TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 18

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

FİLİBELİ AHMET HİLMİ

A'MÂK-I HAYAL

HAYALİN DERİNLİKLERİ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

2. basım

TÜRK EDEBİYATI

FİLİBELİ AHMET HİLMİ
A'MÂK-I HAYAL
–HAYALİN DERİNLİKLERİ–

UYARLAMAYA KAYNAK ALINAN ÖZGÜN ESER
MATBAA-İ EBÜZZİYA, 1326 [1910]
HALK KİTABHANESİ YAYINLARI, SAHİBİ: ABDÜLAZİZ, 1341 [1926]
İLGİLİ "HİKMET" GAZETESİ SAYILARI

Sertifika No: 40077

EDİTÖR
YASİN BEYAZ

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

REDAKSİYON
HACER ER

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: HAZİRAN 2019, İSTANBUL
II. BASIM: OCAK 2020, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-861-2

BASKI
UMUT KAĞITÇILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.
KERESTECİLER SİTESİ FATİH CADDESİ YÜKSEK SOKAK NO: 11/1 MERTER
GÜNGÖREN İSTANBUL
Tel: (0212) 637 04 11 Faks: (0212) 637 37 03
Sertifika No: 45162

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE UYARLAYAN: MEHMET KANAR

1954 yılında Konya'da doğdu. İlköğrenimini doğduğu şehirde, orta ve yükseköğrenimini İstanbul'da tamamladı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Şarkiyat ve Türkoloji eğitimi aldıktan sonra mezun olduğu bölümde asistan, doçent ve profesör oldu. Fars Dili ve Edebiyatı alanındaki çalışmaları dolayısıyla İran Cumhurbaşkanlığınca "Yılın Araştırmacısı" seçildi. Emekliye ayrıldığı 2007 yılından beri Yeditepe Üniversitesi'nde görev yapmaktadır. Kanar sözlük, gramer, tenkitli metin neşri, çeviri, sadeleştirme, öyküleştirme, dil öğrenim seti çalışmaları yürütmektedir.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 18

Roman

a'mâk-ı hayal
–hayalin derinlikleri–

FİLİBELİ AHMET HİLMİ

Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Mehmet Kanar

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Sunuş

Filibeli Ahmet Hilmi'nin *A'mâk-ı Hayal* –Hayalin Derinlikleri– adlı eseri önceden iyi planlanmış, üzerinde çok düşünülmüş, sağlam felsefi temel üzerine oturtulmuş bir romandır. İki cilt olarak planlanan ve şaheser sıfatına layık denilebilecek bu kitap bir bina olarak düşünülürse, Doğu ve Batı felsefesi, tasavvuf, mitoloji, dinler tarihi, masal unsurları, bilimkurgu, divan ve halk şiiri bu görkemli binanın taşıyıcı sütunları yerine geçer.

İlkin tefrika halinde yayımlanan bu eserin birinci kitabı yazar hayattayken birçok dizgi hatasıyla basılmıştır.[1] Bunu iki kitabın bir arada basıldığı ikinci baskı izlemiştir.[2] 174 sayfadan oluşan bu baskı problemler yumağıdır. Yayıncı ikinci kitapta, tefrika edilmiş metinleri dikkate almadan kimi bölümleri çıkarmış, kimi bölümlerde de kendine göre düzenlemeler yapmıştır.

Harf devriminden sonra yapılan baskılarda 1926 baskısı esas alınarak bu hatalar tekrarlanmıştır. Son zamanlarda birkaç yayınevi durumu fark ederek tefrika edilmiş metinlere ulaşmış, daha sağlam bir *A'mâk-ı Hayal* neşri yapmaya gayret etmiştir.

Bu çalışma yapılırken eserin 1910 ve 1926 neşirleri esas alınmış ve bunun yanı sıra bütün tefrikaları, kütüphane-

---

1 Matbaa-i Ebüzziya, İstanbul, 1326/1910.
2 Halk Kitabhanesi Yayınları, Sahibi: Abdülaziz, İstanbul, 1341/1926.

lerdeki mevcut nüshaları dikkate alınarak elinizdeki metin kurulmuştur. Yazarın kendi el yazısıyla yazılmış bir *A'mâk-ı Hayal* nüshası bulunamadığından şimdiye kadar yapılan yayınlarda tam bir metnin kurulup kurulmadığı da bilinmemektedir.

A'mâk-ı Hayal sadece bugünkü neslin değil, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde yükseköğrenim görmüş olanlar hariç, birçok kişinin kolay kolay anlayamayacağı bir dil ve üslupla kaleme alınmıştır. Böylesine ağdalı ifadelerin tercih edilmesi o zamanki yazarların, şairlerin ortak özelliğidir denilebilir. Bu husus göz önünde bulundurularak *A'mâk-ı Hayal*'in, anlaşılması güç tamlama ve ibarelerinin açıklandığı bir neşrinin yanı sıra dil ve üsluba zarar verilmeden sadeleştirilmiş ve notlandırılmış metninin yayımlanması gerekmektedir.

Bu neşirde yukarıda belirtilen hususlar göz önünde bulundurulmuş, dil ve üslup bozulmadan sadeleştirme işlemi yapılmış, gereken yerlerde de notlandırmaya başvurulmuştur.

Bu çalışmanın yararlı olmasını dilerim.

Prof. Dr. Mehmet Kanar
Bakırköy 29 Aralık 2018
profkanar@gmail.com
profkanar@yahoo.com

Birkaç Söz

Bu kitabı hakikat arayışına aşina vicdanlar, sona dair bahisleri seven insanlar zevkle okuyabilir. Bir asırdır bu muhit ve bu millet hayli Raciler yetiştirdi ve daha birçokları yetişecektir.

Hikmet[3] okuyucularına takdim ettiğimiz bu hikâye (Acaba hikâye mi?) ilgi görürse kendimizi bahtiyar sayarız. Çünkü bu hikâyeye rağbet, ciddi konulara ilgi gösterme anlamına gelir. Bu ise *Hikmet* okuyucularından uzak görülemez. *Hikmet*'in yayımlanmasının devamını sağlayan değerli okuyucular bu muhterem millette hakikat peşinde binlerce hassas yüreğin var olduğunu dosta düşmana kanıtlamıştır.

3 Filibeli Ahmet Hilmi'nin çıkardığı gazetelerden biridir. Bu gazete önce haftalık olarak çıkarılırken daha sonra günlük neşredilmeye başlamıştır. *A'mâk-ı Hayal*, ilk olarak *Necat* gazetesinde tefrika edilir, sonra *Hikmet* gazetesiyle okurlara formalar halinde verilir.

BİRİNCİ KİTAP

RACİ'NİN HATIRATI

Aynalı Baba'yla Mülakat

... şehri Osmanlı topraklarının en büyük ve en güzel şehirlerinden biridir. Ben birkaç vakittir bu şehirde, şehrin ortasında yer alan bir mahallede oturuyordum. Hükümet konağıyla evim arasındaki yollarda dikkat çeken pek çok şey vardı. Köhne evler, her biri sıkıntı ve sefillik yuvası olan nice viraneler, geçilmez sokaklar, murdar caddeler... Ama hakikaten dikkat çekici olan, evime yakın eski bir kabristandı.

Bu mezarlığın etrafı çok sağlam ve sanatkârane yapılmış duvarlarla çevrilmişti. Duvarda onar metre arayla açılmış pencerelere takılan tunç parmaklıklar cidden takdire şayandı. Mezarlığın kapısı, sonradan takılmış bir tahta parçasıydı. Eski kapısının zamana direnemeyerek mahvolduğu anlaşılıyordu. Bu kabristan yalnız birçok anı ve cesedin gömüldüğü yer değil, birçok enfes eserin de mahzeniydi. Pencerelerden görüldüğüne göre orada mezar taşlarında eski hattatlarımızın mucizeler yaratan kaleminden çıkmış nice yazılar vardı.

Bu yazıların şiir ve edebiyat bakımından da önem taşıdığına hükmedilebilirdi.

Taşların tepesindeki kavuklar, külahlar, taçlar tarih bakımından incelenmeye değerdi. Çoktan beri terk edilmiş olan kabristandaki serviler, asırlık ağaçlar, sükûnetin hâkim olduğu bu mezarlığa garip bir heybet, korkulu bir letafet veriyordu. İnsan boyu uzunluğunda otlar, ölü kokusu yaydığı sanılan baldıranlar, bahardan itibaren kabristanı

kaplıyordu. Şüphesiz şimdi şehrin ortasında kalmış olan bu mezarlık vaktiyle şehrin bir kenarındaydı. Sonra şehir büyümüş, kabristan ortada kalmıştı.

Ben her gün bu kabristanın önünden geçiyor, her geçişte orayı ziyaret arzusunu da gönlümden geçiriyordum.

Ne var ki bizim gibi kıymetli vaktinin bir kısmını geçimini sağlamaya, diğer kısmını zevk ve sefahate adamış gençlerin mezarlıklarla ilgilenecek vakti mi olur! İşte ben de o zaman, vaktimi anlamsız şeylerle geçiren bir gençtim. Söylediğim gibi bu mezarlığın her gün önünden geçtiğim halde yalnız duvarının intizam ve sağlamlığını takdire bir dakika feda ederdim. İlk hallerimle son hallerim arasındaki çelişkiyi anlatabilmek için kendim hakkında birkaç söz söylemem gerekiyor.

Dindar ve iyi bir annenin olanca özeniyle geçen çocukluğum bende sökülmez bir din duygusu ve yıkılmaz bir ahlak düsturu bırakmıştı. Sonraları mükemmel bir eğitim gördüm. Haddinden fazla zeki olduğumdan bilgi bakımından yaşıtlarımdan üstündüm. Gençlerimizin çoğu gibi okuldan çıkar çıkmaz kitapları bir kenara atmak yerine bilgilerimi artırmaya okuldan sonra başladım. Az çok bir fikir sahibi olmadığım hemen hemen hiçbir şey kalmadı. Özellikle emsalim gibi dini ilimlere ilgisiz kalmayarak hem zahiri ve hem de batını yönden nasibimi aldım. İşte bu bilgi yığınının altında bir gün vicdanımı tahlil ettiğim vakit hayretler içinde garip bir terkip kesildiğimi fark ettim. Ben küfür ile imandan, ikrar ile inkârdan, tasdik ile kuşkudan meydana gelmiş bir şey olmuştum. Kalben inkâr ettiğimi aklen tasdik eder, aklen reddettiğimi kalben kabul ederdim. Velhasıl kuşku denilen ejderha vücudumu sarmıştı. Bir fikri ne kadar sağlam temellere oturtsam, kuşku ejderhası bir sarsışta yıkıyordu. Bari kesin inkârla hiç olmazsa rahat bir noktada kalabilir miydim?.. Ne gezer! İnkâr başka şey, kuşku yine başka. Kuşku ejderhası her kesin fikrin düşmanıydı. İster ikrar olsun, ister inkâr olsun, geçerli ve müspet bir şey kabul etmiyordu. Şimdi hayat sayfalarını fikrin yansımaları diye kabul

edersek, müthiş bir azapta, dayanılmaz bir cehennem içinde kaldığım anlaşılır. Herkes için pek doğal olan şeyler benim için başka bir şekil alıyordu. Bu haller yüzünden aşkta da geçimde de bedbahttım. Galiba merdümgiriz[1] olmuştum. Bu dayanılmaz durumda yalnız bir parça rahatı, kendinden geçme ve sarhoşluk halinde buluyordum. Sürekli işretle vücudum mahvolmanın ve perişanlığın yolunu tutmuştu.

Bir gün bütün kuvvetimi toplayarak kendimi bu kendinden geçmişlik halinden kurtardım. Yeniden kuşku ejderhasını öldürecek kanıtlar bulabilmek ümidiyle tahsil ve tetkike koyuldum. Bir kere daha gizli ilimlerle ilgilenen şöhretli kişilere müracaata başladım. Bunların içinde pek erdemli, pek dini bütün insanlara rastladım. Ne çare ki bunların bilgi ve kanıtları bence insanoğlunun çocukluk döneminin ortaya çıkardığı hayal ve efsanelerden başka bir şey değildi. Beni düştüğüm uçurumdan kurtarmak için bütün bilgilerimi çürütecek, mahvedecek, iddia edilen gerçekleri gözüme gösterecek biri lazımdı. Böylesine rastlamadım.

.... büyük şehrinde tuhaf ilimlerle uğraşan iki cemiyet vardı. Bunlardan İsprit Cemiyeti, ruh çağırma gibi müphem şeylerden tutun da masa çevirmek gibi eğlencelere kadar şeylerle ilgileniyordu. Onların en ileri gelenleriyle görüştüm. Ruhun varlığına gerçekten inanıyorlardı. Ancak gösterdikleri delilller bence hayal gücünün oyuncaklarından ibaretti. Manyetizmle uğraşan cemiyetle ilişki kurdum. Ama bunlardan ne çıkardı? Hiç! İnsanın hayat sermayesine sahip oldukça birtakım ilginç güçlere sahip olması, işte o kadar! Ama bu güçlerin bir kısmı gizli kalmış, bence bunun önemi yoktu. Ben bunun ötesinde şeyler arıyordum.

Dört yıl süren bu ikinci çalışma hayatımda da hiçbir şey kazanmadığım gibi her yeni öğrendiğim şey de kuşku ejderhasına gıda olduğundan bir kere daha düştüm. Bu defa en aşağıya düşmüştüm. Zavallı beynimin içi sürekli bir

---

1 İnsanlardan kaçan, onlarla birlikte olmaktan hoşlanmayan (kimse), mizantrop.

savaş meydanıydı. Karışık düşünce dalgaları hiç durmadan birbiriyle çarpışarak beynimi uğultuyla, gürültüyle dolduruyordu. Zihni faaliyetim şaşılacak bir dereceyi bulmuştu. Rahat ve teselliyi kendimden geçmekte aradım. En şuh ve çapkın arkadaşlarımın aşırılıkta reisi oldum. Bu işret ve içki şamatası beni uyuşturuyor, bir derece saadet veriyordu.

İçiyordum, içiyordum...

Arkadaşlarımı şuh ve çapkın sözcükleriyle vasıflandırdığım için onlar rezil kimselerden sanılmasın. Aksine güzel tahsil görmüş, vicdanlı ve namuslu gençlerdi. Ancak eğlenceye düşkün, sefahat ve zevk perisine tabiydiler. Bu da ruh hallerinin gereğiydi. Çünkü arkadaşlarım umursamazlık yolunun yolcusuydu. Bunların bir kısmı uzmanlaştığı ilimle, fenle ve göreviyle meşgul olur, sonla ve hikmet denilen varlık muammasıyla ilgilenmezdi. Bazıları ise din duygusundan adeta soyutlanmıştı; dine, hikmete efsane kalıntısı gözüyle bakıyordu. Garip kanaat! Ben bunlara imrenirdim. Cidden garip kanaat! Bir kısmı ise Ramazan kandillerini görünce Müslüman olduğunu hatırlayan Müslümanlardandı. Kandiller yandı mı, ellerine tespihlerini alır, dinlememek ve hiçbir şey anlamamak şartıyla camileri dolaşarak Kuran ve vaaz dinler, ikindi vakti kalkmak şartıyla oruç bile tutarlardı. Oruç tuttuğu halde namaz kılmaya lüzum görmeyenleri de vardı. Uzun bir namaz olan teravihe hiçbiri yanaşmazdı. Ramazan bitti mi bunların din duygusu da elveda eder giderdi. Mevsim elbisesi giyme kabilinden olan bu tür dindarlığa ben her yıl şaşardım.

Çok güzel bir bahar günüydü, bir kır âlemi yapma fikrini arkadaşlardan birkaçı ortaya attı. Birçok tartışmadan sonra vilayetin çevresinde güzelliğiyle meşhur .... kasabasına gitmeye, orada üç gün eğlenmeye karar verdik. Bu kasaba vilayet merkezine şimendiferle bağlıydı. Orada bulunmayacak ihtiyaçlarımızı karşıladıktan sonra şimendifere bindik.

.... şehrinin civarları pek ferahlık vericidir. Hele şimendifer güzergâhı cidden gönül çeler. Doğanın güzellik tabloları arkadaşlarıma gürültülü bir neşe vermişken ben tam tersine

büyük bir hüzne kapılmıştım. Kalıcı ve ebedi olmadıktan sonra bu güzellikler ne işe yarar? Bu kadar güzelliği gören insan hem de insanların belki binde biriyken, insanda ebedilik var mı? Yerküre dediğimiz bu geçici ikametgâhı derin bir hüzne kapılmadan seyretmek acaba mümkün mü? Nereden geldik? Nereye gidiyoruz? Temiz bir inancın pek güzel cevap verdiği bu soruya akıl ve fen cevap vermiyordu. Bir kere daha doğaya baktım. Bu defaki bakışımın önünde güzellikler kayboldu. Işık söndü, her tarafı karanlık kapladı. Sanki gerçek, olanca dehşetiyle gözlerime göründü: İnsan gözünü okşayan çimenlerdeki yeşillikler, latif çiçeklerdeki güzellikler; sadece ışık oyunu! Mini mini kuşların cıvıltısı; hava titreşimi! Âlemleri kaplayan bu ışık; esîr[1] dalgalanması! Kısacası hepsi bir zorunluluğa, bir emre, bir kanuna esir! Güya karşımda Buda Gotama Sakyamuni[2] belirdi. Hazin tebessümü, sararmış çehresiyle "Hiç! Hiç! Hiç!" diyordu.

Çok dalgın kaldığımı fark eden bir arkadaş "Yine neyin var?" dedi.

"Hiç" dedim. Bu hiç yalnız halimi anlatmak için söylenmemişti. Ağzımdan çıkan bu "hiç" sözü kâinatı vasfediyordu. Sessizlik ve hüznümden sıkılan arkadaşlar itiraza başladı. Gerçekten de mesireye giden bir adamın cenaze alayında bulunanlara mahsus kasvetli bir çehre göstermesi çekilir şeylerden değildir. Üstelik kasvet neşeden daha bulaşıcıdır. Arkadaşlardan biri "İlacı unuttuk" dedi ve şahsıma mahsus külah biçimli büyük kadehi doldurdu. Bu kadeh beş kere dolup boşaldıktan sonra benden neşeli kimse olamazdı. Seyahatimiz şen şakrak tamamlandı. İkindi vakti .... kasabasına geldik. Bu kasaba gördüğüm yerlerin en güzelidir. Bu mini mini memleketten o kadar hazzetmişimdir ki gücüm

---

1 Eter olarak da bilinir. Eskiden atomlar arasındaki boşluğu ve bütün evreni doldurduğu varsayılan, ağırlığı olmayan, ısı ve ışığı ileten töz. Madde ve ışığın yapısı anlaşıldıkça bu kuram yetersizleşti ve esîr kavramı tümüyle terk edildi.

2 Buda, Sidarta Gotama, Sakyamuni (Nepal, MÖ 563-Hindistan, MÖ 483) Budizm'in kurucusu olan ruhani eğitmen.

yetse oraya yerleşirdim. Kasabanın evleri birbirinden hayli uzak ve her biri üç beş dönüm genişliğinde bahçelerin içindedir. Her evin bahçesinde birçok ırmak akar. Hatta bazı sokaklarından büyücek ırmaklar geçer. Bahçeleri meyveli ağaçlarla doludur.

Bu kasabada pek çok gül yetişir. Mevsiminde bülbülleri pek çoktur. Velhasıl .... kasabası küremizin cennetlerinden biridir. Kasabaya vardığımızda evvelce birkaç kere misafiri olduğumuz bir zat tarafından karşılandık. O geceyi dostumuzun evinde geçirdik. Ertesi gün sabah erkenden Subaşı denilen mevkie gittik. Farklı yerlerden kaynayarak doğal bir havuzda biriktikten sonra birçok kola ayrılıp akan suların şırıltısı latif bir ahenk gibi kulağı okşuyordu. En güzel yeri seçtik. Ancak o mevkide bizden önce gelmiş iki kişi vardı. Bu iki kişiyi gördüğümüz vakit her birimizin ağzından çıkan sözler bunların kim olduğunu anlatır. İşte o sözler: İki serseri, iki dilenci, iki sarhoş, iki derviş... Gerçekten de pejmürde kıyafetli bu iki adam ihtimal ki bu sıfatların hepsini taşıyordu. Biz de oturduk, pejmürdeler bize zerre kadar ehemmiyet vermedi.

Aralarında konuşuyorlardı. Sanki biz hayalmişiz gibi bu iki devletlinin bir dikkatli bakışına bile hedef olamadık. Hatta arkadaşlardan birinin selamı bile havaya gitti. Arkadaşlardan her biri bir şeyle ilgilenmeye başladı. Kimi yemek pişirmekle, kimi meze hazırlamakla meşgul oldu. Ben de hasırlının[1] başına geçerek beynimi uyuşturmaya karar verdim.

Tesadüfen pejmürdelerin yanına düşmüştüm. Bunlar konuşuyor, ben dinliyordum. Elli yaşında sanılan birisi söylüyor, daha genç olan dinliyor, bazen de soruyordu. Bunların sohbetinden ilkin deli olduklarına hükmettim. Hakikaten deliydiler. Lakin delilerin meczup denilen cinsinden. Gariptir ki bu iki pejmürdenin delice konuştuğu konular beni öteden beri meşgul eden şeylerdi. Yaşlı deli, genç deliye diyordu ki:

1 Hasır kap içine koyulan içki şişesi.

— Bu âlemde her ne varsa benim sıfatımdır. Ben olmasam bir şey olmazdı. Ben hepim yahut hiçim, ben hiçim yahut hepim. Zaten hiç ile hep aynı şeydir, tek bir şeydir. Lakin fark cehli bir şeyi iki adla yâd ediyor.

Konuların devamı da buna kıyas edilsin. Hayret ettim. Elimde olmadan söze karıştım:

— Acayip! Varla yok eşit olur mu? Mesela ben şimdi varım, yarın yok olacağım. Bu iki hal arasında fark yok mu? dedim.

Deli, başını çevirdi, kahkahayı kopardı:

— Vay! Sen varsın ha! dedi. Acaba var mısın?

Bu mühim soruyu kendi kendime pek çok kere sormuştum. Bu soru yüzeysel bir bakışla anlamsız ve alaya layık görülür, fakat değildir. Eğer varsam, niçin yok olacağım? Yok olmayacağım, ruhum baki kalacak. İşte kuşku ejderhasının yetiştiği kısım, denklemin bu son kısmıydı. Ruhum baki kalacak mı? Ruh nedir? Bizatihi hisseder mi? Kimliğini bilir mi? Varsa bedenden ayrıldığında ne gibi bir halle hallenecektir? İşte cevapsız birçok soru.

Deli ekledi:

— Ancak ben varım, zira hiçim, yokum. Varlığım mutlaktır. Yokluk mutlak olmayan içindir. Mutlak varlıktır. Vardır.

Bundan sonra deli sustu, her ne söyledimse cevap alamadım. Nihayet sorularımdan sıkıldı. Arkadaşına:

— Haydi gidelim. Bu hayvan bizi zevkimizden alıkoydu, dedi.

Kalkıp gittiler. Ne garip hal! Mükemmel tahsil gördüğünü iddia eden bir insana pejmürde bir deli hayvan diyordu.

.... kasabasında üç gün kaldık. Bu üç günü arkadaşların şikâyet ve ısrarına rağmen tek kelime etmeden kendimi bilmez bir halde geçirdim. Şimendifere bindiğimiz zaman arkadaşlardan biri benimle bir şeyler konuşuyordu. Bense onun sözlerine hiç ehemmiyet vermeyerek kendi düşünce dünyamla dertleşiyordum. Bir aralık arkadaşa elimde olmadan:

— Acaba ben var mıyım? dedim.

Arkadaşım kahkahayı kopardı:

— Rakı yetiştirin, Raci çıldırmak üzere!

Dönüşümüzün ikinci günüydü; kahveye gitmek üzere mezarlığın önünden geçiyordum. Her zamankinin aksine kapısı açıktı. Bu tesadüften istifade için kalbimde büyük bir meyil hissederek mezarlığa girdim. Birkaç yüz yaşında iri ağaçların gölgesi altında yürümeye ve metruk mezarlarda biten ve sanki ölüm kokusu saçan iri otları çiğnemeye başladım.

Mezarlığın ortasında dairesel bir hat üzerine dikilmiş birtakım ağaçlar dikkatimi çekti. Bir miktar oturmak için o tarafa gittim. Bu ağaçlar, birbirine bitişik yapılmış ve büyük bir aileye tahsis edilmiş mezarların etrafında yer alıyordu. Ağacın birine yaslandırılmış, yarısı hasırdan yarısı tahta parçalarından yapılmış bir kulübe gözüme ilişti. Metruk zannederek kapısını açacağım sırada içinden yırtık pırtık giysiler giyinmiş biri çıktı.

Elli yaşlarında zannedilen bu adamın başında yeşil bir takke vardı ki kırk elli kadar ayna parçası yapıştırılarak süslenmişti. Kumaş parçaları yamanarak gökkuşağı renklerini gösteren yırtık cübbesine de ayna, teneke türünden şeyler dikilmiş, yapıştırılmıştı. Öyle ki bu adamı görüp de daha doğrusu elbisesine bakıp da gülmemek elden gelmezdi. Lakin üzerime çevirdiği bakışında o kadar latif bir yumuşaklık ve tevazu, çehresinde o kadar hazin bir donukluk vardı ki ben gülmek şöyle dursun, kendisine doğru bir adım attım. Kıyafetiyle tam tezat oluşturan bir ciddiyetle, yavaş ve ahenkli bir sesle:

— Safa geldiniz nurum, buyurunuz! dedi ve kulübesinden çıkardığı bir hasır parçasını yere serdi.

Oturdum, kulübeye yaslanmıştım. Ön tarafımızda on beş kadar büyük taşlı ve güzel sülüs[1] yazıyla mezarlar, sağ ve sol tarafımızda sık dikilmiş ağaçlar bulunuyordu. Kulübenin sahibi bir kere daha içeri girdi, mangal hizmeti

---

1 Hat sanatındaki altı yazı çeşidinden biri.

gören bir çömlek getirdi. Bir daha girdi, eski bir kahve kutusu, bir cezve, iki fincan, bir ibrik, bir tütün tabakası, birkaç teneke kutu çıkardı. Kuru otlar ve çöplerle yaktığı ateşe cezveyi sürdü. Tekrar:

— Safa geldiniz nurum, nasılsınız, iyisiniz? dedi.

— Elhamdülillah, dedim.

Bu adamın ciddiyetiyle kıyafeti arasındaki tezat beni şaşırtmıştı. Tekrar söze başlayarak:

— İsminiz nedir? dedi.

— Ahmet Raci.

— Raci mi? (Gülerek) İnsanlığın ismini gasp etmişsin nurum!

— Ne gibi?

— İnsanoğlu o kadar âciz, zayıf ve muhtaçtır ki hayatını ricayla geçirir. Raci demek insan demektir.

Bu faziletli sözler üzerine bir kat daha şaşırdım. Ben de sordum:

— Sizin isminiz nedir?

— Benim adım çoktur. Her yerde bir isim ve vasıfla anılırım. Burada üzerimdeki aynalardan dolayı "Aynalı Dede" adıyla bilinirim. Ama sen istersen "Âdem Baba" de.

Bir miktar düşündükten sonra içimden gelen isteği engelleyemeyerek dedim ki:

— Azizim, kemal sahibi insanlardan olduğunuz meydanda. Böyleyken kemalinizi bu garip kıyafet altında örtmenizin sebebini anlayamıyorum.

— Halbuki bu pek basittir. (Kahveyi pişirerek fincanımı doldurduktan sonra) Herkes süse meraklıdır. Herkes birçok para sarf ederek türlü türlü elbiseler yaptırır. Ben de bu şekil elbiseden hazzederim.

Bu cevap hem makul hem değildi. Düşünüp taşındıktan sonra bunu gayr-i makul buldum ve kendisine fikrimi söyledim. Cevap verdi:

— Bu iddiamı gayr-i makul buluyorsunuz. Halbuki değildir. Elli yaşında bir adamın, tanesini on beş bazen yirmi kuruşa alıp boynuna taktığı ve ismine boyunbağı dediği bir

yuları makul gördüğünüz halde külahıma taktığım ayna parçaları neden gayr-i makul olsun? Tutalım ki her ikisi de insanoğlunun münasebetsizliğine, cinnetine delalet etsin. Şu halde bile benim cinnetim daha parlak, daha mantığa uygundur.

Birdenbire aklıma parlak bir fikir geldi. Mecnun kıyafetine girmiş bir filozof olma ihtimali bulunan Aynalı Dede'yle ciddi konular hakkında görüşmek istedim, dedim ki:

— Sultanım, sen viranede gömülü bir hazinesin. Bense hikmete susamış bir avareyim. Lütfen istifade etmeme müsaade eder misin, ver elini öpeyim.

— El öpmek?.. (Şaşırarak) Niçin? İstersen konuşalım, lakin sözden ne çıkar? Şimdiye kadar kim bilir kaç hayvan yükü kitap okudun, ne anladın? Hiç, değil mi? İnsanların bilgisi nedir? Zevk ve kibirlerinin ihtiyacı olan sanayiye ait olanları diyelim ki bir şeydir. Lakin hak ve hakikate dair ne bilirler? Hiç! Akıl denklemiyle hakkı itiraf mümkündür. Fakat bilmek, anlamak mümkün mü? Ne konuşalım? Harfleri birleştirmekle hikmet noktası bilinir mi?

Bu anda garip bir hal hissediyordum. Koca bir medeniyetin, yedi bin senelik insanlık çabasının mahsulü olan bilgiyi küçümseyen bu tuhaf kılıklı mecnunun sözlerindeki büyüklük bana pek büyük bir küçüklük vermişti. Pek mütevazı, pek âcizdim. Ağız açmaya muktedir olamayarak gözlerimi rica edercesine, yardım dilercesine kendisine diktim. Gülümseyerek dedi ki:

— Yorucu faraziyeleri bırakalım da biraz kendimizden geçelim, olmaz mı?[1]

Aynalı Baba'yla birer kahve daha içtik.

---

1 *A'mâk-ı Hayâl*'in *Necat* gazetesinde yayımlanan ilk tefrikasında "Teneke kutulardan bir tanesini açtı, bir hokka çıkardı. Bir kaşık macun yedi, bir de bana verdi, ben de yedim" diye devam eden cümle sonraki baskılara alınmamış, macun yerine kimi yerlerde kahve ibaresi konulmuştur. (*Necat*, 14 Temmuz 1325 / 27 Temmuz 1909, S. 5, s. 3.)

Hiçlik Zirvesi

Nirvana, Nirvana![1]
Buda Gotama

Kahveleri içtikten sonra Aynalı Baba kulübeden bir ney çıkardı, hafif ve latif bir ahenge başladı. Mezarlığın sükûneti, neyin hazin sesi bana garip bir zevk veriyordu. Şüphesiz gittikçe göğsümden bazen hüzünlendirici, bazen ferahlık verici ahlar çıkaracak kadar şiddetlenen bu tuhaf zevkte kahvenin de payı vardı. Kendimde ilginç değişimler hissediyordum. Sanki taşımaya mahkûm olduğum ağır bir yük üzerimden alınmıştı. Kendimde büyük bir hafiflik duyuyordum. Aynalı Baba neyle taksimini bitirdikten sonra hafif ve davudi bir sesle okumaya ve sonra da neyle ahenge başladı. Okuyordu:

Bu fena mülküne ibretle nazar kıl ey can
Gafleti eyle hebâ, hâlî değildir meydan

Kanı Sultan Süleyman, kanı İskender Han
Sad hezâr ömrü sürûr ile geçirsen bir ân

Ne güle, bülbüle bâkî a gözüm bâğ-ı cihân
Kime yâr oldu muradınca felek, devr-i zemân?[2]

---

1 Budizm'de her türlü duygudan, istekten arınarak en yüksek ve arınmış ruh durumuna gelmek.

2 Bu yokluk ülkesine ibretle bak ey can
Gafleti kaldır ortadan, boş değildir meydan
Hani Sultan Süleyman, hani İskender Han
Yüz bin ömrü sevinçle geçirsen bir an
A gözüm! Dünya ne güle ne bülbüle kalır
Felek, zamanın akışı kime muradınca yâr oldu?

Bu gazelde ne mühim bir tesir vardı! Aynalı Baba bu parçayı bitirip de ney üflemeye başladığı zaman gözlerimden yaş akıyordu. Bunlar hüzün ve hayıflanma gözyaşları mıydı? Zevk ve aşk gözyaşı mıydı? Bilemem, lakin çok etkilenmiştim. O andaki ruhi ve vicdani durumumu tarif mümkün değil. Baba okuyordu:

Tama' u hırsa uyup nefs ile makhûr olma
Râhatın zâil olur, nâm-ı meşhûr olma

Sohbet-i ârif-i billâha eriş, dûr olma
Saltanat-ı mesned-i dünyâ ile mağrûr olma[1]

Kendinden geçme derecesine gelmiştim. Baba'nın sesini pek yavaş ve adeta uzaktan geliyor gibi duymaktaydım. Ney hayret verici bir latiflik kazanmıştı.

Zevk-i dünyâya firîb olmadılar ehl-i kemâl
Bildiler hâsılı hep zıll u hevâ, lu'b u hayâl

Zevke teşbîhi cihânın hele ru'yâya misâl
Dâmen-i aşkı tutup buldu kamu kurb-i visâl[2]

İşitmem pek zayıflamıştı. Sesi adeta çok uzaktan gibi geliyordu. Yavaş yavaş duyularımdan, daha doğru tabirle maddi duyularımdan soyutlanmaya başladım. Bir şey görmüyor, işitmiyordum. Bir müddet uykuya yakın bir halde kaldım. Bu hal çok sürmedi, beyin faaliyeti başladı. Zahiren bir şey hissetmezken kendimi garip bir âlemde görmeye başladım. Hayalin derinliklerine dalmıştım, gözlerim kapalı

1 Tamah ve hırsa uyup da nefsinle kahrolma
Rahatın kaçar, çok meşhur olma
Allah arifinin sohbetine katıl, uzak kalma
Dünya makamının saltanatıyla mağrur olma.

2 Dünya zevkine aldanmadı olgun insanlar
Bildiler sonuçta her şey gölge, arzu, oyun ve hayal
Dünyanın zevke benzetilmesi hele rüyaya benzer
Herkes aşkın eteğini tuttu, vuslata erdi

olduğu halde görüyordum. Görüyordum ki iklimimize benzemeyen bir ovadayım. Ova, görmediğim birtakım bitkilerle kaplıydı. Sazlıklarımızı andıran uzun otlar arasında türlü türlü hayvanlar geziniyordu. Bunların bazısı yırtıcı canavarlardı. Lakin ben onlardan korkmuyor, çekinmeden yoluma devam ediyordum. Ara sıra bana söz söyleyen bir de arkadaşım vardı. Ancak cismini göremiyordum, fakat bir şey sormak gerekse soruyor ve cevabını alıyordum. Saatlerce yürüdük, yoruldum. Ruhani arkadaşıma nerede bulunduğumuzu, nereye gittiğimizi sordum.

— Hindistan'dayız, Hiçlik Zirvesi'ne gidiyoruz, dedi.

İtaat ederek yoluma devam ettim. Bir süre sonra karşımızda bir dağ göründü. Yüksek, pek yüksekti. Bir müddet daha yürüdükten sonra dağa yetiştik. Arkadaşım gümüş gibi parlak bir dereciğin kenarında bir kulübeye doğru gitmemi söyledi. Kulübeye gittim. İçinde genç bir adam vardı.

— Ne istersin? dedi.

Ben ne istediğimi bilmiyordum. Arkadaşım cevap verdi:

— Hiçlik Zirvesi'ni ziyarete getirdim. Lütfen rehberi olun, dedi.

Genç adam bana memnuniyetle baktı, elimden tuttu ve "Gel" dedi. Bir ağacın gölgesinde oturduk. Bana dedi ki:

— Hiçlik Zirvesi'ne insan cinsinin binde, yüz binde biri çıkamaz. Çünkü ona çıkmak için insan kendine hâkim olmalı. Bir kalpte emel olursa, yollarda kalır. Oraya canlı cenazeler çıkabilir. Sen kendinde öyle bir kuvvet hissediyor musun?

Aksine, âciz ve sabırsız bir adam olduğumu, yalnız iyi niyetim bulunduğunu söyledim.

— Heyhat! dedi. İnsanların çoğu böyledir. Hele bir deneyelim, belki başarırız.

Beni yine elimden tutarak tekrar kulübeye götürdü:

— Bugün burada misafirsin. Yarın sabah erkenden tırmanmaya başlarız. Şimdi vaktimizi boşa geçirmemek için biraz konuşalım, dedi ve ismimi sordu.

— Raci, dedim.

Kendisine büyük bir hürmet hissetmeye başladığım bu zata ben de sıkıla sıkıla ismini sordum.

— Buda Gotama Sakyamuni, cevabını verdi.

İnsanoğlunun en büyüklerinden biri olduğunu tarihten ve bazı büyük eserlerini inceleyerek anlamış olduğum Buda'nın huzurundaydım. Olanca hürmetle kalkarak elini öpmek istedim. Kaçındı.

— Benim içinse, ben hiçim. Bence hürmetle hakaret denktir. Senin içinse yürekten sevgin yeter de artar, dedi.

Ertesi gün seher vakti yola çıktık. Buda elimden tutuyordu. Hiçlik Zirvesi'nin etekleri küremizde, daha doğrusu küremizi sıradan bakışla seyirde görülemeyen bir letafete sahipti. Tırmandığımız yolun her iki tarafı görülmedik güzellikler sergileyen türlü çiçeklerle doluydu. İnsanı kendinden geçiren hoş kokular yaymakta, gülfidanlarını sevgi yuvası edinmiş bülbüllerin şarkı ve ezgileri insanın kalbini titretmekteydi. Üzerinde yürüdüğümüz yol pek ince ve altın gibi parlak, pamuk gibi yumuşak bir kumla örtülüydü. Bunun her iki tarafından akan latif ve mini mini ırmakların şırıltısı bir sevgilinin vuslat kucağında âşığına söylediği kesik, heyecanlı, titrek ve arzulu sözler gibi kulağı ve kalbi okşuyordu. Tırmandıkça letafet artmaktaydı.

Nihayet bir köşke, daha doğrusu bir mini mini saraya vardık. Bir taraftan tırmanış, diğer taraftan hava beni fevkalade acıktırmıştı. Köşkün kapısından içeri girer girmez en nefis yemeklerden yayılan kokular burnuma bayram ettirdi. Büyük bir odaya girdik. Ortasında bir sofra kurulmuş ve içerisine altın tabaklarla insan sanatının icat ettiği ne kadar çeşitli yemek varsa hepsi konulmuştu. Bana kalsa fikrim hemen sofraya yanaşıp açlık gidermekti, lakin Buda elimden tutuyor ve kulağıma "Hiçlik Zirvesi'ne çıkıyoruz. Bu yemekten yersen buradan dönmen, benden ayrılman gerekir" diyordu. Aşırı açlığa rağmen emre itaat ettim. O enfes yiyeceklerin karşısında bir saat oturduk. Buda susuyordu. Bense birtakım garip etkilenmelerden dolayı bitkindim. Bu zatın yaşayan, yemeye içmeye muhtaç bir insanı melekler gibi aç tutmak fikrinde bulunuşuna kalben itiraz ediyordum.

Nihayet birdenbire:

— Haydi gidelim. Yeterince istirahat ettik, dedi.

Saraydan çıkacağımız sırada cennet hizmetkârlarını andıran bir delikanlı huzuruma geldi. Elinde altın tepsi içinde üç tane billur kâse, bunların birinde su, diğerinde şerbet, üçüncüsünde şarap vardı. Delikanlı:

— Efendim, çıkılacak yer daha çok uzaktır. Yemek yemediniz, bari bir şey için, dedi.

Pek nazikçe ve adeta yalvarırcasına edilen bu teklife hemen uyarak şarap kâsesini elime aldım. Delikanlı sevinç ve memnuniyetle yüzüme bakıyor, gün doğuşunun güzelliğini andıran latif bir ışık tebessümü, yüzüne göz kamaştırıcı bir dalgalanma veriyordu. Kâseyi dudaklarıma temas ettireceğim sırada Buda elime vurdu. Kâse yere düştü. Bir şey söylemeyerek elimden tuttu. Çıktık, yolumuza devama başladık. Gaipten bir ses okuyordu. Bu ses o kadar güzeldi ki yanında Davud'un sesi adeta kulak tırmalayan bir haykırıştı. Okuyordu:

Yürü ey sâyih-i âvâre yürü, durma yürü
Koymasın râh-ı visâlden seni ezvâk-ı misâl

Bu bedâyi bu letâif heme ru'yâ vü hayâl
Yürü ey zâir-i bîçâre, yürü, durma yürü

Yürü ki nüzhet-i vuslatta teâlî göresin
Yürü aslında fenâ bul, budur etvâr-ı kemâl

Yürü âlâyişi terk et içesin ke's-i visâl
Yürü ki sâha-yı hîçîde tecelli göresin[1]

---

1 Ey seyahat eden avare! Yürü, durma, yürü
Bu âlemin zevkleri seni vuslat yolundan alıkoymasın
Bu güzellikler, bu latiflikler, hepsi bir rüya ile hayal
Yürü zavallı ziyaretçi! Yürü, durma, yürü
Yürü ki vuslatın nezihliğinde yüceliş göresin
Yürü, aslında yokluğu bul. Olgunluk tavırları budur
Yürü, gösterişi terk et; vuslat kadehinden iç
Yürü ki hiçlik alanında tecelliyi göresin.

Bu sesin tatlılığından gözlerimde zevk ve üzüntü yaşları akıp belirdiği halde yolumuza devam ettik. Gecemizi çimenler üzerinde geçirdik. Rüyasız, hülyasız derin bir uykuya dalmıştım. Ertesi gün seher vakti yolumuza devam ettik. Öğlen vakti karşımızda bir saray göründü. Bu saray ancak hayal sahnesinde görülebilen binalardan biri, yani hayalin en üst seviyede yaratabileceği şeydi. Her ne yapılsa bundan daha güzel, daha mükemmel ve süslü bir bina tasavvur ve tahayyülü mümkün değildi. Oraya yöneldik. Aramızda beş on adım kaldığı vakit kapısı kendi kendine açıldı. Buda dedi ki:

— Bu saray, insanların ayağının kaydığı yerdir. Bu saray, imtihan sıratıdır.[1] Sebat ve mertliğin sağlam ipine yapışanlar bu sıratı geçer. İlerisi Hiçlik Zirvesi'dir. Lakin buradaki cana can katan gösterişe kapılanlar hayıflanma ve üzüntü vadisine düşer. Burası arzu ve emel cenneti, ilerisi ezel hiçliğinin sahası; burası saçma gösterişle dolu bir köşk, burası her ziyaretçisini işkencelerle mahveden bir misafirhane, ilerisi zevk ve özgürlük fezası, ilerisi âlem-i ıtlak[2] ve vahdet. Burada kalanın sığınacağı yer inilti ve ah köşesidir. Öteye giden dertten, elemden uzak, makamsızdır. Burada kalan arzu ve tamaha, hırs ve emele esirdir. İleri gidenin tahtı sonsuz feza, esîr sahasıdır. Mert ol, aldanma, sebat et. Ben burada seni bekliyorum.

Saray bahçesinin kapısını işaret ederek "Haydi gir" dedi. Hava latif bir şekilde serin ve güzel rayihalarla kokmaktaydı. Her tarafta zümrüt gibi çimenler, gösterişli çiçekler... Yolları çakıl taşı iriliğinde renk renk mücevherlerle döşeli bahçeyi geçerek sarayın kapısına ulaştım. Yirmi otuz kadar güzellikte eşsiz, emsali hayal âleminde bile pek az görülen cariyeler tarafından karşılandım. İki tanesi teşrifat görevini yerine getiriyordu. Bin türlü hürmet ve saygıyla bir odaya götürüldüm. Sarayın olağanüstü süs ve donanımından, kızların eşsiz yüz güzelliğinden, hele kollarıma girenlerinin pek müstesna güzellik ve alımlılığından şaşırmış, alıklaşmıştım.

---

1 Sırat köprüsü.

2 Varlık âleminin ilk mertebesi olup "Âlem-i lahut" da denilmektedir.

Bir taraftan gönül okşayıcı sözler söyleyen, diğer taraftan kuşların cıvıltısı yahut bir perinin şevke getiren ezgilerini andıran sesleriyle hoş geldin diyen kızlardan biri hararet ateşiyle kavrulan dudaklarıyla bir kâse yaklaştırdı. Düşünme gücüm uyuşmuş bir halde içtim. Buz gibi soğuk ve bildiğim meşrubatın hepsinden enfes ve lezzetliydi. Adeta yeniden hayat buldum. Derhal bohçalar getirildi. İçlerinden süslü ve zarif ipek havlular çıkarıldı. Teşrifatçılarım mini mini elleriyle elbisemi çıkarmaya başladılar. Odaya bitişik bir salona, oradan da bir hamama alındım.

Hepsi çıplak birçok cariye karşıladı. Bunların vücutları o kadar mükemmel ve şehvet uyandırıcıydı ki bu çıplak güzellik heykellerinin arasına melek girse, nefis ve şehvet sahibi olurdu. Tümü rengârenk nefis taşlardan yapılmış olan hamamın göbek taşına serilmiş bir yatağa yatırıldım. Cariyelerin ve hurilerin mini mini elleri altında bütün vücudum titrerken kadın tellak şekline girmiş bu güzellik timsali heykellerin zarif temasları altında pek yorulmuş olan bedenim bütün bütün uyuşarak tatlı bir uykuya dalmışım. Uyandığım vakit tek kişilik bir bölmeye alınarak mükemmel yıkandım. Ardından soğuk suyla da yıkanarak yorgunluğum geçmiş ve vücudum dirilmiş, hayat ve kuvvet kesilmiş halde hamamdan çıkarıldım; mükellef bir odaya sokuldum. Abanoz ağacından mamul bir masaya gümüş bir tepsi konuldu. Sofra kuruldu. Dünyadaki yiyeceklerin hiçbiriyle kıyaslanamayacak kadar leziz yemekler getirildi. Peri vücutluların biri billur bir sürahi getirdi, bir kâse şarap sundu. Birtakım kızlar ellerinde musiki aletleriyle latif ezgiler söylüyordu. Bu işret ve sarhoşluk meclisi bir saat kadar devam etti. Neşem son haddini bulmuş, nefsim kudurmuş ve aşırı derecede şehvetle adeta bir canavar olmuştu. O aralık içeri bir kız girdi. Ellerini göğsüne kavuşturarak huzurumda durdu:

— Efendim güzellik perisi muhabbet ve vuslat istemektedir. Günlerden beri gelmenizi gözyaşlarıyla bekliyordu. Buyurunuz, dedi.

Ve koluma girerek sarayın ikinci katına çıkardı. Bir odaya alarak kapısını kapadı. İştiyakla bakan gözlerime yüzünü gösteren güzellik perisini görür görmez bir hayret sesi çıkarmaktan kendimi alamadım. Dünyada gördüğüm en güzel kadının güzellik perisine nispeti on paralık bir fersiz mumun ışık saçan güneşe nispeti gibiydi.

Gözlerim kamaştı, karardı. Dizlerimin bağı çözüldü. Gözlerinden çıkan şehvet ışığı o kadar cazibeli, dudaklarındaki tebessüm o derece şehvetliydi ki aşırı heyecanımdan ayağa kalkmaya muktedir olamayarak sürüne sürüne yatağının yanına kadar gittim. Rica edercesine, düşkünce, dilenircesine yaşlı gözlerimi o benzersiz güzel yüze çevirdim. Vuslat perisi erguvani tüllerle bezenmiş bir yatakta yatıyordu. Gümüş rengi vücudu yalnız bir ince ipek gömlekle gözlerden gizlenmişti. Daha doğrusu haleyle örtülü bir ışık kütlesiydi. Bu hafif örtü, bu ince perde o eşsiz güzellikteki vücudu örtmüyor, o melek yüzlüyü arzulu bakışlardan gizlemiyordu. Gözlerindeki şehvet ışığı arttı. Dudakları arzu ve isteği ima eden, cana can katan bir titreyişle titremeye başladı. Al yanakları hırs ve şehvet ateşiyle bir kat daha kızardı. Kollarını açtı. Siyah saçları aşk ve sevgiyle titreyen gümüş boynunu sardı. Ancak bütün tezatların bir araya gelmesinin teşkil edebileceği bir güzellik tablosu oluştu.

Kollarını açtı:

— Gel! Gel! dedi.

Ben bir minnet sesi çıkararak kucağına atıldım. O ışıklı vücudu kollarımla sardım. Parlak yanağı, o titrek dudakları öptüm. Vuslat ne kadar sürdü, bir an, bir an. Gök gürlemesi gibi bir ses yeri göğü inletti. Gürültülü bir deprem adeta dünyayı altüst etti. Düşen bir yıldırım sarayı titretti. O büyük bina bir avuç toprak yığını gibi eridi, yıkıldı. Dehşetimden gözlerimi kapadım. Sevgilime sarıldım. Gözlerimi açtığım vakit kendimi çirkin yüzlü bir kocakarının kucağında buldum. O kadar iğrenç, o kadar tiksindiriciydi ki bir hayret ve nefret sesi çıkarmakla beraber boynuma sardığı kollarını açarak kendimi kurtarmaya çalıştım. Baykuş sesini andıran

kahkahaları salıverdikçe hilal şeklini almış olan çenesi kartal gagasına benzeyen burnuna yetişiyor, bu iki çengel birbirinden ayrıldıkça çirkef çukuruna benzeyen ağzı açılıyor, sararmış uzun dişleri görülüyordu. Ben kendimi kurtarmaya çalıştıkça kocakarı var kuvvetini koluna verip bırakmamaya çalışıyor ve diyordu:

— Nankör! Bir an evvel ayaklarıma kapandığını ve tattığın emsalsiz vuslat zevkini unuttun. Bir an sonra ben yine o şekli alacağım.

Nihayet bin güçlükle kocakarının elinden yakayı kurtardım. Sarayın yerinde bir çöplük belirmişti. Evvelce her biri birer huriye benzeyen cariyelerin her biri birer kocakarıya dönüşmüştü. Beni kovalamaya başladılar. Ellerine düşmek korkusuyla koşuyor, adeta uçuyordum. Nihayet yorgunluktan bitkin düştüm. Kocakarılar beni takipten vazgeçmişlerdi. Düşünmeye başladım. Çevreme bakındım. O zümrüt yeşili çimenlerin yerinde dikenler, bülbüllerin yerinde kargalar, baykuşlar, altın kumsalın yerinde siyah ve sivri taşlar görüyordum. Hatırıma Buda geldi. Beni kapı yanında bekleyecekti. Halbuki ne kapı kalmış, ne Buda görünmüştü. Ağır ağır dağdan inmeye başladım. Bir meydana ulaştım. Dehşetle bakan gözlerime heybetli bir meclis göründü. Meydanın doğusunda bir altın taht kurulmuş, başında altın taç, elinde mücevherlerle süslenmiş bir asa, sırtında değerli giysiyle üstünde Buda oturmuştu. Etrafı hep mükellef ve sırmalı elbiseler giyinmiş, başları izzet tacıyla süslü insanlarla çevrelenmişti.

İki kişi kollarımdan tutup huzuruna götürdüler. Buda, olanca yücelik ve ağırbaşlılığıyla ayağa kalktı. Kolunu bana uzattı. Şahadet parmağıyla işaret ederek:

— Ey ahdine vefa etmeyen insan! Ey namert adam! Ey kadın meşrepli adam, yazık sana! Sözünde durmadın. İstenen noktaya varmadın. Vahdet sarayına girmedin. Mutlak vuslata ermedin. Zira Hiçlik Zirvesi'ne çıkmadın. Ey gafil adam, in bu yerlerden git! İn, huzurunda diz çöktüğün, hüviyet ve ruhunu eline teslim ettiğin çirkin yüzlü

kocakarıya, dünyaya git! Sen insanların önderi değilsin. Sen bu meclisin adamı değilsin. İn, git! Git ki emel ejderhası ciğerlerini yesin. Git, git ki ihtiras akrepleri Nemrut gibi beynini kemirsin! Git, git ki dünya leşinden bir köpek eksilmiş olsun! (Hüzünlenerek) Git, git ki mertlerin gül bahçesi dolmasın! (Öfkeyle) Git, ey namert! İn... İn... İn...

Buda, eliyle taşlara emredercesine bir işaret etti. Bulunduğum yerde taş, toprak, ot, her ne varsa yıldırım hızıyla yokuş aşağı su gibi akmaya başladı. Nihayet bir uçuruma geldik. Karanlık bir uçuruma doğru düştüm. Bir keder ve ıstırap iniltisi, bir umutsuzluk feryadı ciğerlerimi paralayarak, boğazımı yırtarak, titrek dudaklarımı hırpalayarak çıktı. Gözlerimi açtım.

Aynalı Baba'nın mütebessim ve yumuşak çehresi, mahzun gözleri gözlerime ilişti. Elindeki maşrapayı verdi. İçtim. Henüz pişirdiği sade kahveyi de sundu.

— Evladım, Hiçlik Zirvesi'ne yükselmek kolay değil. Kolay değil... Değil... dedi.

Elimde olmadan ayaklarına kapandım. Ertesi gün yanına gelmek üzere izin istedim.

— Ben bu memlekette bulundukça aramızdaki macerayı kimseye açmayacağına söz ver, dedi.

Verdim. Müsaade etti.

İKİNCİ GÜN

Yâ nûr! Yâ nûr! Karanlıkları nûr et.
Zerdüşt[1]

Mezarlıktan çıkıp eve gittim, annem şaşkındı. Her gece beni zil zurna sarhoş görmeye alışmıştı. Geceleri eve her halde dört ve beşten sonra gelirdim. Hasta olmadığıma teminat aldıktan sonra kendi halime bırakıldım. Hayallerimi düşünerek vakit geçiriyordum. Pek erken uyudum. Ertesi gün erkence çarşıya gittim. Birkaç ufak tencere, tabak, sahan, kaşık, bir mangal gibi malzeme ile yağ, pirinç, kahve ve benzeri şeyler aldım. Erkence mezarlığa geldim. Aynalı Dede kulübesinin önünde oturuyordu. Hediyelerimi reddetmedi. Kahve pişirdi, bir miktar sohbetten sonra yemek yedik. Biraz uyuduk, ardından kahvelerimizi içtik. Dede neyini aldı. Evvelki gün gibi latif sesiyle gazel okuyarak neyi üflemeye başladı. Okuyordu:

Bu şu'ûn, âlem
Bîsebât u bîkıdem
Nerde Havva, Âdem
Varsa aklın ey dedem
Dem bu demdir, dem bu dem!
Dem bu demdir, dem bu dem!
Yâd-ı mâzî bahşeder
Hayf u âlâm u keder
Olma meşgûl-i kader
Kimse kalmaz, hep gider
Dem bu demdir, dem bu dem!
Dem bu demdir, dem bu dem!

---

1 Zerdüştlüğün kurucusu. Zerdüştlerin tanrısı Ahuramazda'nın ilahi mesajını ileten peygamber.

Sen gibi bir sâile
Hayf değil mi gâile
Olma meşgûl hâl ile
Derd-i istikbâl ile
Dem bu demdir, dem bu dem!
Dem bu demdir, dem bu dem!
Bu hayatta yok vefa
Her günü derd ü cefa
Ey müştâk-ı safa
Ömrünü etme heba
Dem bu demdir, dem bu dem!
Dem bu demdir, dem bu dem!
Kim bilir Edhem imiş
Bilmeyen sersem imiş
Gâyeti bir dem imiş
Mâ'adâsı hemm imiş
Dem bu demdir, dem bu dem!
Dem bu demdir, dem bu dem![1]

Biraz sonra neyin sesi hafif, latif bir inilti halini aldığı sırada dalmışım. Görüntü başladı. Belh[2] şehrinde bir evde bulunuyordum. Henüz yatağımdan kalkmıştım. Odama bir kadın girdi. Bu benim karımmış. Bana Farsça ile Sanskritçe

1 Bu olaylar ve âlem / Kararsız ve kıdemsiz
Nerede Havva, Âdem / Varsa aklın ey dedem
Dem bu demdir, dem bu dem! / Dem bu demdir, dem bu dem!
Geçmişi hatırlamak bahşeder / Hayıf, elemler ve keder
Kaderle meşgul olma / Kimse kalmaz hep gider
Dem bu demdir, dem bu dem! / Dem bu demdir, dem bu dem!
Senin gibi bir dilenciye / Yazık değil mi gaile
Meşgul olma şimdiyle / Gelecek derdiyle
Dem bu demdir, dem bu dem! / Dem bu demdir, dem bu dem!
Bu hayatta yok vefa / Her günü dert ve cefa
Ey sefa arzulayan / Ömrünü etme heba
Dem bu demdir, dem bu dem! / Dem bu demdir, dem bu dem!
Kim bilir Ethem imiş / Bilmeyen sersem imiş
Sonu bir dem imiş / Gerisi keder imiş
Dem bu demdir, dem bu dem! / Dem bu demdir, dem bu dem!

2 Afganistan'ın kuzeyinde yer alan şehir.

arasında bir lisanla hitap ediyordu. Garibi şu ki ben de bu lisanı tamamen biliyordum. İki şahıstan mürekkep bir adamdım. Hem bendim, hem binlerce sene önce yaşayan bir Parsî.[1] Kadın dedi ki:

— Geç kalıyorsunuz. Artık elbisenizi giyin de vakitlice Temaşa Bayramı'nda bulunabilesiniz.

Evvela güzelce karnımı doyurduktan sonra elbiselerimi giydim. Elbisem, sırtıma giydiğim şaldan uzun bir gömlek ile belime sardığım bir kuşaktan ibaretti. Başımda sivri bir külah, sokağa çıktım. Bir kalabalık telaşla seğirtmekteydi. Ben de onlara uydum. Sokakları dolaşa dolaşa geniş bir meydana çıktık. Binlerce, yüz binlerce adam toplanmıştı. Meydanın tam orta yerinde büyük bir çadır kurulmuştu. Neye geldiğimi, ne olacağını bilmediğimden yanımda bulunan adamlardan birisine sormaya mecbur oldum.

Cevaben:

— Bugünden itibaren kırk gün Temaşa Bayramı'dır. Şimdi tellallar seslenecek ve herkesi sınava davet edecek. Herkes birer birer Zerdüşt'ün huzuruna çıkacak. Her kim hak sözü söyleyebilirse hakikatleri izlemeye izinli olur, alnına saadet çizgisi çekilir. Her kim söyleyemezse mahrum kalır, alnına bedbahtlık satırı çekilir. Lakin iyi amellerde bulunursa o satır kaybolur. Ailesi, akraba ve sevdikleri sevinçlerinden düğün yaparlar, dedi.

Ben hiçbir şey bilmediğim için haliyle imtihanı vermeyecektim. Alnıma bedbahtlık satırı çekilecekti. Geldiğime pişman oldum. Evime dönmeye karar verdim. Evvelce konuştuğum adama fikrimi açtım.

— Sakın gideyim deme! Çünkü gelmeyenlerin, gelip de imtihan vermeden dönenlerin alnına bedbahtlık satırı çekilir, dedi.

Bu zorunluluk karşısında ehven-i şer olarak sınava girmeyi kararlaştırdım. Tellallar seslenmeye, herkes birer

---

1 8-10. yüzyıllar arasında İran'dan Hindistan'a göç eden, Zerdüşt dinine bağlı bir topluluk.

birer ve düzen içinde çadıra yaklaşmaya başladı. Benim mevkiim çadıra pek uzak olmadığından bir saat sonra kapısında bulunuyordum. Bir kapıcı herkesi birer birer çadıra alıyordu. Sıra bana geldi, girdim. Zerdüşt yüksek bir sedirde oturmuş, başında bir altın taç, sırtında değerli kaftan vardı. Etrafında kırk kadar yaşlı adam saygıyla eller göğüste ayakta duruyordu. Meclisin heybetinden şaşırdım kaldım. Cehalet zilletiyle mahcup olmamak ve ayıplanmamak için kalben duaya başladım. Zerdüşt sordu:

— Nereden geldin?

Kalbime ilham edilen şu cevabı verdim:

— Nedensiz ve niçinsiz İzed'den.[1]

— Niçin gönderildin?

— İzed, nur ile karanlıkları ayırmayı, nuruyla adil, karanlıklarıyla kahredici olmayı murat etti. Nuruna "ben", karanlıklarına "gayrım"[2] dedi.

— Nuru nedir, karanlıkları ne?

— Nuru Hürmüz[3], karanlıkları Ehrimen'dir.[4]

— Hangisi galiptir?

— Şimdi her ikisi eşittir. Ne Hürmüz Ehrimen'e, ne Ehrimen Hürmüz'e galip gelebilir.

— Bu keşmekeş nedir? Sonu ne olacak?

— En sonunda Hürmüz, Ehrimen'e galip gelecek; âlem hep nur olacak.

— Sonra ne olacak?

— Tanrı "Hep ben, hep ben" diyecek, "gayrım" demeyecek.

— Sen kimsin, kiminsin?

— Ben nuraniyim, Hürmüzün'üm.

Zerdüşt ellerini kaldırdı:

— Tanrı seni nur etsin! dedi.

---

1 İzed veya İzid: Zerdüştlerin ilahlarından biridir.

2 Benim dışımdakiler.

3 Zerdüştlükte iyiliği temsil eden tanrı.

4 Zerdüştlükte kötülüğü temsil eden tanrı.

İki kaşımın ortasına kadar inen dikey bir yeşil çizgi alnımda belirdi. Zerdüşt'ün huzurundaki yaşlı adamlar "Bârekallah, bârekallah!"[1] dediler.

Huzurdan çıktım. Alnımdaki yeşil çizgiyi gören halk hürmetle safları açmakta ve bana yol vermekteydi. Çadırın kapısında yanıma katılan rehberin yol göstermesiyle meydanın bir tarafında hazır duran atlara bindik. Doğu tarafında görülen zümrüt yeşili tepelere doğru gittik. Birkaç saat seyahatten sonra bir tür kervansaraya ulaştık. O günün kalanını orada geçirerek ertesi gün seher vakti uyandırıldık. Rehberim beni bir odaya götürdü ve dedi ki:

— Pek dehşetli bir savaşa gireceksin. Kılıç, kalkan, gürz gibi savaş aletleri kullanmakta maharetin var mı? Hele bir tecrübe edelim.

Rehberimle beraber girdiğimiz oda türlü türlü silahlarla doluydu. Rehberim bana bir zırh giydirdi. Bir gürzü almamı işaret etti. Ben kendimde büyük bir kuvvet ve maharet hissediyordum. Gürz oyunlarında ve bunun ardından kılıç kullanmada rehberimin takdirlerini kazandım. Mevcut silahların en mükemmellerinden birer takım aldıktan sonra kanatlı atlarımıza bindik. Akşama kadar uçtuktan sonra büyük ve heybetli bir dağın eteğine ulaştık. Dağ o kadar yüksekti ki tepesi görülmüyordu. Sanki zirvesi gökleri yarmış, bilinmezliğin yücelerinde kaybolmuştu. Rehberime bu dağı sordum. "Fark Dağı" cevabını aldım. O geceyi dağın eteğinde geçirdik. Güneşin doğuşuyla beraber atlarımıza bindik. Bu defa dağın tepesine doğru uçuyorduk.

Atlarımızın ilk sürati her tahayyülün üzerine çıkmıştı. Nihayet dağın tepesine vardık. Buradan gözlerimize çarpan manzara insan gözünün görmediği, hiçbir hayalin ermediği bir haldi. Dünya kadar geniş bir meydan görülüyordu. Bu meydanın sol tarafına gelen yarısı en karanlık gecelere parlak dedirtecek kadar karanlıktı. Sağa gelen yarısı ise nura sönüklük dedirtecek kadar parıltılıydı. Akıl sır ermez

1 Allah mübarek etsin.

garipliklerden olarak gözlerimiz bu göz alıcı ışığa direnebildiği gibi cehennem görünümlü karanlıkların her tarafını da aydınlıkmış gibi görebilirdi. Sanki mahşer meydanını andıran bu yerde sayısız insan toplanmıştı. Bunların bir kısmı meydanın sağ tarafında ve diğer kısmı sol tarafında yani bir takımı nur denizinde, diğer takımı karanlıklar denizinde bulunmakta olup iki takımın arası boştu. Bu boşluğun sonunda iki büyük taht kurulmuştu, bunlardan nur tarafında bulunanının üzerinde Hürmüz oturmakta ve güzel yüzünden çıkan, görülmedik güzellikleri gösteren parıltılar, o nurlar içerisinde bile görülecek kadar ışıklar saçmaktaydı. Karanlıklar içinde kurulmuş olan tahtın üzerinde en korkunç ifritlerden daha çirkin, en kötü cinlerden daha iğrenç yüzlü Ehrimen oturmaktaydı. Lakin bütün bu hayret verici manzaraları garipliğinin haşmetiyle örten, Ehrimen ile Hürmüz'ün tahtları arasında ve her ikisinin başları hizasında semada asılı duran bir tahttı. Biz meydana geldiğimiz vakit doğruca Hürmüz tarafına katıldık. Biraz sonra meydanda dayanılmaz bir gürültü çıktı. Her ağızdan "Bakınız, bakınız, İzed'in emri yere indi" sözleri çıkıyordu.

Asılı tahtın üstünde insan hayalinin bütün tutkusuyla arzuladığı bütün güzellikleri canlandırmış bir peri vücutlu ayaküstü duruyor ve elinde bir küre tutuyordu. Bu kürenin doğudaki yarısı aydınlık ve batıdaki yarısı karanlıktı. Nur ve karanlık arasında öyle bir denge vardı ki ne nurdan karanlıklara ve ne karanlıklardan nura bir zerre karışıyordu.

Sağ taraftaki sayısız halk "İzed! İzed! Karanlıkları kaldır!" diye çağrıştılar. Ehrimen taraftarları ise "Deycur![1] Hakikatini göster!" diye bağırıştılar. Bir harika eseri olarak uzak ve yakın her kulağa kadar gelebilen hoş bir sesle nur yüzlü peri cevap verdi:

— Bu meydan adalet ve sınav meydanıdır.

Bunun üzerine herkes derin bir sükûnete ve her iki taraf huşu içinde ve sessizce dualara daldı.

---

1 Karanlık.

Hüküm süren tam sessizlik arasında Hürmüz ayağa kalktı, aşağıdaki konuşmayı yaptı:

— Ey insanoğlu! İzed sizi kendi gibi nur olmanız için yarattı. Sizi bütün varlıklara tercih etti. Size her türlü nimeti ihsan etti. Lakin sizi nur iken karanlıklarla karıştırdı, ruh iken bedenle yoğurdu. Ta ki nefret ettiği karanlıkları, sevdiği nurla ortadan kaldırasınız. Ey insanoğlu! Nur benim; bana gelin, benim olun, ben olun. Nurun gereği olan güzelliklerle ahlaklanın; takva sahibi olun, hemcinsinizi nefsinize tercih edin. Hınç ve kıskançlık, nifak ve gazap, gasp ve haksızlık, hırs ve haset gibi karanlıkların iğrenç vasıflarını nefsinizden kovun. Her durumda İzed'e şükredin. Her ne verdiyse kanaat edin. Velhasıl, bu imtihan yerinden nur olarak gidin ki ebediyen nurlar âlemi karargâhınız olsun.

Hürmüz oturdu, Ehrimen kalktı; aşağıdaki konuşmayı yaptı:

— Ey insanoğlu! Gözünüzü açın, tabiatınızın gereğini iyice düşünün. Şairane ve fakat aldatıcı sözlere uyup da ömrünüzü boşuna geçirmeyin. Gülün, eğlenin, zevk alın, yiyin, için! Dünyada yalnız iki istek, iki maksat vardır, kalanı yalandır. Bunlardan birisi kibir, diğeri şehvettir. Bu iki isteğe insanı sevk eden benliktir. Bu iki maksada nail olmaya çalışın, nefsinizi her şeye tercih edin. En küçük bir zevkiniz için binlerce insan telef olsa bile hiçbir önem vermeyin. Tabiatınızın gereği budur, doğanın gereği de budur. Bir küçük kuş kurtları, daha büyük kuşlar küçük kuşları yiyor. Büyük kuşları da bazen yiyeceksizlik, bazen soğuk telef ve mahvediyor. Bir böcek tohumları yiyor, o böcek de diğer bir hayvanın dişleri arasında yem oluyor. O hayvanı da bir diğeri yutuyor. Bir koyun bitkiyi yiyor, siz de koyunu yiyorsunuz. Bu âlem birbirini yemek, yok etmek üzerine kuruludur. Her şey birbirinin doğal düşmanıdır. Birbirinin hırs ve tamah dişinden kurtulanları da bir gün geliyor, ecel denilen ifrit büyücüsü yutuyor. İşte hakikat budur. Uydurmalara inanmayın, benliğinizden başka mevcut, zevkinizden başka maksat tanımayın.

Hürmüz sakince ayağa kalktı.

— Ey insanlar! Ehrimen denilen kötülük ifritini, rezillik şeytanını dinlemeyin. Sözleri yalandır. Gerçek kulluk kibir denilen aldatıcı fikre nispeten büyük bir zevktir. Nice manevi zevkler vardır ki şehvet onların yanında nefret edilecek bir şey kalır. Ehrimen'in dediği benlik hayvana mahsus bir içgüdüdür. İnsanın benliği ahlak dengesiyle düzenlenmelidir. İnsan, tabiat bağında yetişmiş güzel bir çiçekse de akıl denilen ruh okşayıcı kokuyla diğerlerinden daha seçkin bir çiçektir. Hayvanlar zümresini idare eden yasaların çoğu insana göre değiştirilmiş, bir kısmı ise adeta dönüştürülmüştür. Dinlemeyiniz! dedi.

Bu defa da Ehrimen gazapla söze başladı:

— Hürmüz yalan söylüyor! Sizi birtakım uydurma kanunların, hayali kuralların bağımlısı yapmak, âcizlik ve itaatte en adi hayvanların altında bırakmak istiyor. Sizi üç beş günlük zevkinizden de alıkoymayı arzu ediyor. Dinlemeyiniz! İzed'in dalkavuğu olan Hürmüz'ü dinlemeyiniz! dedi.

Bundan sonra her ikisi birbirini yalanlaya yalanlaya nihayet birbirine hücum edecek oldular, lakin onlardan yüksek tahtında oturan, elindeki küreyi aralarına uzattı:

— Henüz vakit gelmedi. Boşuna uğraşmayın. Vuruşma vakti tebaanızdadır, dedi.

Bunun üzerine Hürmüz:

— Beni seven meydana çıksın! dedi.

Aynı sözü Ehrimen de söyledi. O aralık ben de rehberimle beraber sağ taraftaki savaşçılara katıldım. O geceyi orada geçirdik. Mükemmel ikram ve saygı gördük. Ertesi gün sabah erkenden nakkareler, davullar çalındı. Ehrimen tarafından bir er meydana çıktı, er diledi. Bizim taraftan da biri onu karşıladı. Bu suretle o gün iki taraftan yirmi kadar savaşçı çıkıp birbiriyle savaştı. Kâh Ehrimen tarafı, kâh bizim taraf galip geliyordu. Her gün vuruşma devam ediyordu ve iki taraftan bir hayli adam kırılıyordu. Yedinci gün bizim tarafımızdan çıkan bir pehlivan

akşama kadar galip geldi, Ehrimen tarafından gelenlerden elli kişi öldürdü. Artık bizim tarafın sevinci fevkaladeydi. Ehrimen'in çıkardığı pehlivanların birer birer yere serildiği görüldükçe bizim tarafta sevinç davulu çalınıyor, "Bârekallah!" sesleri semalara çıkarılıyordu.

O gece bizim tarafların gözcüleri, ertesi gün Ehrimen'in yenilgisiz pehlivanlarından birinin meydana çıkacağını haber verdi. Herkes telaş içindeydi. Rehberimle ben gözcülerden birinin çadırına gittik. Gözcüyle uzun uzadıya sohbet ettik. Ertesi gün Ehrimen'in Nifak adlı cadısının meydana çıkacağı anlaşıldı. Garibi şu ki bu Nifak Cadı kıyamete kadar yaşamaya mahkûmmuş. Bunu öldürmek mümkün değilmiş. İşte herkeste görülen telaşın sebebi buymuş. Ben de çok merak ettim. Sabaha kadar uykumda teke tek garip vuruşmalar gördüm.

Ertesi sabah kös ve nakkarelerin sesiyle Nifak Cadı meydana çıktı. Heybetli bir pehlivandı. Baştan ayağa çelik zırhlara bürünmüş, büyük bir küheylana binmişti. Savaş meydanında atını oynatarak:

— Karşıma çıkacak er nerede? Ben o pehlivanım ki kesici kılıcım nice zırhlı başları yarmıştır. Ben o yiğidim ki tırnağım nice demirden göğüsleri delmiştir. Var mı karşıma çıkacak canından bezmiş, dünyasına küsmüş, kim ise gelsin! diye nara attı.

Nifak'ın eline düşen helak olacağını bildiği halde bu övünmeye karşı bir Hürmüz sadığı meydana çıktı, yere serildi. Birbirinin peşi sıra otuz kişi meydana çıktı, otuzu da katledildi. Üç gün sırayla Nifak meydana çıktı, her üç günde otuzar kırkar kişi telef ederek galibiyet kendinde kaldı. Dördüncü gece bizim tarafta önemli hazırlıklar görülüyordu. Herkesin yüzünü kaplayan umutsuzluk bulutu gitmiş, yerine umut ışığı doğmuştu.

Rehberime sordum.

— Yarın Hürmüz'ün en seçkin kullarından ve en ziyade sevdiklerinden Muhabbet Pehlivan meydana çıkacaktır. Bu melun Nifak'ı ondan başka kimsenin yenemeyeceği anla-

şıldı. Bu gece Hürmüz'ün vekillerinden Salah gelip vaaz ve nasihat edecek, dedi.

Gece yarısı Salah denilen ihtiyar kişi geldi. Hak ve hakikat uğruna herkesi canını feda etmeye teşvik etti ve en sonunda etkileyici bir dua okudu. Ertesi sabah Nifak Cadı acı acı gülerek:

— Bugün canından bezmiş kimse yok mu? Meydan niçin boş kalıyor? İddiacılar nerede? diye bağırdı.

Hürmüzcülerin tekbirleri uğultusuyla meydana Muhabbet çıktı. Nifak Cadı, Muhabbet Pehlivan'ı gördüğü gibi gözleri hiddetinden kan çanağına döndü:

— Üç gündür seni bekliyordum. Hele gelebildin. Vaktine hazır ol! dedi.

Muhabbet Pehlivan ölçülü, ahenkli bir nara attı:

— Beni bilen bilir. Bilmeyen öğrensin ki ben Muhabbet Pehlivan'ım. Aslan pençesini andıran pençelerim yürekleri paralar, kahraman kolum kafaları koparır. Ey Nifak! Bilirsin ki ben ne vakit meydana çıksam, seni tepelerim. Yeter artık ettiklerin. Vaktine hazır ol! dedi.

Nifak:

— Evet, daha önce bana galip geldin, lakin bu defa seni mahvedeceğime eminim.

Muhabbet ise:

— Sakın bunu umma! Muhabbet Pehlivan her vakit Nifak Cadı'ya galiptir! diye karşılık verdi.

Her ikisi birbirine hücum etti. Kılıçları kalkanlarına çarptıkça ateş çıkıyordu. Akşama kadar uğraştılar, birbirine baskın çıkamadılar. Ertesi gün dehşetli bir azim ve mahvetme niyetiyle yine birbiriyle uğraştılar. Yine birbirine baskın çıkamadılar. Lakin üçüncü gün güneş tepeye gelmişti ki Muhabbet aslanca bir darbeyle Nifak'ı yere serdi. Hürmüzcülerin sevinç sesi gök kubbeye çıktı, Ehrimencilerin hiddeti âlemi titretti. Nihayet o gün akşama kadar Muhabbet Pehlivan otuz kişi daha tepeledi. Yedi gün savaş meydanında galip kaldı.

Yedinci günün gecesi gözcülerimizden ertesi gün Ehrimen tarafından pek meşhur bir pehlivan çıkarılacağını haber aldık. Hakikaten güneşin doğuşuyla beraber sol taraftan uğultular koptu. Bu defa meydana çıkan Ehrimenci boyu pek uzun, kendisi pek heybetli bir devdi. Sarı bir deveye binmiş ve elinde adam başı büyüklüğünde bir gürz vardı. Meydanı dolaştı.

— Ey Hürmüz'ün dostları! Bana hanginiz karşı gelecek? Bana Gazap Pehlivan derler. Şimdiye kadar karşımda diri kalan pek az olmuştur! dedi.

O gün karşısına çıkan Muhabbet Pehlivan'la dev gibi çarpıştı. Üçüncü günün ikindi vaktinde bir gürz darbesiyle Muhabbet'i yıktı ve henüz ölmemişken bu güzel pehlivana acımadan dişleriyle vücudunu parça parça etti, kalbini koparıp Ehrimen'in huzuruna attı.

— En büyük düşmanlarımızdan Muhabbet'in yüreği ayaklarınızın altında sürünsün! dedi.

Bu dehşetli manzara, bu feci vuruşma yüreğimizi kanattığı halde Ehrimencileri sevince boğdu. Temaşa Bayramı denilen bu garip bayram başlayalı tam otuz sekiz gün olmuştu. Gazap'ı bizim taraftan henüz mağlup eden olmamış, Hürmüz ile Ehrimen'in arasındaki meçhul gencin elindeki kürenin sağ tarafını da karanlık kaplamaya başlamıştı. Ehrimen tarafı galip gelmek üzereydi.

Hürmüz'ün veziri yanımıza geldi. Gazap'ı ancak Hikmet Pehlivan'ın öldürebileceğinden bahisle ertesi gün meydana çıkarılmasının Hürmüz tarafından emredildiğini söyledi ve ancak bayrama iki gün kaldığından Hikmet'in kazanması için o gece hepimize dualar emredildi.

Çadırımıza döndüğümüz vakit rehberim gayet ciddi bir tavırla:

— Bu Hikmet Pehlivan kimdir bilir misin? dedi.

— Hayır, dedim.

— Hikmet Pehlivan sensin! Bu gece uyku vakti değil. Yarın Ehrimen'in ikinci pehlivanı Gazap'la çarpışacaksın. Gecenin kalanını ibadet ve kılıç kullanmayı öğrenmekle geçireceğiz, dedi.

Hayretimden dondum. Bana bu kadar önemli bir görev verileceğini aklımdan bile geçirmemiştim. Hele hele ismimin Hikmet Pehlivan olduğunu bilmiyordum. Ancak böyle mukaddes bir dava uğruna Gazap kadar önemli bir düşmana karşı gönderileceğim için kendimde büyük bir azim, bir kuvvet hissetmeye başladım. Beni ve mukaddes gayeyi mağlup etmemesi için sabaha kadar pek samimi dualar ettim. Ara sıra da rehberim bana garip garip vuruş ve saldırı usulleri öğretiyordu.

Sabah namazı vakti zırhlarımı giydim. Rehberim belime örme zırhtan kemerimi taktı. Alnımdan öperek ve ağlayarak dualar etti. Güneşin doğuşuyla beraber atıma binerek hazır oldum. Gazap meydana çıktı. Karşısına geçtim. İsmimi sordu.

— Hikmet Pehlivan, dedim.

— Behey biçare! Senin gibi mazlum ve kendi halinde bir aptal benim gibi kükreyen bir aslanla vuruşabilir mi? Haydi defol git! Sen zararsız bir bunaksın. Senin kanını dökmek bana ayıptır! dedi.

Bu sözler haysiyetime dokundu.

— Ey arsız canavar! Senin beni yendiğini hatırlamıyorum. Acaba zirzopluğuna mı güveniyorsun? Bilmez misin ki ben sana galip gelmesem, gönderilmezdim. Haydi, çok konuşma, vaktine hazır ol! dedim.

Gazap kızdı:

— Vay, sana galiba şarap içirmişler; saçmalıyorsun. Haydi öyleyse! dedi ve üzerime hücum etti.

Ben bu heybetli devin öldürücü darbelerinden vücudumu kurtarmak için pek çok çeviklik göstermeye mecburdum. Gayretimden adeta kuş gibi hafif ve uçuyordum. Akşama kadar uğraştık, gerçi bana bir darbe bile isabet ettiremedi, lakin ben de deve bir şey yapamadım. Bir miktar istirahatten sonra o geceyi duayla geçirdik.

Sabaha karşı rehberim bana bazı talimatlar verdi. Sabahla beraber meydana çıktım. Gazap, pür-gazaptı. Fırıldak gibi etrafımda dönerek:

— Dün elimden kaçtın, lakin bugün kaçamazsın! dedi.

Üzerime saldırmak için vaziyet aldı. Rehberimin talimatı uyarınca:

— Vay, başında ne var? dedim.

Elini başına götürdü. Ben de zırhsız olan koltuğu altından tam kalbine doğru kılıcımı sapladım. Gazap dehşetli bir nara atarak düştü, kan kusmaya başladı.

Ehrimen tarafından öfkeli haykırışlar göklere çıktı. "Hikmet, Gazap'ı hileyle vurdu" diyorlardı. Meçhul gencin elindeki küre baştan başa nur olmaya başladı. Bizim tarafın sevinç naraları dünyayı tuttu.

O gün öğlene kadar birçok Ehrimenciyi tepeledim. Lakin öğlen karşıma yüzü örtülü bir pehlivan çıktı. Beyaz bir file binen bu pehlivan meydana çıkar çıkmaz Ehrimen'in yüzü sevinçten haince bir ürperişle doldu. Hürmüz pek mahzun oldu. Meçhul gence hitaben:

— İzed! İzed! Maksadın nuru mahvetmek mi? Merhamet... Merhamet... Merhamet! dedi.

İzed:

— Ehrimen'in hakkıdır, ne yapalım istediğini çıkarır, cevabını verdi.

Ehrimen gülüyordu. Hürmüz mahzun mahzun boynunu büktü:

— Emir senindir, dedi.

Mağlup olacağıma işaret olan bu konuşmayı herkes gibi ben de duydum.

File binen pehlivan mağrurca meydanı dolaştı. Gök gürültüsüne benzer bir nara attı.

— Ey benim kudretimi inkâr eden gafiller! Bilin ki ben pehlivanlar pehlivanı, kahramanlar kahramanı Nefs-i Emmare'yim[1]. Şimdiye kadar bir şekilde mağlup etmediğim kimse yoktur. Beş bin şekil alırım, bin silaha sahibim. (Bana hitaben) Ey miskin Hikmet! Gel kendi rızanla teslim ol. Seni güzel bir işte çalıştırayım. Sen aptal

---

1 Nefsin yedi mertebesinden en alt derecede olanıdır. Bu derecede insan, nefsin söylediği her türlü kötülüğü, günahı pişmanlık duymadan yerine getirir.

ve âciz bir mahlûksun. Benim elimde bir sinek kadar önemin yoktur. Lakin her nedense seni severim. Çünkü senin bana da hizmet ettiğin oldu. Haydi kılıcını teslim et de kurtul! dedi.

Ben gayrete gelip kaçındım.

— Ey Hikmet! Bendeki silahlara bak. Rehberinin sana öğrettiği yumuşak huy, ilim, kanaat, ihtiyat, tevazu, sabır, hile gibi başkaları için ölümcül olan darbelerin bana bir tesiri yoktur. Her birisine karşın kin ve hiddet, hile ve düşmanlık, hınç ve şehvet gibi nice öldürücü darbelerim var. Gel, kendine kıyma.

Yine kaçındım.

— A biçare, ne düşünüp duruyorsun? Senin darbelerinin bana bir tesiri olamaz. Seni bir anda mahvetmek bence hiçtir! dedi.

Yine kaçındım. Savaşmaya başladık. Ben bildiğim darbelerin hepsini denedim, asla tesiri olmadı. Nefs-i Emmare bana mukabeleye tenezzül etmiyor, gülüyordu. Nihayet en öldürücü bildiğim son darbe olan "azm-i kavî"[1] adlı darbeyi vurmayı kararlaştırdım. Emmare'nin sol tarafına geçtim, darbeye müsait bir vaziyet aldırmaya çalıştım. Emmare işi anladı.

— Ya! Beni mutlaka telef etmek istiyorsun ha! Dur öyleyse... dedi ve tam kılıcı böğrüne sokacağım sırada yüzündeki perdeyi kaldırdı.

Hayalin ötesinde bir güzellik gözlerimi kamaştırdı. Kılıç elimden düştü. Emmare kemerimden tutup beni filin üzerine aldı. Ehrimen'in huzuruna götürdü:

— Ya Ehrimen! Hikmet'i öldürmedim, esir ettim. Mutfağımızda soğan soyar. Tam kendisine münasip bir hizmettir, dedi.

Bu latifeye Ehrimen kahkahalarla güldü. Hürmüz'ün gözlerinden yaş dökülüyordu. İzed'in elindeki küreden

---

1 Kuvvetli azim.

yavaş yavaş nur kalkmakta ve karanlıklar her tarafı kaplamaktaydı. Ehrimen tarafı galip gelmişti. Sol taraf:

— Karanlıklar! Karanlıklar! Aslolan karanlıklardır, galip geldik! diye bağırıyordu.

Bizim taraf ise:

— Çok yaşa, çok yaşa ya nurların nuru! Nurunu kaldırma! diye yalvarıyordu.

Hürmüz nur perisinin önünde secde etti:

— Yaptığı sorgulanmayan İzed! Medet, medet, senden medet! Senin başın için, senin hakkın için, dedi.

Hürmüz başını secdeden kaldırmıyordu. Ehrimen ise başını göğe doğru dikmişti. Sol tarafın karanlığı küreyi öyle bir kaplamıştı ki ancak kenarında görünür görünmez bir nurani lekecik kalmıştı. İşte o sıradaydı ki uzaktan bir ses işitilmeye başladı. Bu ses yiğitçe olduğu kadar güzel, güzel olduğu kadar yiğitçeydi. Şarkı söylüyordu. Nihayet karanlıklar içinde yüzünün nurundan etrafı ışıltılı ve bu sebeple kendisi tamamıyla fark edilen bir süvari göründü. Dört ayaklı ve alnı boynuzlu ve kanatlı, koyu yeşil renkte bir ejderhaya binmiş olan bu pehlivan güzellik timsali yahut güzellik kaynağı denecek kadar güzeldi. Kıvırcık ve kestane rengine yakın, daha doğrusu bazen siyah bazen kırmızımtırak görülen saçları omuzlarına dökülmüştü.

Başında cevherli, süslü bir taç, sırtında yeşil renkli bir ipek giysi vardı. Şarkı söylüyordu. Biz de ürpere ürpere o ilahi sesi dinliyorduk:

Ben oyum ki satvetimden kâinat lerzandır
Ben oyum ki zûr-i bâzum hâkim-i her candır
  Ben oyum ki her kim olsa ser-fürû eyler bana
  Hâk-i pâyim secdegâh-ı zümre-yi insandır
Ben oyum ki sûret-i merdîde yoktur benzerim
Hâdimîn-i bârgâhım zümre-yi merdândır
  Ben oyum mîzân-ı adlimde müsâvî cümle halk
  Şehenşahlarla gedâlar bence hep yeksandır

Hâsılı şemşîr-i 'izz u kudretiyim Îzed'in
Aşkım ben, satvetimden kâinat lerzandır[1]

Bu güzel ezgi, bu latif melodiler her iki tarafı kendinden geçirmişti. Gariptir ki Ehrimen tarafı da bizim taraf kadar zevk alıyordu. İsmi Aşk olan bu pehlivan bize yaklaştıkça Nur Perisi'nin elindeki küre parlamakta ve aydınlık, karanlıkları kovmaktaydı. Öyle ki meydanın ortasına geldiği vakit küre tamamen aydınlandı ve âlemden karanlıklar kalktı. Meydanda file binmiş Nefs-i Emmare ile esiri olan ben bulunuyorduk. Aşk, ejderhasını bize doğru yanaştırdı. Gayet latif ve laubali bir tavırla:

— Ey Emmare! Bana da karşı duracak mısın? dedi.

Emmare alçakgönüllülükle filden yere indi. Aşkın önünde diz çöktü:

— Sen herkesin olduğu gibi benim de efendim, velinimetimsin. Aczimi ilanen işte sana secde ediyorum, dedi.

Aşk beni serbest bıraktı. Gülerek:

— Haydi, koca aptal Hikmet! Git rahatına bak! dedi.

Meydanda yalnız Aşk kaldı. Ejderhasından indi. Elleri göğsünde, gayet yavaş ve düzgün adımlar atarak Nur Perisi'ne doğru yürümeye başladı. Üç adım kaldığı vakit:

— Ey güzellik nuru! Yalnız senin kulunum, dedi ve secde etti.

— Ya Hürmüz! Ya Nur! Selam olsun sana. Sana ki karanlıkların değeri seninle bilindi, dedi.

Daha sonra Ehrimen'e:

---

1 Ben oyum ki kuvvetimden kâinat titrer
Ben oyum ki kol gücüm her canın hâkimidir
Ben oyum ki kim olsa önümde baş eğer bana
Bastığım yer insanların secde ettiği yerdir
Ben oyum ki mertlik tabiatında yoktur benzerim
Huzurumda hizmet edenler yiğitler zümresidir
Ben oyum ki adalet terazimde eşittir bütün halk
Şahların şahıyla yoksullar bence hep birdir
Velhasıl, İzed'in izzet ve kudret kılıcıyım
Aşk'ım ben; gücümden kâinat titrer

— Ya Ehrimen, ya Deycur! Selam olsun sana. Sana ki nurun değeri seninle bilindi, dedi.

Ardından meydanın ortasına çekildi. Elini semaya kaldırdı, âlem eskisi gibi oldu. Kürenin tam yarısı aydınlık, yarısı karanlık oldu. Her iki taraf mensup olduğu efendinin elini öpmekteydi. Hürmüz'le Ehrimen tahtlarından inmiş, yan yana gelmiş ve kardeş gibi tokalaşmışlardı. Nur Perisi gülümseyerek bu hale bakıyordu. Hürmüz'ün elini öptüm, yüzüne baktım. Bir de ne görsem! Hayretimden bir çığlık atıverdim. Gözlerimi açtığım vakit Aynalı'nın gülümseyen yüzünü gördüm.

Devr-i Daim

Yâ Deymûmî, yâ Dehrî yâ evvel yâ âhir
Yâ zâhir! Yâ bâtın! İsme' nidâ'î
Kemâ semi'te nidâe 'abdike Zekeriyyâ![1]
Hz. Şazili[2]

Bu gün de geçen iki gün gibi ney sedasıyla mest oldum. Kendimi on iki yaşında bir çocuk olarak gördüm. Büyük bir şehrin muntazam bir sokağında büyücek ve güzel bir evde oturuyorduk. Henüz uyumuştum.

Güneşin altın ışınları güzelliğinin nurlarının yansıdığı eşyayı henüz okşamaktaydı. Yatağımdan kalkacağım sırada odamın kapısı açıldı. Bir cariye babamın beni beklediğini söyledi. Kalktım, cariyenin peşi sıra yürümeye başladım. Büyük bir odaya girerek babamla görüştüm. Babam yüz on yaşında bir ihtiyardı. Sanskrit lisanıyla konuşuyorduk. Babam dedi ki:

— Oğlum, yaşın on ikiyi buldu. Artık kendini ve kâinatı bilecek zamanın geldi. Seni büyük üstada götüreceğim. Şimdi hikmet devresini bulduğundan memnuniyetimden üç gün üç gece düğün yapacağım. Sen bu düğünde hizmet edeceksin. Sana rehber olacak kalfanı göreceksin.

Gerçekten tantanalı, şaşaalı bir düğün başladı. Birinci gün bütün Brahmanlar[3] ve memurların ileri gelenleri, ikinci

1 Ey daimi olan! Ey her olayın yaratıcısı! Ey ilk ve son olan! Ey varlığı görünen ve görünmeyen! İşit sesimi! Kulun Zekeriya'nın sesini işittiğin gibi.

2 Ebu'l-Hasan Ali b. Abdulcabbar eş-Şazili (1197, Sebte - 1258, Mısır) din bilgini, mutasavvıf ve Şaziliye tarikatının kurucusudur.

3 Hindistan'daki kast sisteminin en üst kısmında yer alan ve kutsal kabul edilen din adamları. Brahmanların görevi kutsal kitapları olan Vedalar'ı öğretmek ve dini törenleri düzenlemektir.

gün asker ve tüccarlar, üçüncü gün fakirler davet edildi. Bu üç günde ben misafirlere hizmet etmekteydim.

Üçüncü gün seksen yaşında bir fakir bana kalfa tayin edildi. Dördüncü gün erkenden babam bizi yola çıkardı. Rehberim bir merkebe binmişti. Ben ise arkasından yaya yürüyordum. Rehberim:

— Oğlum, ilim ve hikmetin kıymetini öğrenmek için yaya gideceksin. Bir şey pahalı alınmazsa kıymeti anlaşılmaz, dedi.

İlk günler çok zorluk çekiyordum. Lakin yavaş yavaş yola alıştım. Kırk günlük seyahatten sonra bir kulübenin önünde durarak biraz istirahat ettik. Rehberim beni elimden tutarak kulübeye soktu. Kulübede yalnız suyla dolu bir çanak vardı. Rehberim beni doğuya döndürerek önüme çanağı koydu.

— Ey Brahma![1] Ey asil varlık! Ey en büyük nur! Varlığının basamaklarını, ruhunun aşamalarını göster, diye dua etti.

Birtakım anlayamadığım sözler mırıldandı. Kulübeden çıkıp kapısını kapadı. Her taraf karanlık oldu. Yalnız önümdeki çanak içindeki su, donuk bir parlaklık göstermekteydi. Rehberimin tembihi üzerine suya bakıyordum. Bir süre sonra nereden geldiğini tayinden âciz kaldığım bir ses, gaipten gelen bir ses işitmeye başladım. Bu bir ses miydi? İnilti mi, ilham mı, vehim mi, müphem mi? Bilemem ki... Hangi lisanla söyleniyordu, ne gibi terkiple, nasıl harflerle? Tarif edemem ki... Aklım mı, vicdanım mı?.. Bu harfsiz terkibi, bu titreşimsiz sesi şöyle anlıyordu:

Ey zayf-ı bezm-i vücud
Anla nedir, sırr-ı şuûn

....
Yok dem-i vahdette hudûd

---

1 Brahma: Hindu dininin Vişnu ve Şiva'yla birlikte üç tanrısından biridir. Yeryüzündeki her şeyi o yaratmıştır.

Her ne desen nâmı ânın
Cümlede o nokta nihân
Gâhî esîr gâhî cihân
Mevt ü hayat câmı ânın
Gâhî güneş, gâhî kamer
Gâhî matar, gâhî sehâb
Kendi ateş, kendi şihâb
Kendi gece, kendi seher
Gâhî hacer, gâhî nebat
Gâhî neml, gâhî esed
Kendisi ruh, kendi cesed
Kendi hayat, kendi memat
Devr ile âdem olacak
Kendini kendinde bulur
Mutlak iken nokta olur
Âdem imiş mazhar-ı Hak[1]

Çanaktaki su yavaş yavaş parlaklığını kaybetti. Karanlıklarda gizlendi. Bir şey görmez oldum. Gözlerim çanağa dikilmiş, karanlıktan bir şey görmez olmuşken garip

---

1 Ey varlık meclisinin misafiri
Anla, nedir, olan bitenin sırrı
....
Vahdet anının sınırı yok
Her ne desen onun ismi
Her şeyde o nokta gizli
Bazen esîr, bazen cihan
Ölüm ve hayat onun kadehi
Bazen güneş, bazen ay
Bazen yağmur, bazen bulut
Kendi ateş, kendi akan yıldız
Kendi gece, kendi seher
Bazen taş, bazen bitki
Bazen karınca, bazen aslan
Kendisi ruh, kendi ceset
Kendi hayat, kendi ölüm
Zamanla Âdem var olunca
Kendini kendinde bulur
Mutlak iken nokta olur
Hakk'ın mazharı Âdem'miş.

bir seyre koyuldum. Hangi organım görüyordu? Bunu da tayinden âcizim. Vücudumu inceledikçe, kendimi yokladıkça karanlıklardan başka bir şey yok. Lakin görüyordum. Ne? Buna isim bulmak güç. Sonsuz bir görüşle uçsuz bucaksız bir saha görüyordum. Bir anda sanki milyonlarca asırlık tasavvur edilen boyutta bulunan noktaları hayalimde dolaştığım halde bir noktadan çıkmamış oluyordum. Hissi ve kavrayışı darmadağın eden bu azamet, vicdanı mahvedici bu ululuk hakikatiyle görünmeye başladı. Azamet ve ululuk da sonsuzlukta hiç oldu. Benimdir diyemediğim, değildir diyemediğim bu seyir hissini de kaybettim. Bir an hiç oldum.

Bir an sonra yine sonsuzluk sahasını fark etmeye başladım. Her türlü vasıflandırmanın üzerinde garip bir duyguyu daha hissettim. Beni içine alan bu sonsuz sahayı sanki içime almıştım. Bu tuhaf hal ne kadar devam etti, bilmem. Sanki kendimde bir yoğunluk duydum. Sahada görünmez bir şey belirdi. Evet, görünürde bir şey yok. Ne nur, ne bulut ve ne bir şey... Hiç! Lakin ben hissediyordum ki bir şey var, bu şey bir anda gün ağarmasını andırır bir ışık oldu. Bir sönük ışık ki kalbimin titreyişi gibi titriyordu. Bu uhrevi latif ışımanın gözle görülmeyen müezzini seda yerine geçen harfsiz manasıyla İsrafil ezanını okuyordu:

Allahuekber! Allahuekber!
Ey sırr-ı vücûd-i bîvücûd
Marufsun ama bilinmezsin
Zahirsin ama görünmezsin[1]

Bu demde saatler, seneler, asırlar bir andı. Bir anda milyonlarca asır geçti, yine bir an. Yorulmuş gibi oldum. Sanki gözümü kapadım; bir an bir şey göremedim. Güya gözümü açtığım vakit milyonlarca mesafeyi kaplamış, lakin avucu-

---

1 Allah büyüktür! Allah büyüktür!
Ey varlıksız varlığın sırrı
Tanınırsın ama bilinmezsin
Aşikârsın ama görünmezsin

ma sığacak kadar küçük bir âlem görüyordum. Bu seyir arasında o âlemin mahallelerinden birisi dikkatimi çekti. Bu mahalle tamamen suyla çevrili bir küreydi. Suya bakarken akıl ermez bir cazibe beni oraya çekti. Ilık bir halde olan suyun içine girer girmez kendimi milyonlarca tuhaf hayvanı içime almış gördüm. Bu hayvanların ne organı ne de özel bir şekli vardı.

Milyonlarca odalı bir hapishane demek olan şu hayvanların mevcudiyetine bağlılıktan kendimi kurtarmaya çalışıyordum. Bir türlü muvaffak olamıyordum. Milyonlarca sene devam eden bu kaçış hevesi neticesinde bana hapishane hizmetini eda eden odalarda, hayvancıklarda garip değişimler oluyordu. Beni asıl sıkan şey bu hayvanları kuşatmak ve onlardan hariç olmak değil, onlarda hapsolmamdı. Zira akıl ve idrak şöyle dursun, her türlü histen bile uzak gibiydim. Hapishanem olan hayvancıklar bin türlü şekil almaya başladı. Artık benim için bir gün hükmüne girmiş olan binlerce asır geçişinde her şekil başka bir gelişim gösteriyordu, lakin su içinde hapis kaldığımdan gözlerimin garip görüşünden sıkılıyor, kulağımın sağırlığından usanıyordum. Ne kadar vakit geçti, ne oldu, nasıl oldu bilmem. Bu defa kendimi yalnız denizde değil, karada da birçok hayvanın vücudunda gördüm.

Temiz havanın ciğerlerime nüfuzunu hissettikçe oluşan keyif ve zevkten vecde gelerek milyonlarca bedende koşuyor, oynuyordum. Belirsiz, fakat hakiki bir muhabbet hissi bütün bedenlerimi istila etmişti. Her ne kadar gördüğüm şeyleri özel bir muhakemeyle anlayıp kavrayamıyorsam da bunların varlığını hissediyor ve bana zararı olmayanlarını seviyordum. Her an milyonlarca bedenim etkisiz kalıyor, şekil değiştiriyor, madenlere dönüşüyor ve yerine milyonlarcası var oluyordu. Lakin bu devirlerdeki var oluşun eskisi gibi birer belirsiz sebebi olmayıp bedenlerin birbiriyle manen birleşmesinden, bir sevgi anında iki bedenin tuhaf zevke dalıp kalmasından ileri geliyordu. Her ne kadar henüz ne yalnız erkek ne yalnız dişi bir bedenim yoksa da her bedenim hem dişi hem erkek sıfa-

tına sahip olduğundan her biri kâh baba kâh ana, hem baba hem anaydı. Bana mahsus günlerin birbirini izleyip devam etmesi neticesinde hapishanelerim olan bedenler o kadar çoğalmış, o kadar çeşitlenmişti ki bunlardan bazısı diğerlerine görünüşte kesinlikle benzemez bir şekle girmişti. Bazısı gözle görülmez derecede küçük ve ilkel, bazısı havada uçar, bazısı yerlerde sürünür, bazısı büyük, heybetli ve birtakımı latif ve akıllıydı. Bu bedenlerin bir kısmı diğerini yemeye istekli, bir kısmı güçlü, bir kısmı güçsüzdü. Âlem bir savaş alanı olmuş, bedenler arasında rekabet ve çıkar bir kural halini almıştı. Ne kadar zaman geçti, neler oldu?..

Bir gün bir bedende hapsolduğumu hissediyor gibi acı bir hisle inlerken sanki bütün evrenin her zerresine geçici emanet olan sırlar birer birer o bedende toplanıyordu. Diriltici, manevi bir nefes, renksiz, yersiz bedenimi kaplayıp ele geçirdi. Doğuya dönmüş, yüzümü ağarmaya başlayan altın ufka çevirmiştim. Her zerre sanki beni selamlıyor, her taraftan burnuma amberli koku geliyor, bütün hüviyetim bir sevgi anlamının tesiri altında titriyordu. Kendimi biliyor, etrafımı hem görüyor hem de gördüğümü fark ediyor, her şeyi biliyormuş gibi davranıyordum. Bir mest hali, bir sarhoşluk beni istila etti. Mana diliyle "Elhamdülillah" dedim. Gaipten gelen bir ses bütün evrene ilan ediyordu:

Doğdu şimdi şems-i idrak âleme
İstivâgâhtır dimâğ-ı âdemî
Nur-i Hak'tır şebçerâğ-ı âdemî
Ey melâik! Baş eğin hep Âdem'e.[1]

Bu heybetli emirden bütün âlemler ve sakinleri ürperdi. Her varlık insanın bastığı yere başını koyar oldu. Her zerre hal diliyle bana şöyle diyordu:

---

1 İdrak güneşi şimdi doğdu âleme
İnsanın beyni yönetim merkezidir
İnsanın geceyi aydınlatan incisi Hak nurudur
Melekler! Hep birlikte baş eğin Âdem'e

Merhaba...
Merhaba ey pertev-i sırr-ı vücûd
Merhaba ey zübde-yi cümle şu'ûn
Merhaba ey menba-ı fehm ü fünûn
Merhaba ey mazhar-ı ikram u cûd
Kâinattan sen idin maksûd, sen
Ey zekâ! Bizler senin mir'âtınız
Nokta sensin, biz senin âyâtınız
Secdegâh sen, kıble-yi Ma'bûd sen[1]

Gözlerimi açtım. Aynalı Baba'nın hüzünlü bakışları üzerime çevrilmişti. Çocukların gördükleri rüyayı uyanır uyanmaz söylemesi gibi:

— Hepsi secde etti! dedim.

— Evet, dedi Aynalı, nefsindeki gurur sıfatı yani şeytan hariç!

---

1 Merhaba...
Merhaba ey varlık sırrının ışığı
Merhaba ey bütün işlerin özü
Merhaba ey anlayış ve fenlerin kaynağı
Merhaba ey ikram ve cömertlik mazharı
Kâinattan maksat sendin, sen
Ey zekâ! Biz senin aynanız
Nokta sensin, biz senin alametlerin
Secde edilecek yer sensin, Mabud'un kıblesi sen.

İmtihan Meydanı, Arifler Meclisi

Subhâneke mâ 'arafnâke hakka
ma'rifetike ya Ma'rûf[1]
Hz. Seyyid

Önceki günlerde olduğu gibi Aynalı Hazretleri'nin köşküne gitmiş, her günkü gıdamı yutmuştum. Bugün kulübenin önünde oturacak yerde Aynalı beni aldı, mezarlığın en ücra ve caddeye uzak köşesine götürdü. İri bir mezar taşını göstererek:

— Git şu mezarın üzerine uzan. Herifin başındaki müthiş kavuğa bakılırsa, hayattayken büyük âlimlerden biri olması hatıra gelir. (Gülerek) Git o koca âlimin ruhaniyetinden feyz al.

Gittim, mezarın üzerine yattım. Birkaç dakika gömülü olanın kavuğu hayalimde bin türlü şekil aldıktan sonra Aynalı'nın çaldığı neyin hazin iniltilerini dinleye dinleye dalmışım. Gördüm ki bir yatak içinde yatıyorum. Oda zifiri karanlık, lakin tam manasıyla karanlık. Birkaç vakit bekledim. Karanlık asabımı fena halde etkiliyordu. Nerede olduğumu kestirmeye çalışırken odanın kapısı açıldı, bir adam içeri girdi:

— Kalktın mı oğlum? dedi.

Giren adamı karanlıktan göremiyordum. Yani bizim bildiğimiz gibi bir görmekle göremiyordum. Lakin tuhaf bir his, bir nevi görüş yerine geçmişti. Anladım ki gelen adam babammış. Babam vefat edeli hayli zaman olduğundan bu adamın bana oğlum deyişine şaşıyordum. Soruyu tekrarladı:

---

1 Ey her şeyden çok bilinen! Seni her türlü kusurdan tenzih ederiz. Biz seni layık olduğun şekilde bilemedik.

— Oğlum kalktın mı?

— Evet, dedim. Lakin sen benim babam mısın?

Herif hayret edercesine bir sesle:

— Oğlum çıldırıyor musun? dedi.

Ben:

— Hayır, lakin evvelki babam öleli...

— Vah vah! Oğlumu cinler zapt etmiş. Biçare sayıklıyor.

Ardından kendime geldim. Delilere her yerde pek de hoş muamele edilmediğinden korkumdan hatamı düzeltmek fikriyle:

— Şaka yaptım baba, şaka! Lakin bir lamba yahut mum emretseniz. Burası cehennem gibi karanlık! dedim.

Biçare adam ağlarcasına:

— Heyhat! Oğlum mutlaka çıldırıyor. Güneş doğmuş, âlem nurla dolmuşken karanlık diyor. Aman evladım, üzerime fenalık gelmeye başladı!

Oda tam manasıyla karanlıkken babam aydınlık olduğunu iddia ediyordu. Bu defa babam olduğunu iddia eden herifin deli olduğuna ben kanaat getirmeye başladım. Herifi kızdırmayarak iskandil etmek[1] fikriyle:

— Babacığım, gerçekten güneş doğmuş, burası doğru, lakin belki pencereler kapalı da ışığı odaya girmiyor.

— Aman Yarabbi, mutlaka bizim oğlan çıldırıyor! Bre oğlum, hiç güneşin ışığına bir şey engel olabilir mi? Sen deli misin nesin?

Herifin bu cevabı üzerine nasılsa bir tımarhaneye girmiş olduğumu kuvvetle zanna başladım. Biraz sonra odaya annem olduğunu iddia eden bir kadın, birçok amcalarım, dayılarım ve başka akrabalarım girdi. Babam bunlara yana yakıla çıldırmak üzere olduğumu söyledi. Bunlar başıma üşüşerek birtakım tuhaf ve delice sorularla beni bunaltıyordu. Her ne desem cinnetime hükmetmelerine sebep olacağını bildiğim için susmayı tercih ettim. Babalığım yanımda oturmuş, kederinden ağlıyordu. Bense ne yapacağımı, ne diyeceğimi şaşırmış kalmıştım.

---

1 Nabız yoklamak, işin aslını öğrenmeğe çalışmak.

Bir aralık cebimde kibrit kutusu olduğu aklıma geldi. Hemen çıkarıp bir tanesini yaktım. Gördüğüm manzara o kadar tuhaftı ki elimde olmadan uzun kahkahalar salıvererek, kahkahaların şiddetinden iki tarafa yuvarlanıyordum. Babam olduğunu iddia eden herifin, analığımın, amcalarımın, dayılarımın gözleri yerinde bildiğimiz göz değil birer arpacık soğanı yahut buna benzer bir şey vardı, yani bu biçarelerin tümü beş duyunun en yüksek ve olmazsa olmazı olan görmeden, gözden mahrumdu. Ben kahkahayı salıverir salıvermez odadaki halkın aldığı manzara o kadar beklenmedik ve gayr-i makuldü ki kahkahalarımı kesmek şöyle dursun, bence bu gülüş rahatsızlığa sebep olacak bir sinir krizi şeklini aldı. Babalık, analık ve diğerleri dörder ayaklı olmuş, olanca kuvvetleriyle zıplamaya başlamışlardı. Bir müddet böylece zıpladıktan sonra evvela babalığım yanıma geldi, elimi tuttu, öptü:

— Ey Beyaz İfrit'in Sarı Şeytanı! Saltanat sana mübarek olsun! Bin senedir cümle âlem seni bekliyordu. Nihayet büyük bir mucize olarak güya benim soyumdan dünyaya geldin. Bin senedir beklediğimiz sesi çıkardın. Şimdi bütün Kızıl Şeytanlara haber vereyim, gelip elini öpsünler, her yere haber göndersinler! dedi.

Bulduğum zeytinyağıyla bir kandil hazırladıktan sonra biraz yemek yemeye niyet ettim. İşte o sırada memleketin padişahı, vezirleri, âlimleri evimize doldu. Hepsi bana şu garip "Beyaz İfrit'in Sarı Şeytanı Hazretleri" unvanını vererek haddinden fazla hürmet etmekteydi. Sokaklarda tellallar dolaşarak Sarı Şeytan'ın ortaya çıkışını ahaliye müjdeliyordu. Benim için memleketin en büyük ve süslü saraylarından birini tahsis ettiler, yüzlerce hizmetkâr hizmetime verildi. Ben yavaş yavaş bu garip halkı incelemeye koyuldum. Bunlar tam manasıyla kör değildi. Işık denilen esîrî titreşimleri bizdeki etki biçimiyle görmemek ve daimi bir karanlık içinde bulunmakla beraber kendilerine mahsus tuhaf bir görme şekilleri vardı. Şehirleri oldukça süslü bir şekilde bina edilmiş olup sanat dallarında da şaşırtıcı gelişmeler göstermişlerdi. Hele

edebiyat, ilahiyat ve felsefeye pek ehemmiyet verilmekte olup birçok üniversitede meşhur fıkıhçıları, muallimleri bulunuyordu. Bir gün ilahiyat üniversitesinin mezuniyet sınavlarına gittim. Artık muallimler ve talebe iftiharından ne yapacağını şaşırmıştı. Üniversite müdürü ilim, kemal ve hakikatin ancak Sarı Şeytan'da bulunabileceğini ve yakında bütün mevcut bilgilerin incelenmesini rica edeceklerini açıkladıktan sonra müsaade alarak sınava başlanıldı. Birinci sırada kayıtlı Bibi adında, zekâsıyla meşhur bir talebeye sorular soruldu. Âlemlerin yaratılışı hakkında şöyle bir ifadede bulundu:

— Bundan birçok sene, Tata adlı âlimin sözüne göre, on beş bin sene önce Beyaz İfrit altın semada Mor Şeytanlarla beraber oturmaktaydı.

Sözün burasında dinleyenlerin içinden bir itiraz ve eleştiri sesi duyuldu. Birisi:

— Üç bin senedir bu yanlış fikirde devam edip duruyorsunuz. Beyaz İfrit'in yanındaki şeytanlar mor değil, açık maviydi, dedi.

Üniversite müdürü:

— Efendi! Şimdi talebenin sınav sırasıdır, itiraz vakti değildir. Başka bir vakit Sarı Şeytan Hazretleri'nin huzurunda âlimlerimizle imtihan olabilirsin, dedi.

Meğer herkesin fikrine aykırı birtakım yeni fikirler neşrine kalkıştığı halde hükümetin kahredici gücüyle susturulmuş Tantan adlı ünlü âlim üniversiteye gelerek benim huzurumdan yararlanıp itirazda bulunmaya cesaret etmişmiş. Talebe yine sözüne devam etti:

— Mor Şeytanlar, Beyaz İfrit'e haddinden fazla itaatli iseler de pek aptal şeyler olduğundan Beyaz İfrit az çok zeki ve akıllı mahlûk yaratmaya niyetlendi. Altın semanın süprüntüleriyle sekiz köşeli bir meydan yaptı. Fezaya tükürdü, bir deniz oldu. Meydanı denizin üstüne koydu. İşte bu bizim âlemimizdir. Lakin deniz suyu dondu, âlem buzlarla doldu. Onun üzerine büyük bir kazan yapıp âlemin üstüne astı. Bu kazanı tükürüğüyle doldurup nefesiyle kaynattı. Âlem ısındı. Ondan sonra Mor Şeytanlardan bir ikisini yontarak

küçülttü. Sonra delip içini şişirdi. Bunları meydana salıverdi. İşte bunlar bizim atalarımızdır.

İtiraz eden âlimin yine sesi işitildi:

— Kazan! Kazan! Bir kazan patırtısıdır gidiyor. Lakin kazanın kaç kulpu vardır? Kaç kolundan nereye asılıdır, neyle asılıdır? Bunu bileniniz, bu sırra ereniniz yok. Hey cahiller!

Nihayet iki taraf şamataya başladı. Padişahın uygun görmesiyle talebenin sınavı ertelendi ve bir haftaya kadar bütün ünlü âlimlerin huzurumda fikirlerini arz etmeleri kararlaştırıldı. Ben hangisini haklı bulursam hakiki ilim onun malumatı sayılacaktı. Meclis dağıldı.

***

Bir hafta sonra şehrin en büyük meydanında yüce bir meclis kurulmuştu. Ben büyük çanaklar içerisine zeytinyağı doldurarak kandiller yaptırmış, meydanın her tarafına koydurmuştum. Âlimler iki grup olmuşlardı. Birisi Tantan'ın başkanlığında yenilikçiler ve itirazcılar grubuydu. Diğeri ise Tuntun adlı başfıkıhçının takımıydı. Nihayet Tantan ve Tuntun huzuruma geldiler.

Tuntun dedi ki:

— Ey Tantan! Binlerce senelik inceleme ve uğraş sonucunda elde edilen ilmi neticelere boş yere itiraz doğru değildir. Şimdi şarlatanlık sırası geçti. Haydi bakalım, Sarı Şeytan Hazretleri huzurunda bize olan itirazlarını söyle.

Tantan cevap verdi:

— Ey Tuntun! Ben size her hususta itiraz ediyor değilim. Lakin siz ilerleme düşmanısınız, incelemelerde bulunmuyorsunuz, öğrendiklerinizi genişletmiyorsunuz. Mesela Beyaz İfrit'in yanındaki şeytanlara mor diyorsunuz.

— Öyle denilmiştir.

— Evet, ama hatadır. Zira binlerce sene Beyaz İfrit'in huzurunda oturan şeytanların rengi aslen mor olsa bile onun ışığının tesiriyle açılarak maviye dönüşmesi gerekmez mi? Ey Tuntun! İnsaf et!

— Olabilir, lakin bu konuda delil yok.

— Nasıl yok? Ateşin karşısına katı bir cisim bıraksak nihayet yumuşuyor. Hatta bazı cisimler eriyor. Demek ki Mor Şeytanlar da şimdiye kadar mavi olmuşlardır.

— Dedim ya, olabilir.

— Âlemin üzerine asılan kazan sayesinde bize hararet geldiğine inanıyorsunuz. Bunu nereden biliyorsunuz?

— Bize gök kazanından hararet geldiği gece ve gündüzün sıcaklık farkıyla ve mevsimlerle sabittir.

— Âlâ, kaç kolu vardır?

Bu önemli soruya Tuntun cevap veremedi. Tantan dedi ki:

— Susmak ha? İşte sizin bilemediğiniz bu önemli sırrı ben keşfettim. O büyük gök kazanının tam 768 buçuk tane kulpu vardır.

Artık sabrım tükendi, kendimi tutamadım. Güneşe gök kazanı adını verip nefesle kaynatmak gibi hezeyanlardan başka, buna 768 buçuk tane kulp vermeyi bir sır ve bir ilim farz edişe dayanamadım. Kahkahayı salıverdim. Lakin bizim kahkaha o halkın binlerce senedir beklediği ilahi ses hükmünde olduğundan gülüşüm Tantan'ın haklı ve ilminin hakiki olduğuna işaret sayıldı. Kahkahayı işittikleri anda kendilerine mahsus ibadet şekli başladı. Başta Tantan ve Tuntun olmak üzere hepsi dört ayaklı olup hoplamaya başladı. Kahkahalarla uyandım. Aynalı'nın gülümseyen yüzünü gördüm.

— Ariflerin mukayesesine, âlimlerin yeni fikirlerine ne buyurursunuz? İşte varlıkların hakikatlerine nispetle insanların ilmi, Tantan'ın keşfinin benzeri oluyor. Sonsuza kadar da böyle olacaktır. Zira insanların gözü hakikatleri görmekte arpacık soğanı kıymet ve nispetindedir, dedi.

BEŞİNCİ GÜN

Azamet Meydanı

Vesia kursiyyuhu... ve huve'l-aliyyu'l-azîm[1]

Bugün hava biraz bulutlu, bununla birlikte serin ve latifti. Aynalı'nın eline bir çanak dolusu irmik helvası geçmiş. Erkence kulübemin önüne uzandım. Her zamanki tuhaf uyku ve garip gözlem başladı. Kendimi Ayasofya Camii'nin müezzini görüyordum. Saatime baktım, sabah ezanı vakti gelmişti. Minareye çıktım. Yalnız bir kere "Allahüekber" dememle beraber gayet iri bir kuş minareye yaklaştı. Beni pençesiyle kaptığı gibi arkasına oturtarak uçtu gitti. Korku ve şaşkınlığım biraz azaldıktan sonra hayretle etrafımı seyre başladım. Güneşin altın ışıkları henüz havayı aydınlatmaya başlamıştı. Aşağıya baktım. Minarenin tepesini ancak görebilecek kadar yükselmiştik. Kuşun sırtı büyük bir oda kadar büyük ve düz olup insanın ihtiyaçları için lazım olan her türlü yiyecek, içecek vesaire iki tarafına yerleştirilmiş raf ve dolap gibi şeylere koyulmuştu. Hayret ederek "Yarabbi bu ne haldir? Bu nasıl kuş? Beni nereye götürüyor?" dedim.

Kuş, sözlerimi işitti, başını çevirdi:

— Ben meşhur Simurg'um.[2] Korkma, sana bir zarar gelmez. Ben kuş türünün padişahıyım. Arkamda erzak yüklü elli tane daha Simurg var. Hiçbir şeye ihtiyacın olmaz, dedi.

Umutsuzlukla:

---

1 Bakara Suresi'nde geçen ayet. Anlamı: O'nun kürsüsü bütün gökleri ve yeri kaplamıştır. Gökleri ve yeri koruyup gözetmek ona güç gelmez. O yücedir, büyüktür.

2 Kaf Dağı'nın arkasında yaşadığına inanılan efsanevi kuş, Anka. Her kuştan bir iz taşıyan otuz kuş büyüklüğünde bir varlık olarak tasavvur edilmiştir.

— Peki beni nereye götürüyorsun? Niye kaptın? dedim.

— Hatırını kıramayacağım biri tarafından emrolundum. Sana evreni seyrettireceğim! dedi.

Artık ister istemez kaderimize razı olmak gerekti. Zaten Simurg'un sofa gibi geniş ve pamuk gibi tüylerle döşeli sırtı gayet rahat olduğu gibi düşme korkusu da yoktu. Biraz obur olduğumdan sağ taraftaki yiyecek dolaplarına el attım. Gayet nefis İngiliz bisküvilerinden biraz alıp yedim, biraz da su içtim. Sonra sigaramı yaktım. Canım kahve istedi. Meğer Simurg'un beyin okuma özelliği de varmış.

— Dolaplarda kahve, çay ve her şey vardır. İspirtoluk da var, kahveni pişir, dedi.

Şaşırmakla beraber kahvemi de içtim. Olağanüstü bir hızla yükseliyorduk.

Simurg:

— Son dolapta büyük bir şişe var, ondan bir kadeh iç. Yanındaki küçük şişeden gözlerine çek. Zira havaküreyi yakında terk edeceğiz, dedi.

Emirlerini yerine getirdim. Havanın rengi laciverdî, pek koyu laciverdî olduktan sonra birdenbire tam karanlık yüz gösterdi. Eşi benzeri görülmemiş, kesif karanlığını kimsenin tahayyül edemediği bir gece içinde kaldım. Lakin gözlerime çektiğim garip sürme sayesinde gök kubbeyi aydınlatan milyonlarca yıldızı, Anka'yı ve sırtındaki levazımı, kendimi tamamen görmekteydim. Şöyle ki yıldızların ışığı sahada hiçbir aydınlık oluşturmuyordu. Biraz sonra büyük bir hayret içinde irice çakıl taşlarından yapılmış gibi görünen, genişliği görüş alanına göre sınırlı, fakat uzunluğu sonu görülmeyecek kadar olan bir şose yol gördüm. Uzay boşluğunda böyle garip bir şoseye tesadüf edeceğimi hayal etmediğimden hayretimi Simurg'a arz ettim. Simurg güldü. Cezbedici pençesini kaldırdı, büyücek bir çakıl, pençesine düştü. Taşı bana vererek:

— Sana mana dilinden anlama kuvvetini verdim. Taşla konuş, dedi.

Ben sigaramı yaktıktan sonra taşı karşıma alarak:

— Ey taş! Sen nesin, nereden geldin, nereye gidiyorsun? dedim.

Taştan ah ve iniltiyle hazin bir ses duymaya başladım:

— Ey insan! Yine yaralarımı deştin. Yine keder kapılarını açtın, ah! Ben neyim, neyim? Neydim bilmem, lakin bildiğim zaman bu kâinattaki sayısız meskenden birinin bir parçasıydım. Küçüklüğümle beraber vücudumu oluşturan zerrelerin yirmi otuzu o meskende ilim ve olgunlukla meşhur olmuş âlimlerin, kahramanlıkta nam salmış padişahların vücut zerrelerinden oluşmuştu. Ben emsalim gibi o meskende dertten gamdan uzakta sakindim. Gün geldi, dehşetli bir gürültü meskeni sarstı. Bir ayrılık kasırgası meskene esti, o büyük vücut milyarlarca parçaya ayrılarak her birisi bilinmez bir yöne uçtu, göçtü! Ben de milyonlarca arkadaşımla acayip bir hattı, bilinmez bir yolu takibe mecbur oldum. Milyonlarca sene bir sıcaklık ve ışık kaynağının etrafında dolaşarak, kâh parlayarak, kâh sönerek vakit geçirdim. Gün oldu o ışık kaynağından bilmem ne gibi bir sebeple uzaklaşmaya başladık. Sanki tarafsız bir yere, iki kâinat mahallesi arasına geldik. Heyhat! Kaderin elindeki kırbaç yine "Yürü!" dedi. Bu defa diğer bir ışık kaynağının, başka bir güneşin esiri, ışığının yansıma yeri olduk. Nice milyon sene sonra birtakım arkadaşlarımla bu defa da başka bir derdin müptelasıyız. Yeni güneşimizin etrafında dönerken görünmez bir dumana tesadüf etmekteyiz. Bu dumanın içine düşen arkadaşlarım bir ah ve inilti koparak yanmaktadır. Biz de her an böyle yakıcı bir yok oluşu beklemekteyiz. Lakin heyhat! Bilmem ki yandıktan sonra mahvolup rahat edecek miyiz yoksa yine başka bir terkip, başka bir suretle bu sonsuz sahada dolaşıp duracak mıyız? dedi.

Taşı uzaya attım. Simurg içimden geçeni anlayarak:

— Evet, bu taş eskimiş, parçalanmış bir âlemin kalıntılarındandır. Birkaç kuyrukluyıldızın birleşik cisminde hizmet etti. Şimdi de güneşin etrafında özel bir yol takip ediyor. Dünya atmosferine girerse diğerleri gibi bir göktaşı olacaktır, dedi.

Derin düşüncelere dalmış, yorulmuştum. Biraz uyudum. Uyandığım vakit rutubetli bir havanın ciğerlerime nüfuz ettiğini hissediyordum. Yüksek bir tepe üzerinde oturuyorduk. Etrafımızdaki manzara hayret vericiydi. Sonsuz bir okyanus, âlemi kaplamıştı. Birer ikişer arşın aralı adacıklar ve adalar bu denizin içinde kuşbakışıyla çiçek saksıları gibi latif bir manzara arz ediyordu.

Adaları kaplayan latif bitkiler, tuhaf şekilli ağaçlar ve çiçekler arasında somaki mermerden yapılmış muntazam ve sağlam evler bulunuyordu.

Simurg içimden geçenleri anladı:

— Merih[1] gezegenindeyiz, dedi.

Şaşkınlıktan kendimi alamadım:

— Bizim dünyamıza ne kadar benziyor!

— Evet, dedi Simurg, çok benzer. Lakin biraz daha mükemmeldir. Zira daha eskicedir.

Yine sordum:

— Ama burada bizim kıtalarımız gibi büyük kara parçaları yok mudur? Gezegeni yalnızca okyanus mu kaplamıştır? Binlerce küçük büyük adadan başka bir şey görmüyorum.

— Bu gördüğün Merih okyanusu değildir. Şimdi taşkın ve yağmur mevsimi olduğundan ada sandığın parçalar suyun istila edemediği yüksek arazidir. Bu sular çekildiği vakit karalarla asıl denizler ayrılır. Lakin nehir sularının taşkını ve yağmur mevsimi düzenli ve daimi olduğundan yüksek yerlerden başkasında canlı bulunmaz. Bu sebeple Merih gezegeninde zararlı, vahşi ve lüzumsuz hayvan kalmamıştır. Burada ortaya çıkan idrak sahibi bir mahlûk yani bu gezegenin insanı, karaların bu suretle ada şekline dönüşmesi sayesinde galip geldi. Yalnız yararlı birkaç hayvan bırakıldı. Bunlar da ıslah sayesinde çoğalıp çeşitlendi ve pek mükemmel hale geldi. Bu gezegende büyük şehirler, hükümet vesaire gibi yerküreye mahsus şeyler yoktur. Bura insanlarının idraki son derece kuvvetli olduğundan size

1 Mars.

lazım olan çok şeyin onlara hiçbir lüzumu yoktur. Dürbünü eline al, bura insanlarını biraz seyret. Zira hareket edeceğiz.

Dürbünü mermer evlerden birine çevirdim. Hayretler içinde küremiz insanlarına benzer varlıklar gördüm. Şöyle ki bunlar bizden daha küçük ve fazla organlıydı. Şaşkınlığımı Simurg'a söyledim.

— Bunda şaşacak ne var? İnsan şekli en güzel biçimdir. Görmüyor musun ki âlemdeki parçaların oluşumu, farklılık ve çeşitliliği saymazsak, hemen aynı şekillere geri dönüyor. İnsan idrakinin keşfettiği geometrik şekillerle tabiattaki güzellik sanatının tam münasebeti vardır. İşte bu münasebettir ki Âdemin âlemin özü olduğuna ve gerçek yaratıcıyla vücutça ve maneviyatça bağına en büyük delil teşkil eder.

Bundan sonra yine sonsuz sahada uçmaya başladık. Yüzlerce, binlerce küçücük gezegene, birçok kuyrukluyıldıza, semavi şose yollar oluşturan sayısız çökmüş âlemin kalıntılarına tesadüf ettik. Bir gün Himalaya Dağları'na tepe dedirtecek kadar büyük ve yüksek dağlı, garip bitkili sıcak bir gezegene ulaştık.

Simurg:

— Burası Müşteri'dir[1] dedi.

Müşteri'deki hayvanların iriliği ve şekilce garipliği ikinci devir fosillerimize benzer fakat onlar daha büyük bir ölçekteydi. Burada durmadık. Nihayet bir yere geldik ki burası güneş mahallesinin sonuydu. Zira güneşin çekim ve itme gücü bizim idrakimize sığmayacak genel bir dengede kaybolmuştur. Bundan sonra tek ve çift güneşli birçok güneş sistemi, binlerce meskûn âlem seyrettik. Yapısı ve hayat şekli birbirine benzer ve asıl özü tek şeydi. Usanç geldi. Simurg'a durumumu anlattım:

— Seyahate çıkalı bir seneye yakın oldu. Bilmem ki âlemlerin Sidre-yi Münteha'sına[2] yaklaştık mı? dedim.

---

1 Jüpiter.

2 Sidre-i Münteha, kelime olarak "son uçtaki ağaç" anlamındadır. Buraya Hz. Muhammed, Miraç Gecesi'nde Cebrail ile beraber çıkmıştır. Tasavvufi olarak insan aklının elde edeceği bilginin son sınırını ifade etmektedir.

Güldü:

— Hey çocuk! Âlimlerinizin keşfettiği binlerce âlemden henüz bir tanesinin milyonda bir kısmını bile seyretmedik. Heyhat! Süratle milyonlarca sene dolaşsak, evrenin bir mahallesini ancak gezebilmiş sayılırız! diye ekledi.

— Yarabbi! Yarabbi! Bu nedir? Bu idraki yakan genişlik ve büyüklük nedir? dedim.

— Buna Azamet Kaf'ı derler, sonsuzdur, dedi.

Sustum kaldım.

Nihayet bir gün Simurg dedi ki:

— Üçüncü dolaptaki şişeden biraz iç ve bütün cesaret ve yürekliliğini topla, korkma. Zira hiçbir insanın görmediği bir manzarayı göreceksin. Şu karşımızda gittikçe büyüyen güneşi görüyor musun? Bu güneş sizin güneşinizden binlerce kere büyüktür. Onu yakından seyredeceksin, dedi ve hızla uçmaya başladı.

Dolaptan şişeyi çıkardım. Sudan biraz içtim. Korku ve titremeyle birlikte gittikçe büyümekte olan güneşe doğru baktım kaldım. Güneş ilkin büyük bir tarla gibi görünüyordu. Nihayet ufku kapladı. Karşımda her türlü fikir ve hayalin ötesinde bir ateş denizi vardı. Biz henüz güneş yuvarlağından hayli uzak ve nur gibi havanın dahilinde bulunduğumuzdan yüzeyindeki ateş dalgalanmaları dağlar gibi görünmekteydi. Lakin güneşin yüzeyine yaklaştıkça alevli dalgaların büyüklüğü insan gözündeki dayanma gücünün ve insan yüreğindeki kuvvetin üzerine çıkmaya başladı.

Simurg dedi ki:

— İçteki patlamaların çıkardığı müthiş gürültünün derecesini tasavvur ve tahayyül etmeye gücün yetmez. Kürenizdeki gök gürültülerini milyon kere büyütürsen bunlar hakkında kısmen bir fikir sahibi olursun.

Simurg'a artık dönüşü rica etmeye karar verdim. Zira her biri yüzlerce kilometre yüksekliğindeki dalgaların birbirini takip etmesi insan takatinin üzerinde bir cehennem manzarası oluşturuyordu. O aralık sanki o ateş kaynağı, o

gök cehennemi titredi. Yüzeyindeki akışkan ateş dalgaları birbiriyle çarpışarak bir an için dikey, zirvesi görülmez ateş dağları oluşturdu. Güneşin yüzeyi çatladı, yarıldı. Beliren yerküre kadar büyük bir yırtıktan binlerce kilometre yüksekliğinde alevler çıktı. Bu korkunç manzaraya dayanamayarak dehşet ve korkudan bir çığlık atıp bayıldım.

Gözümü açtığım vakit kendimi kavuklu zatın mezarı üzerinden yuvarlanmış, yerde yatar gördüm. Aynalı, kahve pişiriyordu. Yanına gittim. Ciddi bir çehreyle:

— Maya bir olduktan sonra pire de bir, fil de bir. Onun için arifler Simurg gibi sonsuzlukta boşuna uçmazlar. Boş şey, boş! Bu vicdan parçalayan azamet, bu sonsuz deniz Tanrı'nın ululuk noktasının küçük bir parçasını bile doldurmaz. Hele kahveni iç.

Aynalı'nın muhterem ellerini insanlarda nadir zuhur eden ciddi bir samimi hürmetle öptüm.

Ey vahdet! Bahr-i bîpâyan! Sensin mevce-zen
Kesret-i emvâc içinde rûnüma sensin yine
Bin isim, yüz bin çeşit vermişsen de kendine
Her ne dense, asuman, eflâk, ervâh, beden
Yalnız sensin, sen!
Dikkat ve imanla baksa çeşm-i insan âleme
Asumana, kubbe-yi mînâya, mihr-i envere
Âlem-i bâlâya, arşa, bir de bu esfel yere
Dûrbîn-i marifetle baksa vech-i âdeme
Yalnız sensin, sen!
Sünbül ü reyhanda da, şevke ve gîlânda da
Dilhıraş feryadı arslanın, nevâsı bülbülün
Gonçe-yi şevkbahşı, bûy-i ruhnüvâzı bir gülün
Zerre-yi câmidde de en ufak hayvanda da
Yalnız sensin, sen!
Cümle havâssımda, kalpte, akl u vicdânımda
Sevk-i aşkla mest ü bîhûş kaldığım demlerde
Hasret ü firkatle sûzan bîkarâr cânımda
Yalnız sensin, sen!

Âgûş-i vuslatımda mehlika lerzân iken
Câvidanî bir hayatı sığdırırken âna
Bîhûş nigerân olurken kar gibi gerdâna
Havl-i ulviyyette ruhum vâlih ü hayran iken
Yalnız sensin, sen![1]

---

1 Ey birlik! Engin deniz! Sensin dalgalanan
Dalgaların yoğunluğu içinde yüzünü gösteren sensin, sen
Bin isim, yüz bin çeşit vermişsen de kendine
Her ne dense, asuman, eflak, ruhlar, beden
Yalnız sensin, sen!
Dikkat ve imanla baksa insan gözü âleme
Gökyüzüne, mine renkli kubbeye, parlak güneşe
Yüce âleme, arşa, bir de bu en aşağıdaki yere
Marifet dürbünüyle baksa insanın yüzüne
Yalnız sensin, sen!
Sünbül ve reyhanda da, diken ve devedikeninde de
Aslanın yürek tırmalayan feryadı, bülbülün şakıması
Bir gülün şevke getiren goncası, ruh okşayan kokusu
Katı zerrede, en ufak canlıda da
Yalnız sensin, sen!
Bütün duyularımda, kalpte, akıl ve vicdanımda
Aşkın sevkiyle sarhoş, baygın olduğum anlarda
Dertli, yardan uzak kaldığım anlarda
Hasret ve ayrılıkla yanan kararsız canımda
Yalnız sensin, sen!
Vuslat kucağımda bir ay yüzlü titrerken
Ebedi bir hayatı sığdırırken bir âna
Kendimden geçmiş, bakarken kar gibi gerdana
Yüceliğin etrafında ruhum şaşkın, hayranken
Yalnız sensin, sen!

Kaf ve Anka

Er-Rahmânu 'ale'l-'arş istevâ[1]

... On sekiz yaşında, Hint padişahının oğluymuşum. Bir gün şehirde bir gürültü koptu. Herkes telaşlı ve hatta saray halkı heyecanlıydı. Ünlü âlimlerden ve ferasetli filozoflardan olan lalama[2] bu telaşların, bu heyecanların sebebini sordum. Durumu şöyle anlatmaya başladı:

— Şehzadem, Hindistan'a eski zamanlardan beri bir ejderha musallat olmuştur. Bu ejderha yedi başlı, yetmiş ayaklı ve derisi hiçbir kesici aletin tesir edemeyeceği kadar sağlam, garip bir zırhla kaplıdır. Ağzından ateş püskürür, her lisanla konuşur bir müthiş ifrittir. Her yedi senede bir kere gelip hepimize "Bu kervan nereye gidiyor?" diye sorar. Bu soruya kimsenin aklı ermez. Hangi kervan, bilinmez! Bu soruyu yedi kere tekrar eder. Yedincide cevap alamayınca tümü yirmi yaşında olmak üzere yedi delikanlı ile yedi bakire kız kendisine kurban verilir. Bunları yuttuktan sonra "Yedi sene sonra yine geleceğim. Sorumun cevabını Kaf Dağı'ndaki Anka'dan öğrenebilirsiniz" deyip gider. İşte vakit geldi, yedi sene sona erdi. Bugün ejderha gelecek. Biz de mecburen kurayla yedi delikanlı ve yedi bakire seçip ona vereceğiz, dedi.

Lalamın bu hikâyesi beni şaşırttı. Açıklamasını istedim, dedim ki:

— Lalacığım, acaba bu Kaf Dağı neresiymiş? Anka kim oluyor?

---

1 Taha Suresi'nde geçen ayet. Anlamı: Rahman olan Allah arşa istiva etmiştir, kurulmuştur.

2 Şehzadelerin, zengin ve varlıklı ailelerin çocuklarının eğitimiyle ilgilenen (kimse).

Lalam cevap verdi:

— Şehzadem, Kaf Dağı hakkında rivayet çoktur. Lakin hakikatini bilen ve Kaf Dağı'nı gören kimseye rastlamadık. Bazılarına göre Kaf Dağı dünyamızı çepeçevre kuşatmış zümrütten bir dağdır. Diğerlerine göre dünyanın tam ortasında semaya baş çekmiş tek ve büyük bir dağdır. Lakin bu dağı kim görmüş, bilinmez. Nereden gidilir, dünyanın hangi ikliminde yer alır, bilinmez. Bazıları Kaf Dağı'nı bir kalemde inkâr eder. "Böyle bir dağ dünyamızda yoktur" der. Aynı şekilde Anka da böyle... Güya Kaf Dağı'nda yaşayan bir kuşmuş. Lakin öyle bir kuş ki söz söyler, milyonlarca seneden beri yaşarmış; ölümsüz, filozof, âlim, sırlara vâkıf. Ama bunu da ne gören ne bilen var.

O gün ejderha geldi, yedi gün her zamanki sorusunu sordu. Cevap veren olmadı. Kurbanlarını aldı gitti. Şehir matem içinde kaldı. Ben bu hale çok üzüldüm. Çok vakit geceleri uyuyamaz, sabahlara kadar Kaf Dağı'nı, Anka'yı düşünürdüm. Nihayet kesin karar verdim. Babamın huzuruna çıktım. Memleketimizi ejderhadan kurtarmak üzere Kaf Dağı'nı aramaya çıkacağımı, Anka'yı bulup sorunun cevabını öğreneceğimi söyledim. Babam gayet adil ve akıllı bir hükümdar olmakla, benim bu uğurda mahvolacağımı bilmekle beraber engel olmadı:

— Vazifeye uymak ve vazife uğrunda canını feda etmek padişahlara ve oğullarına yakışır bir haldir. Haydi oğlum, sen hazırlığını gör. Ben de gereken şeyleri düşüneyim, dedi.

Azim ve niyetimi ahali öğrenince minnet ve sevinçlerinden sarayımın eşiğini öpmeye, geceleri başarmam için dualar etmeye başladılar. Babam da ne kadar filozof ve akıllı insan varsa bir araya getirdi. Onlara fikir ve niyetimi bildirerek ne tarafa gitmem gerektiğini sordu. Birçok görüş ileri sürüldükten, birçok müzakereden sonra yaşlı ve ciddi bir filozof dedi ki:

— Padişahım, böyle seyahatler kalabalıkla icra edilemez. Bir iki kişi kemerine koyacağı değerli mücevheratla hatta gerektiğinde sadakayla kendini senelerce geçindirebildiği

halde, bir sürü insanın yabancı memleketlerde geçimi, hatta serbestçe seyahati mümkün olamaz. Şu halde şehzademiz bu uzun seyahate bir arkadaşla çıkmalı. Ne tarafa gidileceği bilinmez. Bu konuda biz de isabetli bir fikir vermekten âciziz. Bunun da tek çaresi var. Himalaya Dağlarının ötesinde bir inzivahane vardır ki onun içinde sağlam ilim sahibi ve engin görüşlü, benzersiz bir bilge yaşamaktadır. O bizim bilmediğimiz çok şeyi bilir. Şehzade ilkin onun yanına giderek iyi hizmet ve saygıyla gönlünü kazanmalı, gidilecek yönü ona sormalı. Ola ki başarının nazlı kuşu yüz göstere.

Bu görüş herkes tarafından kabul edildi. Bir gün bütün halk, babam, vezirler, vekiller, âlimler ve filozoflar tarafından uğurlandıktan, acıklı bir vedadan sonra yüz binlerce halkın gözyaşlarını göre göre, vedalarını işite işite Hindistan'ın kuzeyine yöneldim. Arkadaşım, lalamın oğlu Bahadır'dı. Kemerimde çok değerli mücevherler bulunmakla beraber hafif yükle ve fakir kıyafetinde seyahat ediyorduk. Seyahat sıkıntısına alışa alışa Himalaya'nın karlarla kaplı tepelerini aştık. Çok aradık, dolaştık; nihayet münzevi bilgenin bilgelik köşesini bulduk. Huzuruna çıktım. Sırrımı açıp durumu anlattım. Ak sakalını eline alıp düşünce denizine daldı. Nihayet dedi ki:

— Oğlum, biz pek çok şey bilirsek de Kaf'ın nerede olduğunu öğrenemedik. Lakin buradan yedi ay mesafede Milest şehri harabeleri vardır. Orada bir kuyu vardır ki kuyunun ağzı, işlemeli bir taş kapakla kapalıdır. Bazen bu kapak bilinemeyen bir sebeple açılır. Şimdi gider, o kuyunun yanında beklersin. Şayet nasibin var da kapak açılırsa kuyudan içeri bir iple inersin. Orada bir deliğe rastlayacaksın. Onu takip ederek git. İlerisinde bir meydan görürsün, meydanın ortasında bir saray. Saraya gir. Göreceğin duruma hiç aldırış etme. Ne dur, ne rahat et, ne kork. Üst katta bir mermer dolap içinde bir çekmece bulursun. Onu al kuyuya dön. Şayet kapağı henüz açık bulursan, ipe sarılarak dışarı çıkarsın. Kapak kapanmış ise mahvoldun demektir. Yeryüzüne çıkarsan sandık içindeki levhayı oku.

İp vesaire gibi malzemeleri edindikten ve bilgenin elini öpüp duasını aldıktan sonra hedefe yöneldik. Sora sora nihayet Milest harabelerini bulduk. Söz konusu kuyunun başında durduk. Bahadır'a gereken talimatı verdim. Gelişimizin kırkıncı günü kapak açılmaya başladı. Zaman kaybetmeden Bahadır'la vedalaşıp kendimi iple kuyuya sarkıttım. Ayaklarım yere değdiği gibi ipi belimden çözerek deliği arayıp buldum. Bir dakikalık tereddütten sonra içine girerek yürümeye başladım. Az sonra oradan bir meydana çıktım. Ferahlık veren güzel bir bahçe ortasında altından yapılmış bir saray gördüm. Hemen kapısından girerek ve yüzlerce odada ne var ne yok diye hiç aramaya kalkışmayarak üst kata çıktım. Odayı gördüm. Dolaptan sandığı çıkardım. Var hızımla kuyuya döndüm. Kapak henüz kapanmaya başlamıştı. Bahadır avazı çıktığı kadar bağırıp çağırmakta ve ağlayarak kapağın kapanmakta olduğunu söylemekteydi. Hemen ipi belime bağlayarak Bahadır'a seslendim. İpi çekmeye başladı. Nihayet dışarı çıktım. Bahadır'ı kucakladıktan sonra sandığı bin güçlükle açtık. İçinde bir çelik levha vardı. Levhanın üzerinde şu iki gazel yazılmıştı:

Sırrımdan Bana Hitap

Matla'-ı şems-i hüviyyet, menşe-i ekvân benim
Menba-ı mana-yı kesret, mahzen-i ebdân benim

Ben oyum ki kendi emrimden yarattım âlemi
Hep şu'ûnumdur bu mevcûd, dehr-i bîpâyân benim

Ben oyum ki lâmekânım, lâzamanım, lâkuyûd
Her zamandan, her mekândan müncelî imkân benim

Arş benim, Kürsî benim, asuman-ı seb'a benim
Madde vü cevher ü unsur, câmid u hayvan benim

Nûr-i mahzım, sırr-ı mutlak, nokta-yı ıtlâk-ı nun
Hem ruhum hem melâik, âdemim, insân benim

Ben o zât-ı mutlakım ki vasf u fi'limle 'ayân
Ey... hâlık-ı zîşân benim, Rahmân benim[1]

Benden Sırrıma Cevap

Ben oyum ki ben dedikçe maksadımdır kudretin
Ben oyum ki benliğimden zâhir olmuş vahdetin

Farz edersem benliğim senden cüdâdır ey vücûd
Vehm-i mahzım, hiç vücûdu var mı ma'dûmiyyetin

Bir fakîrim ki neyim varsa senindir, bense hiç
Fakr u fahrî eldedir fermân-ı vahdâniyyetin

Arş u Kürsî, arz u eflâk hep senin emrinle var
Suhf-i ekvân dest-i takdîrinle mektûb âyetin

---

1 **Sırrımdan Bana Hitap**
Hüviyet güneşinin doğuş yeri, evrenin kaynağı benim
Çokluğun anlam kaynağı, bedenlerin mahzeni benim
Ben oyum ki kendi emrimden yarattım âlemi
Var olanlar benim işlerim, sonsuz zaman benim
Ben oyum ki uzağım mekândan, zamandan, kayıttan
Her zamanda, her mekânda görünen imkân benim
Arş benim, Kürsü benim, yedi kat gökyüzü benim
Madde, cevher, unsur, cansız, canlı hep benim
Saf nurum, mutlak sırrım, kün (ol) emrindeki nun'un noktası benim
Hem ruhum hem meleklerim, âdemim, insan benim
Ben o mutlak zatım, vasfımla, fiilimle apaçıktır
Ey... Şanı yüce Yaratıcı benim, Rahman benim

Sen o zât-ı bînişânsın, lâmekânsın, bîzaman
Her ne varsa fi'l u evsâfın, kemâl-i kudretin

Sen o mevcûdsun ki senden bir diğer yok müncelî
Her vücûda oldu kayyûm sırr-ı mevcûdiyyetin[1]

Bu iki gazeldeki manayı anlayamadığım şöyle dursun, bunda Kaf Dağı'na, Anka'ya ait tek kelime yoktu. Tam manasıyla umutsuzluk içine düştüm. Ne yapacağımı bilmiyordum. Nihayet Bahadır'la birçok müzakere ve tartışmadan sonra doğuya doğru seyahate devama ve her gittiğimiz yerde Kaf Dağı'nı sormaya karar verdik. İki sene kadar çeşitli milletler arasında dolaşarak yüzlerce şehri gezdik. Kaf Dağı hakkında doğru bir bilgiye ulaşamadık.

Bir gün büyük ve bayındır bir şehre uğramıştık. Bir handa misafir olduk. Birkaç gün sonra tellallar şehrin sokaklarını dolaşıyor, şöyle sesleniyordu:

— Ey halk! Her kim Milest harabelerinde kuyuda saklanan levhayı getirir de baş âlime verirse, karşılığında, üzerinde büyük bir sır yazılmış, ondan daha önemli bir levha verilecektir.

Bu durum dikkatimi çekti. Levha yanımızdaydı. Bir faydasını görmemiş, anlamamıştık. Baş âlimi gördüm, levhanın yanımda olduğunu söyledim. Sevincinden boynuma sarıldı. Levhayı aldı, bana başka bir levha verdi. Levhaya baktım. Bunda da bir şiir vardı:

---

1 **Benden Sırrıma Cevap**
Ben oyum ki "ben" dedikçe maksadım kudretindir
Ben oyum ki benliğimden ortaya çıkmış tekliğin
Ey varlık! Farz edersem benliğim senden ayrıdır
Sırf kuruntuyum; hiç varlığı olur mu yokluğun?
Bir fakirim; neyim varsa senindir; bense bir hiç
"Fakirlik kıvancımdır" elimdeki vahdaniyet fermanı
Arş, Kürsü, Yer, Gökler hep senin emrinle var
Evrenin sayfaları takdir elinle yazılmış kanıtın
Sen o mahiyeti bilinmez zatsın, mekândan, zamandan uzaksın
Ne varsa fiillerin, vasıflarındır, hem kudretinin kemali
Sen o varlıksın, senden başkası görülemez
Her varlıkta varlığının sırrı hüküm sürer.

Âlemde meşhûd olan bu devran
Tekâmül içindir kemâle doğru

Her nokta cevvâl, her zerre raksân
Uçup giderler visâle doğru

Ekvân, insan koşup giderler
Tutulmaz, kapılmaz hayale doğru

İnsan isen, gel, matlûbu anla
Yorulma gitme celâle doğru

Ufk-i ezelde doğan bir güneş
Gider mi aceb zevâle doğru

İfâte etme kıymetli vakti
Çevir yüzünü cemâle doğru[1]

Bu şiir hayret ve merakımı uyandırdı. Baş âlime seyahatimin sebebini anlattım. O da şaştı. Dedi ki:

— Garip şey! Ben de bu levhayı Nezârâ harabelerinde bir kuyudan çıkarmıştım. Lakin manasını anlayamadığımdan isteğime nail olamadım. Senelerce seyahat ettim. Nihayet Serendip Adası'nda[2] Âdem Tepesi'nde bir münzeviyle karşılaştım. Bana "Milest Harabeleri'ndeki levhayı ele geçirirsen maksadın ele geçer" dedi. Senelerce bu harabeyi aradım, bulamadım. Nihayet umutsuz olarak memlekete döndüm. Her sene defalarca tellal çıkarmayı âdet edindim. Nihayet senin vasıtanla levha elime geçti. Heyhat ki bundaki şiirle de müşkülümü halledemiyorum, ya sen? dedi.

---

1 Âlemde görülen bu devran mükemmelliğe doğru tekâmül içindir.
Her hareketli nokta, her raks eden zerre vuslata doğru uçup gider.
Bütün evren, insan tutulmaz, kapılmaz hayale doğru koşar gider.
İnsansan, gel, talep edileni anla. Ululuğa doğru gidip yorulma.
Ezel ufkunda doğan bir güneş acaba yok oluşa doğru gider mi?
Kıymetli vaktini boşa geçirme. Yüzünü güzele doğru çevir.

2 Hindistan'da bugün Seylan Adası olarak bilinen yer. İnanışa göre Hz. Âdem cennetten kovulunca buraya inmiştir.

Ben de müşkülümü çözüp halledemiyordum. Beraberce Serendip'e giderek Âdem Tepesi'ndeki münzeviyi bulmaya ve levhaları göstermeye karar verdik. Uzun bir seyahatten sonra Âdem Tepesi'ne ulaşarak münzeviyi bulduk. Levhalarımızı teslim edip müşküllerimizi arz ettik. Düşünceli düşünceli ve hayretler içinde dedi ki:

— Birinin yardımı olmazsa tarif bir şeye yaramıyor. (Bana hitapla) Soru soran! Birinci levhadaki şiir Kaf ile Anka'yı bildiriyor. (Kulağıma gereken açıklamayı yaptı.) İkinci levhadaki şiir ise ejderhanın sorusuna cevaptır. Bize göre sonsuz olan bu mahlûkat, bu varlık kervanı, bu sistemler, bu güneşler, bu âlemler, sonsuz saha, Rahman'ın arşı içinde mekânsız ve işaretsiz olan benzersiz sırra, aşk nuruna doğru uçup gidiyorlar. Bu seyran, bu deveran ezeli ve ebedidir.

Arkadaşımın da müşkülünü halletti. Ellerini öpüp şen şakrak memleketlerimize gitmek üzere yola koyulduk. Yarı yolda baş âlimle vedalaştık. Bahadır'la ben üç ay sonra şehrimize ulaştık. Meğer seyahate çıkalı yedi sene olmuşmuş. Varışımız ejderhanın gelmesinden bir gün evveline rastladı. Babam kocamıştı. Ahali büyük bir hüzün ve ıstırap içinde ertesi günü bekliyordu. Ben ve Bahadır yedi sene zarfında çok değişmiş, tanınmaz bir hale gelmiştik.

Bahadır'ı babama gönderdim. "Yarın ejderhaya cevap verecek bir derviş geldi. Sabahleyin bütün ahali şehir dışına çıksın ve şehir donatılsın" haberini gönderdim.

Babam sevincinden ne yapacağını şaşırmış. Vezirler ve âlimlerle müzakere edilerek ertesi gün şehir dışına çıkılmaya karar verilmiş. Tanyerinin ağarmasıyla beraber halk güruh güruh şehir dışına çıkıyordu. Ben de Bahadır'ı alarak gittim, padişahın huzuruna çıktım. Bana fevkalade saygı gösterip ikramda bulundular.

Pederim işin öneminden dolayı korku ile umut arasında bir haldeydi. Derken devasa ejderha karşıdan göründü. Halkın böyle toplanmasına şaşırdı.

— Vay, benimle muharebeye cesaret ediyorsunuz! Şimdi çıkaracağım ateşle sizi ve memleketinizi yakarım! diye bağırdı.

Ejderhaya gönderilen bir elçi amaçlarının muharebe değil sorusuna cevap vermek olduğunu ve bunu da bir adamın yapacağını anlattı.

Ejderha:

— O adamı bana gönderin! dedi.

Ben kalktım, ejderhanın karşısına çıktım.

— Ey insan! Eğer sorularıma cevap veremezsen, seni yutmaktan başka yedişer yerine yetmişer erkek ve kadın kurban isterim! dedi.

Padişaha bu şart bildirildi. Biraz tereddütten sonra verdiğim teminat üzerine razı oldu. Nihayet ejderha söz konusu soruyu sordu.

— Bu kervan nereye gidiyor? dedi.

Herkesin ruhu güya bedeninden çıkmış, iki dudağımdan çıkacak söze doğru uçmaya başlamıştı.

— Ey izansız ifrit! Bu tekâmüle muhtaç âlemler, bu dönmeye mahkûm kervan hayalin benzersiz sırrına, güzelliğin cezbedici nuruna doğru koşup gidiyor.

Ejderha bu sözleri işittiği gibi beyni parçalayacak şekilde haykırdı ve silkindi. On beş on altı yaşında peri vücutlu bir kız oldu. Herkesin şaşkınlığı son dereceyi bulmuştu. Kız yanıma gelerek dedi ki:

— Ben kudret elinin yarattığı varlıkların en güzeliyim ve daima on altı yaşındayım. Lakin kaderin cilvesi beni evvelce gördüğünüz ejderha şekline soktu ve kurtuluşumu soracağım sorulara verilecek doğru cevaplara bağladı. Şimdi siz bu soruların cevabını verdiniz, beni o iğrenç kalıptan ve nice insanları da benim zararımdan kurtardınız. Artık ben sizin cariyenizim.

Herkesin sevinci tarif edilemeyecek bir dereceyi bulmuştu. Görevliler, ahaliye susulmasını emretti. Padişah şu şekilde söze başladı:

— Sevgili halkım! Şu erdemli ve kâmil delikanlı sizi büyük bir afetten kurtardı. Size daha büyük hizmetler edebileceğine kimse şüphe edemez. Ben ise pek ihtiyarladım. Şimdiye kadar saltanat yükünü taşımamın sebebi zavallı oğlumun kaybolması üzerine yerime bırakacak kimse bulamadığımdan dolayıydı. Şimdi şu alicenap genci bize Cenabıhak gönderdi. Onun yüzünden sizi kurtardı. Ben de kendisini yerime atıyorum. Allah, taç ve tahtı ona mübarek etsin! dedi.

Beni yanına çağırdı, kucakladı. Artık dayanamadım ve ellerine sarılarak:

— Babacığım, oğlunu tanıyamıyor musun? dedim.

Babam bir sevinç çığlığı atarak bayıldı. Herkes benim, kendilerini kurtarmak için seyahate çıkan şehzade olduğumu anladı. Artık şevk ve sevinç son haddini buldu. Herkes birbirini kucaklıyor, tebrik ediyordu.

İfritin iğrenç şeklinden kurtulmuş olan peri kızıyla evliliğim kararlaştırıldı ve benimle beraber evvelce ejderhaya kurayla ayrılmış yedi delikanlı ve yedi kızın düğünü de yapıldı. Babam inziva köşesine çekildi. Ben de Bahadır'ı vezir atayarak halkı yönetmeye başladım.

Bir cuma günü ata binerek gezintiye çıkmıştım. Nasılsa atın ayağı sürçerek yere düştüm. Gözümü açtım.

YEDİNCİ GÜN

Azamet Okyanusu ve Ululuk Girdabı

El-İlmu nuktatun[1]
İmam Ali

Bugün Aynalı Baba pek neşeliydi. Hatta çok keyifli olduğunu âleme de göstermek için külahına kocaman bir ayna parçası, cübbesine iki büyük sarı teneke eklemişti. Ben minnettar bir müridin üstadına karşı hissettiği hürmetin tamamını Aynalı'ya karşı hissettiğimden, değil teneke parçaları, hatta cübbesine bütün bir gaz tenekesi taksa yine hürmetim eksilmezdi. Bu aşırı derecedeki neşesinin sebebini sordum, cevaben dedi ki:

— Bizim berber Hacı Molla'yı bilirsin. Kedisi doğurmuş, hem de pamuk gibi beyaz ve pek sevimli bir yavru.

Hayretle:

— Af buyurunuz azizim. Hacı Molla'nın Pamuk kedisinin doğuruşundan bu derece sevinmenizin sebebini kestiremiyorum.

— Halbuki mesele pek basit. Pamuk'un sağ ve salim doğum yapması münasebetiyle biz de bugün şenlik yapacağız.

— Kedi yavrusu için ha! (Elimde olmadan şaka yollu ve mizahla) Bu muhterem yavrunun ismi konulduğu gün de şenlik yapılacak mı?

— İsmi konulmuştur. Hacı Molla her ne kadar ismini... (Gülerek) İnsanların yüz binlerce senedir lügat icadıyla meşgul olmasına rağmen hâlâ gerektiği kadar kelime bulunmayışı tuhaf değil mi?

---

1 El-İlmu nuktatun ve ekserehe'l-câhilûn: İlim bir noktadır, bunu cahiller çoğalttı.

Alıklaşarak:

— Ne gibi efendim?

— Annenin ismi Pamuk. Oğluna da Pamuk adını vermek pek tekdüze olacak. Halbuki Hacı Molla yavrunun ismini de beyazlık fikrini eda edecek surette koymak istiyordu. Tam dört saat tartıştık. "Kar" koymak istedik. Biraz soğuk düştü. "Beyaz" kelimesi tekrar etmeye pek uygun düşmüyordu. "Sefid"i[1] Hacı Molla asla kabul etmedi. Çocukluğunda coğrafya okurken Bahr-i Sefid[2] münasebetiyle bir dayak yemiş. Bu kelimeden nefret ediyor. "Ak" ismini teklif ettim. Hacı Molla kızdı. "Yavruyu 'Ak! Ak! Ak!' diye çağırırken herkes beni ördek gibi ötüyor sanır" dedi. Pamuk'un Acemcesi olan "Pembe" dedim. Hacı Molla "Beyaz kediye kırmızı denilmez" diyerek bunu reddetti. Nihayet yavrunun ismini "Zararsız" koyduk.

Tebessümle:

— Ve şenlik kararlaştırıldı, bir kedi yavrusu...

— Azizim, insanlar mantığı ne dediklerini ayırt etmek için değil, her dediklerini mantığa uydurmak için icat etmişler. Şimdi sana desem ki falanca kralın oğlu dünyaya gelmiş, o millet şenlik yapıyor. Bu sözlere hiç şaşırmaz ve belki de bunu pek doğal bulursun. Fakat bir kere düşün, düşün ki:

Evvela, çocuğun yaşayıp yaşamayacağı bilinmez;

İkincisi, iyi adam olup olmayacağı da bilinmez;

Üçüncüsü, insan olduğu için iyiden ziyade kötüye meyledeceği pek muhtemel;

Dördüncüsü, kral oğlu olduğu için kibirli, zorba, bencil ve... biraz cahil olması da öngörülebilir. Şimdi şu özelliklere sahip olan bir çocuk için şenlik yapılışına ses çıkarmazken, Zararsız'ın âleme ayak basması iki kişinin sevincine değmez mi?

Alayları bile birer hikmet dersi içeren bu garip adama kendimi alıkoyamadan şaşkın şaşkın bakmaktayken Aynalı neyi üflemeye ve okumaya başladı:

---

1 (Farsça) Beyaz.

2 Akdeniz.

Ey dil! Cihanda sen şu'lezensin
Meçhulü her an tayin edensin
Ayine, eşya, manzûr sensin.
Vahdetle her şey, maruf-i vicdan
Vicdanla âlim eşyayı insan
Ayine, eşya, manzûr sensin
Bâtın tecelli eyler şu'ûnda
Zahir taayyün eyler butûnda
Ayine, eşya, manzûr sensin.
Elvâh-ı kevnin tevhidi sensin
Âyât-ı Hakk'ın tecvîdi sensin
Ayine eşya, manzûr sensin[1]

Dalmışım. Uykudan tellalların sesiyle uyandım. Tellallar:

— Cablisa şehrine kervan gidiyor! Yolcular akşama kadar kervana katılsın, yoksa kalırlar! diye bağırıyordu.

Ben *Tarih-i Taberî*'de[2] böyle tuhaf bir şehir olduğunu okumuştum. Lakin coğrafya kitaplarında böyle bir şehir yoktu. Bundan dolayı bu şehrin hayali bir yer olduğuna hükmetmiştim. Şimdi ise bu şehre kervan gidiyordu. Zihnim bu tuhaflığı çözmekle meşgulken bundan daha tuhaf bir şey şaşkın bakışlarıma tesadüf etti. Oturduğum odanın tavanı, duvarları gümüştendi. Bir hayret çığlığı

---

1 Ey gönül! Âlemde şulelenen sensin
Bilinmeyeni her an belirleyen sensin
Eşya bir ayna, görünen ve maksat sensin
Vicdan vahdetle bilir her şeyi
İnsan vicdanla bilir eşyayı
Eşya bir ayna, görünen ve maksat sensin
Her şeyin iç yüzü olaylarda görünür
Görünürde olanlar iç yüzlerde belirir
Eşya bir ayna, görülen ve maksat sensin
Evrendeki levhaların tevhidi sensin
Hakk'ın ayetlerinin düzgün okunuşu sensin
Eşya bir ayna, görünen ve maksat sensin.

2 İranlı tarihçi, müfessir, muhaddis, fıkıhçı Muhammed b. Cerîr-i Taberî'nin (839-923) Arapça yazdığı *Târihu'l-Umem ve'l-Mulûk* (Ümmetler ve Hükümdarlar Tarihi) adlı genel tarih kitabı. "Tarih-i Taberî" adıyla da bilinir. Farsça ve Türkçe dahil, birçok dünya diline çevrilmiştir.

atarak ayağa kalktım. Karşıma denk gelen aynada kendimi gördüm. Bu defa çıkardığım ses yalnız bir hayret çığlığı değil, hayretle hiddet, üzüntüyle can sıkıntısının birleşmesinden oluşan yürekten kopan bir feryattı. Nasıl bağırmazdım ki... Alnımın ortasında tek gözüm vardı. İki kol yerine göğsümden çıkmış bir kolum olduğu gibi direk şeklinde bir ayağım vardı. Gerçi bu tek ayakla yürümeye, daha doğrusu zıplamaya gücüm yetse de eski yürüyüşümü hatırlayarak bu yeni usulle yürümekten fazlasıyla tiksiniyordum. Tek gözüm, tek kolum da içimi kanatıyordu.

"Yarabbi! Bu ne hal, bu nasıl iş?" diye düşünürken kapı açıldı. Seke seke içeri bir kadın girdi ve:

— Kervan gidiyor. Her şeyiniz hazır. Haydi artık veda edelim, dedi.

Gümüş evden çıktım. Bütün şehir gümüştendi. İki ayaklı bir merkebe binerek şehir dışındaki kervana yetiştim. Bütün insanlar benim gibiydi. Yanıma tesadüf eden bir arkadaşa Cablisa şehrine kaç günde ulaşabileceğimizi sordum.

— Yedi senede! cevabını verdi.

İki ayaklı merkep üzerinde yedi sene yol yürümek, doğrusu ya, yutulur şeylerden değildi. Arkadaşıma yine sordum:

— Buranın adı nedir?

— Cablika[1] şehri.

Vay vay! *Tarih-i Taberî*'de okuduğum ve coğrafya kitaplarında ismi olmayan iki şehirden biri. Asıl garibi de benim bu şehir halkından oluşum ve diğer acayip şehre gidişim. Arkadaşıma tekrar dedim ki:

— Cablisa şehrine niye gidiyoruz?

— Gitmek için başkadıya dilekçe vermedik mi?

— Verdik mi dersiniz?

---

1 Cablisa (Cabülsa) ve Cablika (Cabülka) gayb âleminde olduğu varsayılan iki büyük şehirdir. Cabilsa en batıda, Cablika ise en doğu taraftadır. Her birinin bin kapısı vardır ve yaşayanları yetmiş bin harf kullanır. Bu iki şehir dünya ile âlem-i misal (ruhlar âlemi ile madde âlemi arasında bulunur) arasında bir geçittir. Sekizinci iklim de denilirdi. Tasavvufta da Cabilka sâlikin ilk menzeli, Cabilsa hakikate kavuşmada son menzildir.

— Öyle ya.

— Niye dilekçe verdiğim bir türlü aklıma gelmiyor.

— Bu tuhaf... Dilekçe vermemizin sebebi iki gözlü, iki kollu, iki ayaklı olmamız içindir.

Bunu duyduğum gibi neşemden az daha çığlık atacaktım. Artık her sıkıntıya katlanmaya karar verdim. Uzun lafın kısası tam yedi senede Cablisa şehrine vardık. Bu şehir altından yapılmıştı. Bütün ahalisi bizi karşılamaya geldi:

— Maşallah! Maşallah! Maşallah! Tek gözlü kalmaya razı olmayanlar, tek ayakla yolculuk edemeyenler, tek kolla kalmak istemeyenler! diyorlardı.

Artık bizim gelmemizle beraber Cablisa şehrinde bir şenliktir başladı. Kırk gün kırk gece devam etti. Bittiğinde ak sakallı bir ihtiyarın önderliğinde İrfan Cenneti'ne hareket ettik. Burası dünyanın sonunda yer alan Cablisa şehrinin bir fersah[1] ötesindeydi. İrfan Cenneti'ni tarif etmek mümkün olamaz. Yalnız her hayalin ötesinde olan bir gözlemi bildirmek zorundayım. İrfan Cenneti'nin en batısında bir deniz vardı. Bu deniz, bahçenin kenarından itibaren başlıyordu. Lakin yüzeyi bahçenin yüzeyiyle eşit olmayıp sonsuz yüksekliklerde ucu bucağı görünmüyordu. Şu kadar ki denizden bahçeye bir damla bile su akmıyor ve sanki bahçenin havasıyla deniz arasında şeffaf, sağlam bir set vardı. Durgun, sessiz, sonsuz olan bu denizin manzarası insanın tüylerini ürpertiyordu. İrfan Cenneti'nde nice günler zevk ü safa ettikten sonra bir gün Tecelli Şelalesi'ni görmeye gittik. Şimdi burada söyleyeceğim şeyi ne akıl kabul eder ne de hayal.

Engin denizin ortasında akıl almaz bir şelale, cennetin yüzeyine doğru akıyordu. Azamet Okyanusu'nun bu şelalesine "Tecelli" ismi verilmişti. Bu şelaleden akan su bir fındık kabuğunun içine giriyor ve orada gözden kayboluyordu.

İnsanın aklını başından alan bu olağanüstü manzaradan dolayı ben ve arkadaşlarım şaştık kaldık. Aklım biraz başıma geldiği vakit bağırarak:

---

1 Bir fersah beş kilometredir.

— Yarabbi! Bu ne hal? Bu engin deniz bir fındık kabuğuna sığıyor ve onu doldurmuyor. Bu ne hal Yarabbi?

Rehberimiz beni işitti ve dedi ki:

— Bu Azamet Okyanusu, işte görüyorsunuz ki Ululuk Girdabı'nda hiç denilecek bir dere gibi gözden kayboluyor. Ululuk Girdabı'na bu engin denizin suyu ezelden beri akıyor.

Ve bu şaşılacak sırrın etkisi altında hepimiz hayran ve başı dönmüş kaldığımız sırada rehberimiz dedi ki:

— Şimdiye kadar dayanılmaz gürültüsünü işitmediğiniz Tecelli Şelalesi'nin bir an için gürültüsünü duyacaksınız. Korkmayın.

Bir an sonra büyük bir gürlemenin başlangıcını işitmekle hepimiz ölüler gibi kendimizi kaybettik ve bitkin halde yere serildik. Bir an sonra yine kendimize geldik. Lakin bu defa gözlerimiz, ellerimiz, ayaklarımız çiftti. Artık sevincimizden birbirimizi kucakladığımız o kardeşlik anında uyandım. Aynalı neyi üflüyor ve okuyordu:

Hep ikilik birlik için
Bak iki göz, bir görüyor
Birlik ise dirlik için
Bak iki göz bir görüyor.

Ruh u cesed, arş u felek
İns ü peri, cinn ü melek
Birlik için hep bu emek
Bak iki göz bir görüyor

Şirkten eyle hazer[1]
Vaktini boş etme güzer[2]
Âleme bir eyle nazar[3]
Bak iki göz bir görüyor

---

1 Şirk koşmaktan sakın.
2 Vaktini boş yere geçirme
3 Âleme bir göz at.

Sende seni, sende seni
Bil ki budur "allemenî"[1]
Birleye gör can u teni
Bak iki göz bir görüyor

---

1 Burada Hz. Yusuf, kendisine Allah tarafından bahşedilen rüya yorumlama bilgisine atfen "Allemenî rabbî (Rabbim bana öğretti)" ifadesini kullanmıştır (Kuran-ı Kerim, Yusuf Suresi, 12/37).

Ebedi Muamma

Ve'r-râsihûne fi'l-ilm[1]

Gözümü yumduğum vakit kendimi bir dershanede, heybetli bir öğretmenin huzurunda buldum. Birkaç yüz kadar öğrenci vardı. Bir aralık elimi başıma attığım vakit tepemdeki kuyruk gibi saç bana bir Çinli olduğumu hatırlattı. Daha başka şeyler hatırladım. Ben Nanken şehri ahalisinden, ilim ve marifet talibi bir gençtim. Memleketim olan Çin'i baştan başa dolaştıktan sonra müşkülatımı halledemediğimden seyahat ve inceleme halkamı Hint'e kadar genişletmiştim. Hint'te pek çok ünlü âlime müracaatla müşkülümü halle uğraştım lakin hiçbiri sorunumu çözecek bir cevap veremiyordu. Nihayet Brahmanlar içinde parmakla gösterilen bir münzevi âlimi tavsiye ettiler. Hint'in kaplan ve yılanlarla, bin türlü zehirli otlarla dolu ormanlarından birinin ortasında yer alan bir mabette yaşayan Brahman'ı buldum. İşte şimdi onun ilk dersinde bulunuyordum. Brahman uzun süre sessiz kaldıktan sonra mezardan gelen iniltiye benzer bir sesle bana hitap etti. Sanki bir ölü konuşuyordu:

— Ey Çinli öğrenci! Müşkülün nedir? Ne arıyorsun?

— Ebedi muammayı.

Öğrenciler hayretle birbirinin yüzüne baktı. Anlaşılan hepsinin talep ettiği buymuş. Brahman tekrar söze başladı:

— Ebedi muammayı mı? Hangisini?

— Hangisini mi?

— Öyle ya, hangisini?

— Ruhun hakikatini.

---

1 Âl-i İmran Suresi'nde geçer. Anlamı: İlimde derinleşmiş olanlar.

Brahman sustu, ölü yüzü gibi renksiz, hareketsiz çehresi bütün bütün donuk ve manasız bir şekil aldı. Biraz sonra bana dedi ki:

— Ruhu diriler bilemez, ölmeye razı mısın?

— Evet.

— Yanıma gel.

Brahman'ın yanına gittim, kulağıma şu sözleri söyledi:

— Elinden geldiği kadar nefesini hapsederek "Om, Om, Om"[1] diye sürekli zikredeceksin. Haydi seni halvethanene[2] götürsünler.

Brahman'ın emri üzerine beni bir halvethaneye götürdüler. Burası ancak tek kişinin sığacağı kadar dar ve karanlık bir yerdi. Orada akşama kadar "Om, Om" diyerek zikrettim. Gönlümde anlatılmaz bir kasvet vardı. Nihayet karnım da pek acıktı. Halvethanenin kapısı kapalıydı. Dışarı çıkmak emeliyle birkaç kere kapıya vursam da aldıran olmadı. Sonunda pek geç vakit bir hizmetçi geldi. Beni beş dakika dışarda bıraktı. Bir avuç kavrulmuş mısır ve bir fincan su verdi:

— Bunlar hayvanlığı artıracak şeylerse de henüz riyazete[3] alışkın olmadığından birkaç gün verilecektir, dedi.

Yedi sene bu garip hapishanede kaldım, bir avuç mısır buğdayı, bir süre sonra iki günde bir kere ve daha sonraları üç günde bir kere verilmeye başlandı. Beş sene sonra haftada yalnız bir avuç mısırla yetinmekte, on beş yirmi günde bir su içmekteydim. Yedinci senenin bitiminde halvetimden çıkarılarak Brahman'ın huzuruna götürüldüm. Yüzlerce Brahman ve binlerce öğrenci toplanmıştı.

Ben tarif ve tasviri müşkül bir hal almıştım. İlkin hava basıncı bana yetmiyormuş ve yürürken uçuyormuşum gibi

---

1 Hinduizm'de ruhsal ya da mistik etkisi olduğuna inanılan kelimelerin (mantra) en kutsalı sayılan hece. Aslı "aum" olan hecedeki bu üç ses yeryüzü, gökyüzü ve gök katlarından oluşan üç dünyayı; Brahma, Vişnu ve Şiva tanrıları ile üç kutsal Veda metnini simgeler. Hindu ayinlerinde dua, ilahi ve meditasyonların başında ve sonunda söylenir.

2 Daha çok dervişlerin inzivaya çekildikleri ve ibadet ettikleri yerdir.

3 Nefsi terbiye etmek için dünya nimetlerinden ve nefsin arzuladığı şeylerden uzak durarak çokça ibadet edip çile doldurmaktır.

garip bir hal hissediyordum. Haddinden fazla dikkatimi toplayamayınca eşyayı hayal meyal görüyordum. Renklerin farklılığını adeta göremiyordum.

Başka bir tuhaflık daha hissediyordum. Eşyaya dikkatli bakışım biraz devam ederse, eşya yavaş yavaş yok olmaktaydı. Kendimi bir cisim, bir unsur gibi hissetmiyor, yalnız kuvvetten ibaretmişim sanıyordum. Her kime gözlerimi çevirsem, vicdanını tırmalayan düşüncelerini sanki görüyor, okuyordum.

Brahman'ın huzuruna girdiğim vakit elini öpmek üzere yanına gittim, elini alıp öptüm. Lakin bu kadar sade bir hareketin yarattığı gürültü hayret vericiydi. Binlerce halk "Om, Om! Brahma, Brahma!" diye bağırıyordu. Etrafıma baktığım vakit bu alkışların, bu yaygaraların sebebini anladım. Brahman ile ben, tavan ile yer arasında, semada asılı duruyorduk. Brahman elimden tuttu, semada yürüyerek duvara kadar geldik. Duvar bize engel olmadı, yarıldı mı da geçtik yoksa duvar mı yoğunluğunu kaybetti, bilemiyorum, odaya girdiğimiz vakit Brahman bana sordu:

— Şimdi ebedi muammayı hallettin sanırım, ruhu bildin.

— Hayır, ruhun ne olduğunu hâlâ bilemiyorum.

— Büyük Brahma! Kendinin ruh olduğunu hâlâ anlamadın mı?

— Ben... Ben mi ruhum?

— Yüce Brahma! Havalarda uçar, duvarlardan geçerken hâlâ mı şüphe ediyorsun?

— Şüphe mi? Şüphem yok, eminim ki ben ruh değilim, bir cesedim ve yarın bu ceset dağılacak ve benim benliğim hiç olacak, yani ben kalmayacağım.

Brahman bir kez haykırdı, birkaç kere "Büyük Brahma" dedi ve düşüp öldü. Ben telaşla Brahman'ın cenazesine kapandım. Vücudu buz gibi soğuk, kalbi hareketsizdi. Bununla birlikte gözlerini açtı, işitilemeyecek kadar ince bir sesle:

— Ruhu anladın mı? dedi ve gözlerini kapadı.

Ben henüz "Hayır" cevabını bitirmiştim ki yürek tırmalayan bir kahkaha koptu, başımı kaldırdım. Brahman, yani

cenazesi önümde yatan Brahman'ın bir ikincisi tavan ile yer arasında duruyordu. Bana:

— Ruhu anladın mı? diye sordu.

Cevap vermeye vakit kalmadan kapı açıldı. Birisi girerek "Sizi çağırıyorlar" dedi, takip ettim. İlk bulunduğumuz odaya girdiğim vakit şaşkınlık içinde Brahman'ı yerinde oturuyor gördüm. Beni yanına çağırdı. Aramızda yine bir tartışma başladı, dedi ki:

— Ruhu hâlâ anlamadın mı?

— Hayır, eğer lütfedip anlatırsanız...

— Anlatmak... Anlatmak mı? Görmedin mi?

— Evet, lakin bir şey anlamadım. Bir şeyi anlamak için görmek yeterli değil.

— Ya?

— Olmak lazım.

— Ah, ah! Olmak, olmak... İşte bu mümkün değil.

— Niçin?

— Çünkü olmak için evvela olmamak gerekir. Benim ilmimin maksadı bu makamdır. Sen bu kadarına kanaat etmedin. Şimdi yapacak bir iş kaldı, ebedi hayatını fedaya gücün var mı?

— Lakin ebedi hayatımı feda edersem, ruhu bilmekten ne kazanacağım?

— Hiç! Mademki hiç olacaksın, tabii bir kazancın olamaz.

— Ebedi hayatta bize ne vaat edilmiştir?

— Brahma, sadıklarına ebedi bir zevk vaat ediyor.

— Lakin bu ebediyette bendeki şu ruhu bilme düşüncesi baki kalacak mı?

— Şüphe yok. Bütün kimliğinle baki kalacaksın.

— Öyleyse bu dehşet verici ebediliği feda ediyorum. Yarabbi! Bana bir an dur durak vermeyen bu düşünceyle ebediyen yaşamak!.. İstemem, istemem!

— Öyleyse gel.

Brahman beni elimden tutup bir odaya götürdü. Kutuların birinden bir tomar çıkardı. Bunda yedi kişinin ismi yazılmıştı. Bana dedi ki:

— Yedi bin senedir marifet uğruna ebedi hayatını feda eden ancak yedi kişi gelmiş, sen sekizinci oluyorsun. İsmini buraya kaydet.

İsmimi tomara kaydettim. Brahman tekrar dedi ki:

— Nur Dağı'na git, orada müşkülün hallolur.

Mabedi terk ile Nur Dağı'na yöneldim. Kâh yerlerde yürüyerek, kâh havalarda uçarak dağa ulaştım. Dağın takibine başladığım vadisinde bu yokluk yerine henüz ayak basmış bir bebek, yolumun ortasında yatıyordu. Bu zavallı yavruyu oraya kimin bıraktığını düşünerek anne veyahut akrabasını görmek ümidiyle etrafı araştırarak çocuğa doğru gittim. Yanına yaklaştığım vakit çocuk bana:

— Safa geldin ey bilgi isteyen, ey endişeli kalp! dedi.

Ben yeni doğmuş bir çocuğun söz söylemesine hayret etmekle beraber cevaben dedim ki:

— Bu yaşta, yani henüz yaşın yokken konuşuyorsun ha! Ne garip çocukmuşsun!

— Yalnız konuşmakla kalmam, pek de gevezeyim. Hatta sormadığın halde sana ismimi de söyleyeceğim. Bana "Marifet" derler.

— Ben ise ebedi muammayı halletmek ümidini besliyordum.

— Bunun için de ebedi hayatını feda etmiştin. Sebep ise ruh düşüncesinden kurtulmaktı.

— Evet, bu düşünce...

— Zavallı deli! Bu düşünce bütün evrenin, bütün varlıkların ebedi düşüncesidir. Bu düşünceden hiçbir fert, hiçbir zerre kurtulamaz. Çünkü kurtulmak için gereken koşulları yerine getiremez.

— Bu koşul neymiş? Ben bu marifet için hayatımı feda etmiştim. Sanırım bundan ağır bir koşul olamaz.

— Öyle mi sanıyorsun? Bana kalırsa, ruhu bilmek için bu koşul yeterli olsaydı, ruhu bilen pek çok kimse bulunurdu. Lakin koşulunu...

— Bu koşul nedir?

— Yoklukla varlığın tek bir şey olduğunu ispat etmek.

Mümkün olmayan bu koşulu duymakla beraber derinden bir ah çektim ve gözlerimi açtım. Aynalı'nın mütebessim ve sevimli çehresini gördüm ve dedim ki:

— Yoklukla varlığın tek şey olduğunu kim kanıtlayabilir? Böyle bir söz bile cinnettir. Bunu kim kanıtlayabilir?

— Kim mi? dedi Aynalı Baba. Bilmek ile bilmemeyi bir tutan deliler!

Ulular Meclisi

Yollar ne var ayrı ise hep sana âşık
Her birisi bir yol ile gülzâra gelirler
Niyazi

Bugün Aynalı'nın tavrında bir durgunluk, bakışında biraz hüzün vardı. Uzun süre sessiz ve düşünceli kaldık. Ben seyrettiğim gariplikleri düşünüyor ve insanlarda beliren düşüncelerin farklılık ve çokluğuna şaşıyordum. Aynalı'nın sözleri beni düşüncelerimden uyandırdı. Dedi ki:

— Ben yalnız ney değil, saz da çalmayı bilirim. Bütün çalgıları da çalmayı bilirim ya, hele bugün sana biraz saz çalayım.

Kulübesine girip bir saz çıkardı. Kalenderce bir taksimden sonra okumaya başladı:

Zahit, bize tan eyleme
Hak ismi okur dilimiz
Sakın! Efsane söyleme
Hazret'e gider yolumuz

Erenlerin çoktur yolu
Cümlesine dedik belî
Ko disünler bize deli
Usludan yeğdir delimiz

Muhyî! Sana ola himmet
Âşık isen câna minnet!
(Elif Allah, mim Muhammed)
Kisvemizdedir dalımız.

Dalmışım. Görüyordum ki gayet büyük bir sarayın içinde, pek küçük bir pencerenin önündeyim. Bu pencereden binlerce kişiyi alabilecek büyük bir oda görüyordum. Odanın etrafı benim pencerem gibi küçük küçük pencerelerle doluydu. Her birinde bir adam oturmuş, odayı seyrediyordu. Odanın içerisinde zümrütten, yakuttan yapılmış kürsüler üzerinde başları taçlı, çoğunun yüzleri peçeli heybetli ve vakur kişiler oturmaktaydı.

Kürsülerden bir kısmı daha yüksek bir mevkide ve mücevherden olup bunların ortasında ve hepsinden yüksek birisi boştu. Bu kürsülerde oturan kişilerden biri ayağa kalktı ve:

— Beşeriyet[1] gelmiş, bize bir soru soracakmış. Onayınız olursa gelsin, dedi.

Orada bulunanlar olur cevabı verdi. İlk söz söyleyen zatın emri üzerine odaya Beşeriyet'i aldılar.

Beşeriyet adını alan bu adam sefil ve hastalıklı bir zavallıydı. Giydiği yırtık pırtık giysi, sarı yüzü, mecliste garip bir tezat oluşturuyordu. Reis vekili kendisine hitap etti:

— Ey Beşeriyet, otur. Rahat et ve sorunu sor.

Beşeriyet oturmadı ve dedi ki:

— Oturmak, rahat etmek mi?.. Yazık! Acaba yüz binlerce senedir oturacak, rahat edecek vakit mi buldum? Bir taraftan geçim derdi ve ihtiyaç, diğer taraftan kendi vücudumdaki bin türlü hastalık rahat etmeye vakit mi bırakıyor? Bu kadar sefilken yine intihara razı olamıyorum. Ben pek alçağım, pek, pek...

Beşeriyet hıçkırıklarla ağlıyordu. Son derece üzgün olan meclisi hazin bir sessizlik kaplamıştı. Bütün üyeler zavallı Beşeriyet'in umutsuzluk ve mahrumiyetini hissediyormuş gibi görünüyordu. Reis vekili:

— Mesele pek büyük. Bunun halli reisimizin gelmesine bağlı.

Beşeriyet dedi ki:

— Hiç olmazsa bu kadar sefalete niye katlandığımı, neden intihar etmediğimi anlasam...

---

1 İnsanlık.

Orada bulunanlardan biri ayağa kalktı:

— Müsaade edilirse şu zavallıyı teselli edeyim, dedi. Meclisin onayıyla şu sözleri söyledi:

Yarabbi! Hayatımda nedir bu lezzet?
Hayata rabteden bu garip kuvvet

Hayat ki bîbekâ, pür derd ü keder
Yine emel o, nedir bu hikmet?

Bir an bırakmaz insanı rahat
Bin türlü âlâm, derd-i maîşet

Çocukluğunda ağlar beşikte
Feryatla geçer o vakt-i ismet

Civanlığında bin türlü âmâl
Şeyhûhetinde bin türlü mihnet

Vakt-i ecelde mazi, bir an
Bir an için mi bunca sefalet?

Hâtıfî bir ses verdi cevabı
Dedi: Hayatta bu zevk ü kıymet

Âkiller için seyr-i bedâyi
Cahiller için yemekle şehvet[1]

---

1 Yarabbi! Hayattaki bu lezzet nedir?
Nedir bu hayata bağlayan garip kuvvet?
Hayat kalıcı değil, dert, keder dolu
Yine emel o; nedir bunun sebebi?
Bir insanı rahat bırakmaz
Bin türlü elem, geçim derdi
Çocukluğunda beşikte ağlar
O günahsızlık çağı feryatla geçer
Gençliğinde bin türlü emel
Yaşlılığında bin türlü sıkıntı
Ecel vaktinde geçmişi bir andır
Bir an için mi bunca sefillik?
Gaipten bir ses verdi cevabı
Dedi: Hayat bu zevk ve kıymet
Akıllılar için yepyeni şeylerin seyri
Cahiller için ise yemekle şehvet

Beşeriyet bir ah etti ve:

— Doğru, doğru... Bana söyleyiniz, merhamet ediniz. Mademki hayattan tiksiniyor da vazgeçemiyorum, saadet nedir? Bunu söyleyiniz! dedi.

İşte bu sırada reis geldi, meseleyi anladı ve orada bulunanlara:

— Buyurun, şu dertlinin müşkülünü halledin, dedi. Bazıları şu şekilde cevaplar verdi:

Cenab-ı Halil:[1]

— Saadet çalışmak, kazanmak ve kazancını diğer insanlarla paylaşmaktadır.

Cenab-ı Kelîm:[2]

— Saadet, nefsini Firavun ihtiraslarından kurtarmaktadır.

Cenab-ı Âdem:

— Saadet, şeytana uymamak ve Havva'ya aldanmamaktadır.

Konfüçyüs:

— Bir tencere pirinç pilavına bütün lezzetleri sığdırmaktadır.

Eflatun:

— Daima yücelikleri düşünmektedir.

Aristo:

— Mantık! İşte saadet.

Zerdüşt:

— Saadet, karanlıkta kalmamaktır.

Brahma:

— Saadet mi? Herkesin zannı neyse onun aksidir.

Cenabı Mesih:[3]

— Saadet, maziyi unutmak, bugünü hoş görmek, geleceği düşünmemekle mümkündür.

Lokman:

— İnsanlar bu kelimeyi bütün özlemlerini bir sözle ifade etmek için icat etmişler.

---

1 Hz. İbrahim.
2 Hz. Musa.
3 Hz. İsa.

Hızır:

— Saadet, bitmek bilmeyen arzuların giremediği gönüllerde bazen şimşek gibi parlayan bir hayalettir.

Bu sözler üzerine Buda öfkeyle ayağa kalktı:

— Ey Beşeriyet! Saadet yokluğun güzel isimlerindendir. Nirvana! Ey Beşeriyet, Nirvana!

Beşeriyet bitkin bir halde yere düştü ve:

— Oh! Hangisi, hangisi?.. diye mırıldandı.

O vakit reis ayağa kalktı:

— Ey Beşeriyet! Saadet, hayatı olduğu gibi kabul, zorluklarına rıza, ıslahına gayrettir! dedi.

Beşeriyet ayağa kalktı ve:

— Ya Fahr-i Âlem![1] Beşeriyetin dertlerini anlayan, ilacını bulan yalnız sensin! dedi.

Gözlerimi açtığım vakit beyhude yere Aynalı'yı aradım. Yanımda bir pusula buldum. Üzerinde şu sözler yazılmıştı:

Elveda! Gün gelir ki yine görüşürüz.

Akşama kadar mezarlıkta hazin hazin ağladım.

---

1 Ey âlemin övünç kaynağı olan Muhammed.

İKİNCİ KİTAP

MANİSA TIMARHANESİ

1
Sami'den Raci'ye Mektup

Azizim Raci,

Sarhoşluk devresinden sonra hastalık devresine gireceğini tahmin ediyordum. Tahminim esasen değil, şeklen yanlış çıktı. Seni kansızlık, verem ve bunlar gibi bir hastalığa yakalanacak sanırken, bu defa henüz isim veremediğim... Yok, yok, veremediğim değil, zarif bir isim bulamadığım bir hastalığa tutulduğunu haber aldım. Hastalığına "hebetman-avanaklaşma"[1] isminden daha münasibini bulamadım.

Azizim, bu ne hal? Hakikat yolunda rehber ve üstadım olduğunu düşündükçe çıldıracağım geliyor. Geçmiş günleri hatırlıyorum. Deniz kenarında otururken, benzersiz bir belagatle, hele tarife sığmaz bir tatlılıkla bize pozitif bilimler, gerçek hikmet hakkında verdiğin dersleri bir türlü unutamıyorum ve kestiremiyorum ki bugünkü Raci o üstat, zarif Raci midir?

Yoksa insanoğlunun ahmaklığının yüz milyonlarca örneklerinden biri mi? Ne arıyorsun? İstediğin nedir? Yeni keşfettiğin bilimsel gerçeklerle öteden beri meşhur ve muteber olan gerçekleri iptal etmedikçe bugünkü hareketine cinnetin son basamağı demekten başka çare yoktur. Ne arıyorsun? Ebedi hayatı mı? Lakin a zavallı, bu geçici hayatta neler buldun ki onun ebedisini arıyorsun? Sana bunu sorarım, hayatta ne var?

---

1 (Fr.) Hébété: Şaşkın, sersemlemiş.

Oh! Filozof Taine'i[1] ne kadar doğru söylüyor! Diyor ki: "İnsanlar yaratılış ve terbiye bakımından delidir. Tesadüfen akıllı bulundukları anlar pek kısadır." Ne kadar doğru! Gerçekten de insanlarda zerre kadar akıl ve hikmet olsaydı, değil ebedi bir hayat aramak, hatta bu miskin ve fakat gelip geçici varlığa bile katlanmayarak "eyvah zevkini", "hayat külahını" yokluk sultanına takdim ederlerdi.

Bununla birlikte bir kaza ve tesadüften ibaret olan hayatta, hafif delileri anlayacak kadarcık zevk bulunduğu inkâr edilebilir değildir. İnsanların cahillik ve vahşilik devirlerinde bulduğu kelimelere ruh vere vere, bunları hayalleriyle süsleye süsleye bir duygular zinciri meydana getirmişlerdir ki bunlar binlerce asırdır gelişerek kalıtım yoluyla bize kadar gelmiştir. Biz de asılları "varlık bakımından hiç", "bilgi bakımından hayal"den ibaret olan bu silsileyle hiçbir meziyeti, hiçbir mahiyeti olmayan eşyalar topluluğuna bin türlü aldatıcı renkler veriyor ve kendimizi tatlı tatlı aldatarak hayatta bir mana görüyoruz. İşte bütün iğrençliğiyle hayatın gerçeği.

Ya a zavallı, sen ne arıyorsun? Bu yoğunluk, bu maddiyat, bu görünür hayaller bir ruhu ezmeye, bir vicdanı zıt fikirlerin sergi yeri yapmaya, bir idraki boğmaya kâfi değilmiş gibi bir de manevi hayaletler arkasında mı koşmak istiyorsun?

Zavallı kardeş, zavallı üstat! Bilmem ki bu mektubumu okuyacak, kalbimden kopan umutsuzluk ve acıma iniltisini anlayacak halde misin? Bana dediler ki... Lakin buna inanmak istemiyorum, istemedim; sana şu mektubu yazmaktan kendimi alıkoyamadım. Bana cevap ver; eski günler, tatlı hatıralar aşkına bana cevap ver.

---

1 Hippolyte Adolphe Taine (1828-1893). Düşünür, tarihçi ve eleştirmen. Edebiyat eleştirisine bilimsel yaklaşım kazandırmaya çalışmıştır.

2
Raci'den Sami'ye Mektup

Sevgili Sami,

Mektubunu aldım, hatırın için beş on dakika hayalimin derinliklerini terk ederek karanlık bir çukura benzeyen şu âleme çıktım. A çocuk! Mademki âlemin bir tımarhane, insanların bir sürü deli olduğunu söylüyorsun, şu halde benim deliliğime niye itiraz ediyorsun? Galiba herkesin cinnetine benzemeyen bir tür cinnete tutulduğum için!

Evet azizim, ben bu hayallerin arkasında gizlenmiş olan hayaletleri arıyorum. Ne yazık ki bulamıyorum, bulamıyorum da değil, nasıl anlatayım?..

Bilimsel gerçeklere hiçbir şey denilemez. Lakin bir hakikatin varlığı diğer birinin varlığına mani olamaz. Bazı vicdanlar var ki son ile başlangıç arasında bir sınır, bir ayırıcı çizgi vazifesi görmek isteyen gerçeklerin önünde kalıp duramıyor. Ben niyet ettim ki bu hayatı, dünyaya niye geldiğimizi, ne olacağımızı, bizi göndereni anlamadan terk etmeyeyim. Ah, ne olurdu bu suallere olumlu veya olumsuz birer cevap verebilsem!

Benim vicdanımı tırmalayan soruların sıradan cevapları yok ve olamaz. Nihai gerçeği inkâr etmek için insanın hayvani bir zekâya, hissiz bir kalbe sahip olması veyahut da bilimsel keşiflerden habersiz olması gerekir. Bilmeden ve görmeden tasdik de bunun gibi. Derdime bilim dünyasında deva aradım, bulamadım. Sonra... Bir garip âleme düş-

tüm. İhtimal ki şimdiye kadar bu âlemde bulduklarım, nice endişeli vicdanları ikna ederdi. Lakin ben?.. Teleskopların göremediği uzak âlemleri benim mana gözlerim görüyor, henüz araştırmacılarımızın mahiyetini tayin edemediği ışık bulutlarıyla ben temasta bulunuyorum; sizin araştırmalarınızdan gizlenen sönük gök cisimleri, benim görmek için nura muhtaç olmayan gözlerime hedef oluyor. Ben öyle bir ruh oldum ki benim için uzak, yakın, maddi ve manevi kalmadı. Maddiyat emrimin mahkûmu, maneviyat irademin düşkünüdür. Böyleyken ben yine açım! Ruhum, kendisini doyuracak kanaat gıdasını henüz bulmadı. Arıyorum, arıyorum. Ne mi diyeceksin. Hiç!

Sevgili ve aziz Sami, bu tımarhaneye bir deliyi neden çok görüyorsun? Anlıyorum ki bana acıyorsun. Teşekkür ederim. Fakat bazı afyon çekenler, hastalık başlangıcını, zayıflık ve güçsüzlüğe pek benzeyen sarhoşluk hallerini nasıl severler, bundan nasıl zevk alırlarsa, ben de öyleyim. Benim endişeli vicdanımın arayışları benim en büyük zevkimdir. Geçen gün, mensup olduğum dertlilerin rasathanesi hükmünde bulunan bir mezarlıkta geziniyordum. Mezarlıkta bir deli gördüm. Eline geçirdiği bir teraziyle oynuyordu. Ne yaptığını sordum, bana şu cevabı verdi:

— Ahmaklıkla bilgiyi tartıyorum.

— Bundan maksadın?..

— Mevcut malımı anlamak.

— Ee, ne buldun bakayım?

— Ahmaklığım o kadar ağır ki... Sanırım zamanın Karun'u benim.

Bu ne demektir? Sana anlatmak müşkül. Lakin işte benim halim. Âlemde bir şeye ihtiyacım olsa sana müracaat ederdim, lakin yok. Artık senden bir ricam var. O da beni unutmak. Yani meşgul etmemek.

Sami bu mektupların gidip gelmesinden bir ay sonra Manisa'ya gitmişti. Maksadı üstadı ve pek muhterem dostu Raci'yle görüşmek ve kendisini o Melamice hayattan kur-

tarmaktı. Raci'yi Ayn-ı Ali Sultan mezarlığında buldu. Raci beklentisinin tersine sağlığını koruyordu. Elbisesi en umursamaz veyahut kurnaz dilencilerin elbisesini andırıyordu. Sami mezarlığa girdiği vakit Raci'yi ebegümeçleri arasında ve bir mezara yaslanmış gördü. Kendinden evvel mezarlığa giren bir kadın Raci'ye doğru gidiyordu. Hemen aynı zamanda her ikisi de Raci'nin yanına geldi. Raci şaşılası bir umursamazlıkla her iki ziyaretçiyi kabul etti. Sami boş yere bu heykeli öpücükleriyle canlandırmaya çalışıyor ve boş yere o sönük gözlerde bir sevgi alevi arıyordu.

Nihayet:

— Sami, niye geldin? Bir mezar taşı seyrine mi? dedi.

Sami cidden şaşkındı. Bir vakit en zarif ve en iyi konuşan gençlerin, tavırlarını taklide çalıştıkları Raci'nin bu Raci olduğuna inanamadığını gösteren umutsuz bir şaşkınlıkla üstadını gözden geçiriyordu.

Raci:

— Kadın! Sen niye geldin? dedi.

Kadıncağız taşkın yüreklerin bir şey istirham edeceği vakit yaptığı gibi bir gözyaşı seli boşaltarak cevap verdi:

— Ah şeyhim! Meczup efendi! Evliya bey! Zavallı Nefise'm, zavallı kızım... Yarabbi on beş yaşında çıldırdı. Haberim bile yoktu. Ah nereden bilirdim; meğer zavallı kızımın başına sevda gelmiş, yavrucuğum sevmiş. Evet, sevmiş, fakat ümitsiz, sessiz sedasız sevmiş. Lütfullah Bey'in oğlunu seviyormuş. Biçare delikanlı attan düştü, başı bir taşa gelerek parçalandı. Kız bu haberi duyduğu gibi çıldırdı. Kederinden kendini yerlere vurmaya, etlerini dişlemeye başladı. Konu komşu bin belayla zapt edebildik. Lakin kızın feryadından durulmuyordu, tımarhaneye koymaya mecbur olduk. Şimdi Nefise'm tımarhanede. Neyim var, neyim yok sattım. Türbelere adak götürdüm, okuttum, muskalar aldım, fayda etmedi. Nihayet seni salık verdiler. "Git, eteğini tut, bırakma, o adam tekin değil. Elbette senin kızını iyi eder" dediler. Ah evliya babacığım! Allah aşkına kızımı iyi et.

Biçare kadıncağız hüngür hüngür ağlıyordu. Raci'nin yüzünde hiçbir üzüntü belirtisi görülmüyordu. Sami çok şaşkındı. Saf annenin yana yakıla durumu anlatması onun yüreğini delmişti. Halbuki Raci'ye bu iniltiler bir kaval sesi kadar bile tesir etmemişti.

Sami hissizliğin bu derecesine karşı nefretle karışık bir hayret duymaya başladı; dayanamadı, Raci'ye aksice denecek bir dille:

— Eğer akli dengenden mahrum ve bununla birlikte mazur olduğunu bilmesem, şu hissizliğinden dolayı seni alçaklıkla itham ederdim!

Raci ayağa kalktı. Delilere yakışan bir hararetle cevap verdi:

— Ben, ben mi akli dengemden mahrum muşum? Behey divane! Sen aptallar, alıklar gibi şu hayat faciasının karşısında ezilip kalırken ben aşkın ne olduğunu, ikilik yokken bir zatın kendi kendini nasıl sevebildiğini düşünüyordum. Düşünüyordum ki ben, sen, hava, taş, demir hep bir şeyken neden demir ağlamıyor, taş çıldırmıyor, hava yalvarmıyor da insan... (Garip bir kahkaha kopararak) İşte insan sizin gibi delilerle içli dışlı olursa ne düşüneceğini bilemez oluyor. Demir ağlamaz dedim. Kim demiş? Demirle şu kadının ne farkı var? Şu halde ağlayan kim, ağlamayan kim? (Sami'nin kolunu tutup bükerek) Bak, şu kolunu ben büktüm, lakin senden başka olmasa, kolunu kim bükerdi? Halbuki bükülüyor. Niçin? Bu niçine cevap yok. Neden aşk var? Neden sefalet var? Neden zevk var? Neden kahır var? Niçin, niçin? Cevap yok değil mi? On beş yaşında bir kız, yirmi yaşında bir genç. Pekâlâ, genç bu kızı alsın, mesut olsunlar. Lakin hayır. Oğlan attan düşer, kız çıldırır. Niçin cevap yok? Şimdi bu kocakarı niye yaşıyor? Benim de hayatımda ne zevk var? Hiç. Böyleyken genç ölür, kız çıldırır; ben ve kocakarı yaşarız. Asıl garibi neresinde? Bunun niye böyle olduğunu bilen yok, yok, yok! Bu kocakarıya acıyorsun, bana acımıyorsun. Onun kızı çıldırmış, pekâlâ ama benim ruhum, benim kâinatım, benim... Çıldırdı. Lakin insanoğ-

lunun gözü zevkin de sıkıntının da en adisini görüyor. Oh! Beni nereden buldunuz? Ben şu varlıktaki çelişki farkını mahvetmek üzereydim. Beni niye çevirdiniz? Beni neden, niye "niçin"li bir âleme indirdiniz? Oh! Niçinsiz bir varlık! Şu halde seninle çıldırmış kızın, benimle şu taş parçasının ne farkı var? Niçinsiz varlık!

***

Raci'deki sinirli haller tehlikeli delilere benzediği için tımarhaneye nakledilmişti. Birkaç gün zarfında heyheyleri geçmiş olduğundan orta dereceli ve en hafif delilerle beraber bir avluya bırakıldı. Bu avlunun ortasında bir havuz vardı. Deliler uluorta bu havuzda yıkanır ve avluda çok kere çıplak dolaşırdı. Bu hallerin yaşandığı tarihte Manisa Tımarhanesi cidden müthiş bir sefalethaneydi. Hastaları yatırdıkları yataklar hiçbir yerde benzeri görülmeyecek kadar murdar, verilen yemekler kötüydü. Bununla beraber avlu önünde de demir parmaklığa gelen seyirciler tarafından hastalara sadaka niyetine öteberi verilirdi. Böylelikle iyi ve kötüyü farktan âciz olan deliler içinde yenmeyecek şeyleri yiyenler olurdu. Hastanede havuzdan başka hiçbir bilimsel tedavi yöntemi yoktu. Hâlâ delilere pösteki saydırılıyor[1] ve heyheylilerine Allah rızası için sopa atılıyordu. İşte Raci'yi kader böyle bir tımarhaneye sevk etmişti. Bu tımarhaneye girmek pek kolaydı. Güllabilere[2] göre tımarhaneye her getirilen deliydi. Lakin akıllılar için bu adamlarca hiçbir ölçüt olmadığından tımarhaneden çıkmak pek müşküldü. Hele buraya girenleri arayan olmazsa.

Raci bu memlekette yabancıydı. Üzerindeki nöbet geçmişti. Lakin Raci gibi bir adamın gözünde bir mezarlıktan sonra en safalı ve huzurlu yer bir tımarhane olabilirdi. Delilerin tuhaf görüşleri Raci'yi düşünmekten alıkoyuyor-

---

1 Hastanın iyileşip iyileşmediğini anlamak için önüne bir koyun póstekisi konur ve kıllarını sayması istenirdi. Hasta saymaya başlarsa tedavisinin süreceği, imkânsız bulup reddederse iyileştiği sonucu çıkarılırdı.

2 Eskiden akıl hastanelerinde kırbaçla hastaları terbiye eden gardiyan, hademe, güllabici.

du. Böylece bir vakit tımarhanede kalmayı uygun bularak oradan çıkmak için hiçbir girişimde bulunmadı.

Raci tımarhaneye gireli on beş gün olmuştu. Bir gün hafif deliler, yeni gelmiş bir deliyi karşılamakla meşgul oluyordu. Bu yeni deli, eskilerin çok hoşuna gitmişti. Yeni deli ağırbaşlı adımlarla, gülümseyen bir simayla avluda yürümekteyken yirmi otuz deli hep bir ağızdan "Aynalı! Aynalı! Aynalı!" diye bağrışıyordu. Bu sözler Raci'nin dikkatini çekti. Başını kaldırdı ve bir sevinç ve hayret çığlığı attı. Tımarhaneye gelen yeni deli, Raci'nin kaybettiği ve bulmak ümidiyle Anadolu'nun yarısını dolaştığı halde bir yerde izine tesadüf edemediği Aynalı Baba'ydı. Raci dayanılmaz bir cezbeyle Aynalı'nın ellerine sarıldı.

Şehrimiz mezarlığında başlayan seyran bu defa da Manisa Tımarhanesi'nde devam etti. Bu seyranları anlatan Raci'nin Hatıraları'ndan ikinci defteri okuyucuların gözü önüne koyacağız. Lakin ondan evvel Raci'nin tımarhanedeki incelemelerini içeren bazı notların yararlarından okuyucuları mahrum etmek istemedik. Delilerin cinnetini incelemek, ihtimal ki akıllılık iddiasında olanların yaptığı işler içinde en makul olanıdır. Sözü Raci'ye bırakıyoruz.

Makam Delisi

Tımarhane arkadaşlarımın içinde birçok sebeple çıldırmışlar olanlarından incelenmeye değer birçok adam vardı. Bu mecnunların bazısında görülen cinnet şekli deliliğin bir saadet mi yoksa bir felaket mi olduğu hakkında beni çok düşündürdü. Bu âlemde her şey göreceli oluyor. Bu takdirle cinnet de kâh saadet kâh felaket sayılmaya değer bir durum.

Zararsız deliler içinde bir zaptiye neferi vardı ki kendini alay beyi olmuş farz ediyordu. Her gün bir köşeye oturur ve pek derin düşüncelere dalardı. Saatlerce düşündükten sonra yüzü gülümseme ve memnuniyet nurlarıyla dolarak kalkardı. Bir gün kendisine ne düşündüğünü sordum. Cevaben dedi ki:

— Bin kadar eşkıya çetesi var. Kara Efe, Ak Efe, Yeşil Efe, Mor Efe... Hepsi dağa çıktı. Ben bütün Osmanlı ülkesinin alay beyi olduğumdan sadrazamdan bu haydutları tutmak için emir aldım. Bin kadar kol[1] çıkardım, kendim de aklımı bir tabağa koyarak bin parça ettim. Her parçasını bir kol çavuşunun heybesine koydum. Çavuşlar akılları ermediği vakit heybeden benim aklımı çıkarır, ne yapacaklarını danışır, sorarlardı. İşte bu sayede ne Kara Efe kaldı ne Mor Efe, hepsini yakaladım. Derken işi padişaha bildirmişler. Bana kırk cariye, bir deve yükü altın, beş yüz tane de nişan ihsan etmiş. Şimdi derdim büyüdü. Evvelce de aldığım nişanlarla

1 Güvenliği sağlamak maksadıyla gezen asker, devriye.

bu son nişanlar yirmi oda dolduruyor. Bunları nasıl taşıyayım? Nihayet meseleyi hallettim. Bir şimendifer kiraladım; nereye gidersem beraber götüreceğim, vagonlarına nişanlarımı astıracağım ve gayet iri yazıyla "İşbu nişanlar alay beyi Cırtlak Efe'nin nişanlarıdır" diye yazdıracağım. Başka çare yok. İnsan nişanlarını beraber gezdirmezse neye yarar?

Bu zavallı, mesut deliler kısmına dahildi. Lakin bu sistemde binlerce deli mevcut olduğunu düşündüm de sakın âlem büyük bir tımarhane olmasın dedim.

Çifte Hafızlar

Bu iki deliden biri hakikaten hafızmış, diğeri ise bir arabacı. Bunlara Çifte Hafız denmesinin sebebi, arabacının diğerini her defasında taklit etmesinden ileri geliyordu.

Demir parmaklık önüne deli seyretmeye gelen akıllılar Müslümanlara has bir ihsan ve şefkat tavrıyla delilere ötebe-ri ve özellikle tütün, şeker vesaire getirip verirlerdi.

Bu yüzden delilerin obur ve pisboğaz olanları parmaklık önünde seyirci gördükleri gibi giderler, her birisi ihtisası dai-resinde saçmalar savurarak tütün vesaire isterlerdi.

Hafız cenazelerde, hastaların başucunda, düğün davetle-rinde aşır okuyup dolaşmaya alışık olduğundan bir seyirci görür görmez parmaklığın önüne gidip diz çöker ve Kuran okumaya başlardı. Arabacı, Hafız'ın kazancından istifade fikriyle onun yanında diz çöker ve Hafız'ın ağzından çıkan kelimeleri mümkün mertebe taklide çalışırdı. Zavallı Hafız ara sıra seyircilere "Bu hafız değildir, onu dinlemeyin!" diyorduysa da arabacı gözlerini kırpıştırarak "Sözlerine kulak asmayın. Zavallı delidir!" derdi.

Bir gün bu yalancı hafızla görüşürken niye hafızlık tasla-dığını sordum. Bana dedi ki:

— Hafız'ı dinleyenlerin yüzde doksanı okunan şeyin doğrusunun benim okuduğum mu yoksa Hafız'ın okuduğu mu olduğunu fark etmekten âciz. Bir adam bunlara usulün-ce her ne okursa Kuran sanır ve yalnız başlarını sallarlar. Bizim Hafız da okuduğunu anlayanlardan değil. Şu halde seyircilerin çoğu benim hafız olduğuma yemin bile eder.

Deliliği Akıllılığından Daha Makul Bir Deli

Halkımız içinde bir zümre var ki yalnız "bilmediğini bilmez", bundan başka her şeyi bilmek iddiasındadır. Hekim değildir, lakin hekimleri küçümser, önüne gelene ilaç tavsiye eder. Evlenmesini asla bilmemiş, içi dışı çirkin bir karı almıştır; böyleyken her gence evlenme usulü öğretir. Birçok para harcayarak yaptırdığı ev ahıra benzer, mamafih Mimar Sinan'ı bile beğenmez...

Bu güruhtan bir tanesinin üzüm bağları varmış. Geçim ve idare hakkında muntazam bir fikri olmadığından evvelce mühim bir miktara ulaşan servetinin bir kısmını kaybetmiş. Bu kayıp zavallının beyni üzerine mühim etki yapmışsa da uyanmasına yol açamamış. Bağlara arız olan filokserayı[1] gözle görülmez hayvancıkların meydana getirdiğini duymuş. Lakin ziraat müfettişinin tedbirlerini pek cahilce bulduğundan kendisi birtakım ilaçlar tertibine kalkışmış. Düşünmüş ki cıva bitleri kaçırıyor, telli sürur uyuzu, rastık taşı bazı yaraları iyi ediyor. Bunlara birtakım kaçırıcı maddeler daha ilave ederek bir macun meydana getirmiş, kütüklere sürmüş. Netice? Doktor Kurusıkı'nın dişleri tedavi hakkındaki usulünün neticesi. Bu garip filozof (çünkü Doktor Kurusıkı hakikaten filozoftu) diş ağrısına çare olmak üzere çene kemiklerinin çıkarılmasını tavsiye ederdi.

---

1 Asma biti tarafından bahçe ve bağlardaki ağaçlara zarar verilmesiyle oluşan bir zirai hastalık türüdür.

İşte bunun gibi cıva merhemi kâşifi de bu ilacıyla yalnız hayvancıkları değil, kütüğü de beraber kurutmanın yolunu bulmuştur. Bununla birlikte çıldırmazdan evvel olduğu gibi şimdi de her deliye merheminin faziletinden bahsetmekten vazgeçmiyordu.

Bir gün yine macundan uzun uzadıya bahsettikten sonra yanıma geldi, bir sigara aldı ve kulağıma dedi ki:

— Başkalarına dediğime bakma. Eğer bizim macundan birazcık sürersek, bağ kütükleri süpürge sapı olur!

İşte deliliği akıllığından daha makul bir deli.

YENİ BİR HAYALLER DİZİSİ

Âb-ı Hayat[1]

Küllü men aleyhâ fânin[2]

Tibet topraklarında yer alan bir kasabada odunla dolu ocağın karşısında oturuyor, hayatın bütün kıymetini, zevkini hissediyordum. Otuz yaşındaydım. Vücudum tamamen sağlıklı, fikrim parlak, servetim büyüktü. Yanımda büyük aşkla sevdiğim, aynı şiddetle tarafından sevildiğim karım oturuyordu.

Karşımızda bir beşik içinde ikinci evladımız uyuyordu. Mini mini yüzü, rahatlık ve saadeti ilan eden tatlı bir tebessümle nurlanmıştı. İlk oğlumuz ise diğer bir odada hocasından ders alıyordu. Saadetimiz tam manasıyla mükemmeldi. Bir aralık bu saadet ufkunu, belki de manasız birtakım endişe bulutlarının kapladığını görüyorum sandım.

Bir sürü endişe.

Büyük bir gayretle bu endişeleri uzaklaştırmak için uğraşmaya başladım ve çoğunu uzaklaştırdım. Lakin birtakımlarını kovmak mümkün olmuyordu. Bu âlemde daim ve sabit bir şey yoktu ki benim saadetim de devam etsin. Nihayet günün birinde ölüm gelecekti. Ya evvela bana gelerek varlığımdan çok sevdiğim eşimi kederlere boğacak yahut ona gelerek beni ağlamalar, iniltiler içinde, süründüre süründüre öldürecekti.

Hayatımız nedir? Ebediliğe nispetle bir hiç; uzun zamanlara nispetle bir an. Artık bu elem verici düşüncelere daldıkça daldığım bir sırada yüzümdeki değişiklikleri gören eşim, şefkat kadar tatlı bir sesle beni uyardı:

---

1 "Hayat suyu." Bu suyu içenin sonsuz bir hayat yaşayacağına inanılır.

2 Rahman Suresi'nde geçen bir ayet. Anlamı: Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacaktır.

— Ne var sevgilim, rahatsız mısın? diyordu.

Zihnimi hırpalayan karanlık fikirleri ona da açtım. Zavallı kadın pek ziyade heyecana düştü. Bu âlemin her ziyaretçisi için tabii ve zaruri olan bir hal, şimdiki saadetimizi endişelerle gölgelemişti. Artık ikimiz de sessizce duruyor, düşünüyorduk. Penceremiz altında bağıran bir tellal bu sessizliği bozdu:

— Brahman Tâbişkâr'ın kervanı yarın erkenden hareket edecek. Brahman'la beraber âb-ı hayatı aramaya gidecekler güneş doğarken hazır olsun!

Garip tesadüf. Âb-ı hayat, evet, bu âb-ı hayatı bulup içenler artık ölmezlermiş. Birdenbire zihnime Brahman Tâbişkâr'la beraber âb-ı hayatı aramaya çıkma hususu geldi. Eşime işi açtım, birçok tartışmadan, ricadan sonra ikna edebildim. Lakin bu âb-ı hayat meselesi hakkında uzun uzadıya bilgi almak lazımdı. Evimize gelip giden Lama[1] Ukaçi'yi çağırttım, fikrimi kendisine açtım. Pek âlim bir Lama olan Ukaçi, Buda sırlarına vâkıf bir zattı. Bize dedi ki:

— Âb-ı hayat aramaya gitmek mi istiyorsun?

— Evet.

— Çok şey! Dünyada belasını arayan adam da varmış!

— Âb-ı hayat...

— Tasavvuru mümkün olan belaların en büyüğü, akıl edebileceğimiz azapların en müthişi.

— Ebediyen yaşamak ha!

— Şüphe yok. Bu âlemin bütün zevki yokluk ümidiyle vardır.

— Olmaz şey.

— Hakikat bu. Hayatın zevki ölüm sayesindedir. Eğer ölüm olmasa, hayatın hiçbir kıymeti olmazdı.

— Ben bu hakikati kabul edemeyeceğim.

— Buda yokluktan niçin varlık âlemine geldi, bilir misin?

— Hayır.

— Yokluk zevkini anlamak için.

---

1 Budizm, Tibet'te farklı bir şekil alarak Lamaizm'i oluşturmuştur. Bu Lamaizm'in din adamlarına "Lama" adı verilmektedir.

— Bana kalırsa Buda yoklukta hiçbir zevk olmadığı için, zevk almak üzere varlığa geldi.

— Bu da doğru. Lakin bu zevk sabit değildir ve geçicidir.

— Şüphesiz. Ama sabit olmayışı, ölüm sebebiyledir. Bir kere ölüm kalksa, zevk de sabit ve daim olur.

— Çok yanlış... Pek çok. Bilakis o vakit zevk dayanılmaz bir azap olur.

— Neden?

— Zira sebat ve devam yokluğa mahsustur.

— Lakin yokluk nedir?

— Senin anlayacağın... Varlığın gerçeği.

Lama'dan bu hususta fazla bilgi alamayacağımı anladım. Bari şu âb-ı hayatın nerede bulunacağını sorayım dedim ve sordum. Dedi ki:

— Âb-ı hayat karanlıklar memleketinde bulunur. Orada Cilve-yi Zuhur adlı büyük bir dağ vardır ki bunun bir tepesine Kaf Dağı adı verilir. Bu dağlardan Mihnet[1], Firkat[2] adlı bir ırmak akar. İşte herkesin bildiği ve istediği âb-ı hayat bu ırmağın suyudur. Gerçi diğer bir âb-ı hayat daha varsa da...

— Ya!..

— Onu kimse istemez.

— Acaba niçin?

— İçeni yok ettiği için.

— Bu ikinci âb-ı hayat nerede bulunur?

— Ben çok aradım, bulamadım. Onun yerini reisimiz Dalay Lama[3] bilir. Ne çare ki bana söylemedi.

Zaten bu ikinci tür âb-ı hayatla bir alışverişimiz olmadığından yokluk budalası Lama'yı kendi haline bırakarak yol hazırlıklarına koyuldum. Ertesi sabah Brahman Tâbişkâr'la yola çıktık.

Senelerce seyahatten sonra karanlıklar memleketine ulaştık. Bu garip görünümlü toprakların sınırları karşımızda bulunuyor ve orada karanlık bir gece başlıyordu. Takip

---

1 Sıkıntı, eziyet.
2 Ayrılık, firak.
3 Tibet Budizm'inin en yüksek dini otoritesine "Dalay Lama" denilmektedir.

ettiğimiz vadinin sonuna ulaşır ulaşmaz karanlık topraklara girmiş olacaktık.

Brahman Tâbişkâr "Om, Om, Om" diye zikrediyor ve kafilemiz tereddütlü adımlarla vadide yürüyordu. Hiç beklemediğimiz bir manzara hepimizi durdurdu. Vadinin dirsek gibi eğri bir parçasını geçmiştik ki yaşlılığın, umutsuzluk ve yürek sıkışmasının ete kemiğe bürünmüş tam örneği denilmeye layık bir adamın huzurunda bulunduk.

Yüzündeki katmerleri, buruşukları olgunluğun son haddini bulmuş olan bu adam en umursamaz gönülleri duygusallaştıracak kadar umutsuz bir tavırla yere yaslanmış, kollarını salıvermiş, gözlerini bize dikmişti. Pek uzun ve kar gibi ak sakalı, kehribar gibi sarı göğsüne uzanmış, ak saçları omuzlarına, sırtına dağılmıştı. Önünde kırık bir bardak duruyordu. Zannettik ki kafilenin gürültüsü bu ihtiyarı daldığı yarı uykulu halden uyandırdı. Birer bezginlik kaynağına benzeyen yorgun gözlerini bize çevirdi. Farz ediyorduk ki bize şaşkınlıkla bakıyordu. Lakin bu hatamız çok devam etmedi, ihtiyar sorularımıza cevap vermedi. Bize bakıyordu, acaba görüyor muydu? Bilemem, fakat "Aynı nakışlar, aynı ruhlar, aynı haller; hep aynı şey!" diye mırıldandı ve hiçbir vakit kulağımdan çıkmayacak acı bir feryatla şöyle sızlanmaya, dertleşmeye başladı:

Yârab bu derde derman yok mu?
Bu zindegîye pâyan yok mu?

Ne hevlengiz şu ân-ı dâim
Ne dehşet-efzâ zamân-ı dâim

Her şey geliyor, sonra gidiyor
Peşin başlıyor, sonra bitiyor

Başladım, lakin mahrûm-i memat
Kaldım cihanda misâl-i sebat

Ah kâşki ben de öleydim
O tatlı hali ben de göreydim!

Ne tatlıydı evvel bu âlem!
Zevk u ümîdle geçerdi her dem

Şems-i tâli'in ruhlu ziyası
Verirdi bana cennet sefası

Gayet severdim hilâl ü bedri
Şihâb u encümü, sabah u fecri

Her yerde rûnümâ olan güzellik
Verirdi rûhuma latîf mestlik

Cümle şu'ûnda bir zevk bulurdum
Ekvânı handan, pürşevk bulurdum

"Ne tatlı!" derdim," ne tatlı hayat!
"Ah olmasaydı, ufûl, memat!"

Meğer bu niyaz cinayet imiş
Cinayet imiş, cehalet imiş

Kabule makrûn olmuş duâmız
Hayât-ı câvidân vermiş Hüdâmız

Yüz bin yıl oldu, daha bir yüz bin
Bir yaşayış ki sonsuz, engin

Her gün aynı eşkâli görmek
Bu gün de dünkü ahvâli görmek

Aynı hissiyat, aynı ihsâsat
Aynı keşfiyat, aynı ilhâmat

Doğrusu çekilmez ibtilâ imiş
Bu mecmûa-yı belâ vü teşviş

Güneş gözümde sönük bir ziya
Âlem bir yığın iğrenç heyûla!

Cemâl bir oyun, kemâl bir yalan
Aşk bir hayal, zevk bir yılan!

Hayat, evet, bu tarz-ı hayat
Aynı halette devam ü sebat

Ne kadar büyük, çetin gam imiş
Meğer hakiki cehennem imiş!

Müthiş bir azap, müthiş cehennem
Ah neredesin Nâîm-i adem?

Yezdan! Lütfet bir ân-ı nisyan
Bir ân-ı hîçî, bir ân-ı bîşân[1]

Bu yanık niyaz ciğerlerimizi deldi. İmkânsız bir emel takip ettiğimizi anlamaktan, hayal kırıklığından ileri gelen bitkinlikle yere yuvarlandım. Gözümü açtığım vakit Aynalı'nın, belki de hayali ihtiyar kadar hazin bir gözle bana baktığını gördüm ve:

— İhtiyar kimdi? dedim.

Güldü ve cevap verdi:

— Senin gibi yaşamaya kanmayan biri.

---

1 Tanrım! Bu derdin dermanı yok mu? / Bu yaşamın sonu yok mu?
Ne korkunç şu sürekli an! / Ne dehşetli devam eden zaman!
Her şey geliyor sonra gidiyor / Peşin başlıyor sonra bitiyor
Başladım ama ölümden mahrum / Dünyada kaldım sebata örnek olarak
Ah keşke ben de öleydim! / O tatlı hali ben de göreydim!
İlkin ne tatlıydı bu âlem! / Zevk ve ümitle geçerdi her anım
Talih güneşinin ruhlu ışığı / Verirdi bana cennet sefasını
Çok severdim hilali, dolunayı / Kayanyıldızı, yıldızları, sabahı, fecri
Her yerde yüz gösteren bu güzellik / Verirdi ruhuma hafif sarhoşluk
Bütün olaylarda bir zevk bulurdum / Evreni güler yüzlü, şevkli bulurdum
"Ne tatlı" derdim, "Ne tatlı hayat! / Ah olmasaydı batış, ölüm!"
Meğer bu yakarış cinayetmiş / Cinayetmiş, cahillikmiş
Kabul edilmiş duamız / Ebedi hayat vermiş Tanrımız
Yüz bin yıl oldu, daha bir yüz bin / Bir yaşayış ki sonsuz, engin
Her gün aynı şekilleri görmek / Bugün de dünkü halleri görmek
Aynı duygular, aynı duygulanmalar / Aynı keşifler, aynı ilhamlar
Doğrusu çekilmez bir belaymış / Bu bela ve kargaşaların tümü
Güneş gözümde sönük bir ışık / Âlem bir yığın, iğrenç karaltı
Cemal bir oyun olgunluk bir yalan / Aşk bir hayal, zevk bir yılan
Hayat, evet bu hayat tarzı / Aynı durumda devam edip kalış
Ne kadar büyük, çetin kedermiş / Meğer gerçek cehennemmiş
Dehşetli bir azap, dehşetli cehennem / Ah neredesin yokluk cenneti?
Tanrım! Bir unutuş ânını lütfet / Bir hiçlik ânı, adsız sansız bir an.

Güzellik ve Hayal

Ey gül! Güzel ben miyim, sen misin?
Ey bülbül! Öten ben miyim, sen misin?

Bugünkü gözlemim pek latifti. Ben vardım lakin bu varlık maddi ve cismani değildi. Görüyordum ama neyi? Renk ve görünmeden arınmış bir fezayı, bir okyanusu... Organlarım vardı, fakat ellerimi hangi uzvuma temas ettirsem, yokluktan yapılmışa benzeyen ellerime esîr inceliğinde bir mevcudiyet geçmiyordu. Bir hayal, bir hayalettim.

Varlığım öyle latifti ki haz ve sevinçten başka bir şey hissetmiyordum, bu da kayıtsız bir varlığı idrakten ibaretti. Cismanilere mahsus yoğunluk, ağırlık ve endişe bende yoktu. Sedasız konuşuyor, benim gibi sedasız konuşanları işitiyordum. Meskenimiz feza, işimiz gücümüz rıza, gıdamız sevinç, uykumuz birlik, gündüzümüz güneşsiz, gecemiz renksizdi.

Zaman ve mekân kaydımız, yalnız varlığımızın özelliklerini bilmekten ibaretti. Doğrusu ya, çok kere böyle bir hayatın neye yarayacağını düşünüyor ve kendimi bir vakitler üzerinde yaşadığım kürenin ağaçlarına benzetiyordum. Gönlüm tamamıyla boştu. Ne bir emel, ne bir keder, hiçbir heves ve arzu bende yoktu. Ne kadar vakitten beri bu halde olduğumu bilemiyordum. Ömrümü ölçmek için hiçbir ölçüte sahip değildim. Pek ayrıntılı ve mükemmel bir hatıra birikimim vardı, sayısız şey biliyordum. Ancak bu hatıralar bende hiçbir belirli his uyandırmıyordu. Bütün bu hatıralar beynimin enginlerinde bir sürü anlamsız nakış gibi yığın

yığın duruyor ve yeraltına gömülmüş hazineler gibi hiçbir menfaat sağlamıyordu.

Bir an geldi ki bu dayanılmaz durum bende belirsiz bir arzu uyandırdı. Şu tekdüze varlıktan kurtulmak. Bu arzunun doğmasıyla beraber bana benzer bir zatın yanıma geldiğini gördüm. Kim olduğunu sordum:

— Hazırlara Hızır'ım[1] dedi ve ekledi, kötülüklerden uzak duranların niyazı kabul edilir. Bu âlemden, yani bu durumdan göçeceksin. Ancak evvela bugünkü latif haline tercih ettiğin halin hakikatini sana göstermeye memur oldum.

Ruhani rehberimle seyahat ederek büyük bir kuleye ulaştık. Kulenin bir cephesine iki büyük dürbün konulmuştu. Bunlardan birinin üzerinde Nâsut[2] ve diğerinde Şahadet[3] yazılmış. Rehberimin işareti üzerine evvela Nâsut yazılı dürbüne gözlerimi yaklaştırdım. Ne garip manzara! Hiçbir zerrede sakinlik bırakmayan, kıyamet gibi görünen bir kasırga esmekteydi. Sayısız esîrî zerre sürekli uçuyor, bilinmez bir semte doğru koşuyor, birbiriyle çarpışıyor, sanki her zerre delice rakslar yaparak yuvarlanıyor, gidiyordu.

Bu garip manzara pek çabuk gözlerimi yordu. Müthiş ve sürekli bir fırtına, sayısız kudurmuş zerre...

— Of! Bu ne? dedim.

Rehberim cevap verdi:

— Nâsut âlemi.

— Çok şey. Hatırımda kaldığına göre biz evvelce yaşadığımız âlemlerde Nâsut ile Şahadet'i tek şey sanırdık.

— İşte görüyorsun ki bu bir zandan ibaretmiş. Nâsutsuz Şahadet olmaz, lakin Şahadetsiz Nâsut olur. Yani böyle bir tasavvur mümkündür.

---

1 Âb-ı hayat suyunu içip ölümsüzlüğe kavuştuğuna ve zorda kalanlara yardım ettiğine inanılan veli ya da peygamberdir.

2 Kelime olarak insanlık âlemi anlamına gelmektedir. Tasavvufi anlamı ise görünen âlem, yani dünyadır.

3 Şahit olmak, tanıklık etmek anlamındadır. Şahadet âlemi ise gözle görünen her şey, bütün varlıklar, madde âlemidir.

— Garip şey!

— İyi düşünülürse kabul edilir ki bu tasavvurlarla yokluk fikri aynı şeydir.

— Bu daha garip.

— Nâsut adını verdiğimiz şu durumdan senin, benim ve bizim halimizdekilerin görünüşünü silersen ne kalır?

— Belirsiz ve şekilsiz bir tür varlık.

— Eğer varlık, vasıflılık ve tanınmışlık manasına alınırsa, bu kalan bir varlık hayalidir. Yokluğun da başka manası yoktur.

— Pek iyi anlayamıyorum.

— Biraz daha açıklayayım. Müthiş bir içgüdüyle hareket ettirilmiş sayısız zerreden başka bir şey görebiliyor musun? Hayır. Bu zerrelerin görünürlüğü hareket sayesindedir. Zaten hareket, görünürlük ve zerre hep tek şeydir. Eğer mutlak hareketsizlik olsaydı, öyle bir okyanus hâsıl olurdu ki böyle bir durumda zerrelerin şahsiyeti yok olurdu. Demek ki velev belirsiz olsun, zerrelerin görünürlük suretiyle şu mevcudiyeti hareket sayesindedir. Hareket ise faal olan kudret demektir. Lakin faal kudret ne demek, biliyor musun?

— ?

— Senin ilahi hissin. Bundan başka türlü hareket tasavvuru, düşünce oyuncağından ibarettir.

— Demek ki bir şahit olmasa...

— Görülenler dediğimiz şeyler bir hayalden, bir vehimden, daha doğrusu yokluktan ibaret olurdu.

Rehberimin işareti üzerine diğer dürbüne gözlerimi yaklaştırdım! Oh! Ne latif manzara!

***

Güneş henüz ufuktan çıkmamıştı. Hafif bir aydınlık semalara ve eşyaya latif bir donukluk veriyordu. Gündüz, yokluğun karanlığından yeni doğuyor ve bir bebek gibi temiz bir güzellik gösteriyordu.

Kıvrımlarıyla sanki göz için bir çocuk şuhluğuyla oynayan dere, o latif aydınlığa sevimli bir ayna oluyordu. Hâlâ

ötmekte devam eden horozların uyandırıcı sesleri hayatın tekerrürünü ilan ediyordu. Yeşil yapraklı ağaçlar, bin renkli çiçekler, hayatın feyiz kaynağı olan nuru, derin saygıyla, âşıkane selamlamaya hazırlanmıştı.

İşte bu sıradaydı ki ağaçlar arasından birkaç koyun, keçi ve sığırdan oluşan sürüsünü otlatan genç bir çoban gözleriyle uzakta mini mini bir evde sevgilisini arıyor ve sabah görüşmesi vakti geldiğini anlatmak için kuvvetli, tatlı bir sesle şarkı söylüyordu:

Şu dağların üstü duman
Âşığının hali yaman
Bir kerecik görün aman
Seni sevmekteyim inan

Derelerin suyu çağlar
Sanki yâri için ağlar
İniltimle öter dağlar
Seni sevmekteyim inan

Çoban sustu. Gözü evceğizinde, yavaş adımlarla dereye doğru gidiyor, eve yaklaşıyordu. Evceğizin penceresinde beyaz bir hayalet göründü. Çoban sendeledi. Biraz sonra ince, şen ve titrek bir ses söylüyordu:

Sular akar yavaş yavaş
Ne anam kaldı ne kardaş
Bana olur musun yoldaş
Sever misin? İnanam mı?

Hasretine dayanam mı?
Sevmez isen söyle bana
Ağlayayım yana yana
Sever misin? İnanam mı?
Hasretine dayanam mı?

Çoban dereciği geçerek fidanlıklar içine girdi. Beyaz hayalet de evceğizden çıkıp ürkek adımlarla oraya gitti. Çoban âşıklara mahsus bir görüşle kızcağızın kendi yanına doğru gelmekte olduğunu hissetmişti. Bir maşrapa süt doldurdu, maşukuna hazırladı. Kız sessizce sütü alıp içti, örtüsünün altında getirdiği taze bir poğaçayı çobana sundu.

Kız siyah, saf ve ateşli gözleriyle çobana bakıyordu. Çoban ise şaşkın bir tavırla kızı taparcasına seviyordu. Bir dakika sonra iki ruh hâlâ kucaklaşmaya cesaret etmeyen iki bedeni birbirinin kucağına fırlattı, attı. Hasret çeken iki beden birbirine temas etti. Hiçbir şekilde mukayesesi mümkün olmayan baygın bir ses, iki ruhun vuslatını ilan ediyordu. Hayat, aşk ve ümit bu öpücükte toplanmıştı.

***

Gözümü açtığım vakit Aynalı pek garip bir işle meşgul oluyordu. Birkaç tane cevizi evirip çeviriyor, sürekli şakrak bir sesle söyleniyordu:

— Düddd! Haydi göreyim seni Çiçekçioğlu! Yahut da benim gönlümün çiçeği. Bak bir hüner göstereyim. Bir hüner ki mayası hiç, sermayesi yokluk. Düddd! Şu elimdeki nedir? Ceviz, hayır ceviz değil kereviz. Buna inandın mı? Düddd! Ay cevizi yedim.

Hayretle sordum:

— Mevlana![1] Ne yapıyorsunuz?

— Ben mi? Cevizi kereviz göstermek fikrindeyim.

— Ah, amma yaptınız ha! Hiç ceviz kereviz...

— Sıradan bir fırtına, bir âşıkane manzara olduktan sonra... Düddd! Ah benim çiçeğim...

---

1 Efendim.

Ebedi Hayalet

Yokluk nedir diye kendi
kendime sordum. Gaipten gelen deruni bir ses
kahkahalarla güldü.
Acaba bu bir cevap mıydı?

Olimpos dağlarının eteklerinde, çimenlerle süslü bir vadide şöylece yan yatmıştım. Gözlerim ruha bir denge ve olgunluk zevki veren yeşil rengi öpmekte, kulaklarım berrak derenin akmasından beliren hafif ahenge alışmaktaydı. Ara sıra meleyen kuzularım sanki hayatın nimetine karşı masum ezgiler okuyor, koyunlara himaye gözüyle bakan köpeğim sürüden uzaklaşan kuzulara, muhabbetle sevimli bir hale getirilen saygılı havlamalar fırlatıyordu. Yüreğim her türlü kederden uzaktı. Çünkü her türlü emelden uzaktı. Beynimde yalnız bir duygu vardı: Mutluluk hissi.

Ben bu halde zevk alırken bir ayak sesi kulağımla derenin ahengi arasına girdi. Başımı çevirdim, bütün neşemi kaçıracak kadar iğrenç manzaralı bir adam gördüm. Bu adam bir canlı cenazeydi. Gözleri âlemi görmekten kaçıyormuş gibi içeri batmıştı. Dudakları sanki salıvereceği sözlere yürek yaralayıcı bir keskinlik vermek için incelmişti. Yanaklarındaki deri parçaları birer dikenli yolu andıran buruşukluklarla resmedilmiş ve her biri karanlık birer uçuruma benzeyen yanak çukurlarına uzanıyordu. İskelet elini kaldırdı, çakıl taşlarının birbirine bitişmesinden meydana gelmişe benzeyen parmaklarını bükerek bir selam işareti yaptı ve bir ıslığı andıran cırtlak sesiyle:

— Nasılsın? Ne haldesin?

— Çok iyiyim, dedim. Jüpiter'e[1] hamdolsun!

İskeletin çehresinde manasız bir ürperiş belirdi, evvelkinden daha cırtlak bir sesle kendi kendine söylendi:

— Gaflet ve cehalet. İşte varlığın iki saadet imkânı.

İskelet fazla söz söylemedi. Benden birkaç arşın uzaklıkta, çukur bir yere uzandı, uçkun renkli gömleğini başına çekti. Karşıdan bakılınca bir kemik torbası sanılıyordu. Bu cansız cesetten veyahut bu canlı iskeletten gözümü ayırarak diğer tarafa döndüğüm vakit evvelki manzaranın tam manasıyla aksi bir manzara karşısında bulundum. Tamamıyla gürbüz, yakışıklı bir adam sağlam adımlarıyla, yerleri delmek istiyormuş gibi yürüyerek bana doğru geliyordu.

Bu zatın arkasından birbirinden güzel iki kadın geliyordu. Bunların birisi son derece vakur, adeta sert çehreliydi. Diğeri ise kadınlığa mahsus bütün cazibeleri, bütün işveleri tamamıyla şahsında topluyordu. Son derece sarhoş ve pek gürbüz bir adamın koluna girmiş ve sarhoşa sürünerek yürüyordu. Elinde bir şarap sürahisi taşımakta olan genç bir çocuk bunları izlemekte, daha arkada ise topal ve biçimsiz bir adam yürümekteydi.

Bir aralık önde giden adam başını çevirerek şuh kadına baktı, vakur kadının kaşları birer ok gibi gidip onu vurmak istiyormuş gibi çatıldı. Adam şuh kadına baktığını belli etmemek için sürahi taşıyan çocuğa dedi:

— Yavrum Ganimed,[2] bana bir şarap verir misin?

Şuh kadın insanı çıldırtacak işveli bir tavırla söyledi:

— Lakin Jüpiter, sarhoş olacaksın.

— Fena mı? İşte yanındaki Baküs'e[3] dönerim.

Vakur kadın:

— Zaten dönmedik neren kaldı?

---

1 Yunanlıların en büyük tanrısı Zeus'un Latinlerdeki karşılığı Jüpiter'dir.

2 Yunan mitolojisinde Kral Tros'un oğlu. Olağanüstü güzelliği nedeniyle Zeus onu kaçırır ve kendisine saki olarak seçer.

3 Bakkhos'un diğer adı Dionysos'tur. Şarap tanrısı olarak bilinmektedir.

— Canım Junon,[1] yine bugün şu karşıki çobanın ayranı gibi ekşiliğin var.

— Senin şu hallerini görüyorum da insanlıktan yüzüm kızarıyor. Hem de şu arsız Zühre[2] ile ne konuşup duruyorsun?

— Ne yapayım, o bana laf söyledi.

Meğer bunlar tanrıların reisi Jüpiter ile eşi Junon, şarap tanrısı Baküs, güzellik tanrıçası Zühre, sema sakisi Ganimed ve topallığına bakılırsa, Zühre'nin kocası Volkan'mış.[3] Tanrıların böylece karşıma çıkıverişinden son derece hayrete düştüm. Kalkmak istiyordum ancak dizlerimin bağı çözülmüştü. Junon başını çevirip Zühre'ye kin ve hınçla dolu bir bakış fırlattı. Zühre bunu görmezlikten geldi ve sarhoş Baküs'e bir kat daha yaklaştı. Her biri bütün kadınlığın güzelliğine denk tutulacak bir mükemmellikte olan mini mini ellerini sarhoş Baküs'ün kıllı göğsüne, koluna doğru soktu. Baküs geçkin sarhoşlara mahsus parlak ve serbest bir kahkaha salıvererek:

— Zühre, yavrum, beni gıdıklıyorsun.

— Demek kıskanıyorsun.

— Ben mi? Ben ah? Kıs...

Volkan:

— Ayıptır be! Şimdi başına ineceğim.

— Git işine, öbür bacağını da kırarım.

Jüpiter:

— Kavgaya lüzum yok. Eğlenmenin yoluna bakalım.

Kalın ve tiz bir sesle:

Bu devrin bir şevki var
Hayatın bir zevki var
Aşk, aşk... Yalnız aşk

---

1 Juno, Jüpiter'in eşidir. Yunan mitolojisindeki karşılığı Hera'dır.

2 Aşk tanrıçası olarak bilinen Afrodit'in Arapçadaki karşılığıdır.

3 Vulcanus veya Velchhanus adıyla da bilinmektedir. Ateş tanrısıdır ve iki ayağı da topaldır.

Erkekte ve nisâda[1]
Açıkta ve hafâda[2]
Bütün bu macerada
Aşk, aşk... Yalnız aşk

Fazilet ve adalet
Cinayet ve redâet[3]
Hepsi aşk nihayet
Aşk, aşk, yalnız aşk.

Yüksekte ve alçakta
Bu demde, mâsebakta[4]
Beşerde ve mutlakta
Aşk, aşk, yalnız aşk

Jüpiter bu ezgiyi okudukça Zühre hafif bir raksla "Aşk... Yalnız aşk" dizesini tekrarlıyordu. Artık aramızda birkaç adım kalmıştı ki Jüpiter alaycı çehresinde sarhoşluğu andırır şekilde parlayan gözlerini bana dikti. Ya gülmek veyahut öfkelenmek için yaratılmış zannedilen dudaklarından şu sözler döküldü:

— Vay, Ganimed'in[5] eski sanatına giren adam! Ne yapıyorsun bakayım?

Bu soruya karşı bir dakika şaşkın kaldıktan sonra cevap verdim:

— Jüpiter'e şükretmekle meşgulüm.

— (Keyifle) Âlâ, âlâ. Evli misin?

— (Biraz hayretle) Hayır.

---

1 Kadında.
2 Gizlide.
3 Kötülük.
4 Geçmişte.
5 Okuyucuların da bildiği gibi Yunan mitolojisinde Jüpiter bütün Tanrıların reisi sayılırdı. Eski Yunanlılar Jüpiter'e birçok çapkınlıklar atfediyordu. Mitolojiye göre Tanrı, bir sürü kadını iğfal etmişti. Günün birinde bir çoban çocuğunu beğenmiş ve kartal şekline girerek çocuğu semaya çıkarmış ve Tanrılara saki yapmıştı. Çocuğun ismi Ganimed'dir. (Yazarın notu)

— Bu da âlâ. Sakın evlenme!

— Bunun sebebini sorabilir miyim?

— Hayhay. Evlenmekte bin tane fena ihtimale karşı bir tane iyi ihtimal var. Evvela...

— Hamdolsun ki bu nasihatleri babama vermedin. Yoksa şimdi biz dünyaya gelmez ve şu saadeti görmezdik.

— (Kahkahayı kopararak) Hay çapkın hay! Evlen gözüm, evlen. Seni temin ederim ki dediğim iyi ihtimal senin hakkında çıkar. Evlen ve kendin gibi şen ve gürbüz çocuklar çıkar.

Jüpiter'in neşesi bana da sıçradı. Kendisine süt ve ayran teklif ettim ve hayretler içinde iki adet boynuzu olduğunu fark ettim. Süt ve ayranı reddetti ve karşımda münasip bir yere hepsi yattı. Boynuzlarını düşünmekteyken karşıdan birtakım yolcular daha göründü.

Öndeki yolcu o vakte kadar görmediğim derecede süslü ve değerli elbiseler giyinmişti. Başındaki taçta, belindeki kemerde, parmaklarındaki yüzüklerde bir mücevherci dükkânı vitrinini dolduracak kadar elmas vardı. Abanoz gibi parlayan ıtırlı sakalının tellerine inciler geçirilmişti. Sırtındaki gösterişli cübbenin eteklerini iki kanatlı çocuk tutuyordu. Birer an aralıklı adımlarla yürüyen bu zatı, üfledikleri kamışlardan hazin bir ahenk çıkaran muntazam ve fakat manasız çehreli sekiz kişi takip ediyordu. Bunların arkasında da yeknesak ve durgun bir ahenkle ezgi okuyan adamlar yürüyordu. Bu yeni yolcuları Jüpiter ve arkadaşları da gördü. Şöyle görüş bildirmeye başladılar:

Jüpiter — Vay! Hürmüz ile hadım ağaları!

Junon — Ne kadar vakur bir ruh!

Zühre — Yakışıklı, hele sakalı pek güzel, yalnız...

Baküs — Heykel gibi hissiz değil mi?

Jüpiter — Aman ses çıkarmayalım. Ne kadar suludur bilseniz! Gelir bize çatar. Aptal herifle belaya gireriz.

Zühre — Bana müsaade edin, şu Hürmüz'ü karşılayayım.

Zühre, Jüpiter'in izin vermesini beklemeyerek silkindi, ayağa kalktı; son derece güzel ve sevimli bir yeşil kuş şekline girdi, uçtu, Hürmüz'ün omzuna kondu ve ney seslerini

kaba bir gürültü hükmünde bırakacak bir letafetle ötmeye başladı.

Hürmüz bu ezgilerle mest oldu, vecde geldi; ciddiyet ve vakarıyla uyumsuz şekilde raksa başladı.

Jüpiter — Hay işvebaz Zühre, hay! Oynat babalığı bakalım.

Volkan — Hay kaderin belası! Şimdi de hadım ağasına sulanıyor!

Zühre, Hürmüz'ün omuzundan uçtu, evvelki yerine gelip asıl şeklini aldı. Hürmüz ise vecd haliyle söylüyordu:

Bî în u an, Yezdan[1]
Yezdan, Yezdan, Yezdan

Jüpiter — İkaria[2] dilencilerinin tek beyitli ilahileri gibi. Yezdan, Yezdan... Koca aptal, oyna bakalım.

Baküs — Onu oynatan bizim Zühre. Hele Ganimed de bir şarap verse, koca nur tanrısı curcuna teperdi.

Volkan — Hürmüz'ün curcunası sinirlerime dokunuyor, hele şu vakarlı zatı rakstan kurtarayım.

Volkan arı şekline girip Hürmüz'ün burnunu ısırdı. Hürmüz arıyı kovarak:

— Uğursuz Ehrimen! Yine mi isyan? Ey karanlık pis ruh! Yine mi taşkınlık?

Hürmüz yanıma yaklaştığı vakit tatlı bir bakışla, latif bir sesle sordu:

— Ne haldesiniz oğlum?

— (Saygıyla eğilerek) Jüpiter'e duacıyım.

— Ne? Jüpiter'e mi? Lakin bu Jüpiter külhanbeyinin biridir. Adeta bizim ifrit Ehrimen gibi bir şeydir. Hiç böyle serseri bir çapkına dua edilir mi?

— Lakin...

— Lakini makini yok. Vazgeç oğlum. Bu Jüpiter yüce ruhlardan değil, karanlık ruhlardandır. Hem de ne saklaya-

1 Bunsuz, onsuz Yezdan.
2 Sisam adasının batısında bir ada. Adını mitolojik İkarius'tan alır.

yım, bizim Ehrimen bunun yanında adeta faziletli sayılır. Eğer bu Jüpiter insan toplumu arasında zuhur etseydi, mutlaka asarlardı. Bir kere düşün, azdırmadığı kadın mı kaldı? Eşi Junon...

Jüpiter — Hürmüz! Artık çok oluyorsun bunak herif! Memleketinin ahalisini bir sürü ikiyüzlü ve yalancıya çevirdiğin yetmedi de şimdi de buralara mı musallat oluyorsun? Sen gerçi kadın azdırmadın ve...

— (Öfkeyle) Şüphe mi var? Elbette azdırmadım. Ben saf ruhum.

— Sen bu dolmaları insanlara yuttur. (Kahkahalar sözünü bitirmesine engel oldu.)

— (Daha öfkeyle) Dedim ya, sebebi şu ki ben saf ruhum.

— Çünkü... kah kah... çünkü...

— (Son derece hiddetle) Ee... Neymiş bakalım çünkü, çünkü?

— Çünkü... kah kah kah... Bir gün Olimpos'ta pürneşe otururken senin Ehrimen'le kavga çıkardığını gördüm.

— Bunda gülecek ne var Jüpiter? Yoksa yine sarhoş musun? Ben Ehrimen'le gün geçmez, kavga ederim.

— Burası doğru. Kibirli ve aptal bir şey olduğun malum. Lakin dediğim gün kavgayı biraz azdırmıştınız. Derken... kah kah...

— Ne gülüyorsun be Jüpiter! Kavgayı azdırdıksa ne oldu?

— Ne olacak? Kah kah... Ehrimen hiddetle sana saldırdı. Alt üst oldunuz, ikiniz de yaralar içinde kaldınız. Bir de... ne göreyim? Ehrimen seni öyle bir suretle ısırmış ve koparmış ki artık hadım ağalarının tanrısı olman lazım geliyordu. İşte bu sebebe dayanarak kimseyi azdırmıyor ve azdırabileceklerin aleyhinde bulunuyorsun.

— Vay utanmaz iftiracı vay! Bilmiyor musun ki ben istediğim şekle ve istediğim kadar sayısız şekle girebilirim. Kâh bülbül olurum, kâh papağan, kâh tavus olurum, kâh Simurg, kâh...

— Kuzum Hürmüz, bir kere boğa olsana! Ben ekseriya boğa şekline girerim.

— (Jüpiter'e saldırarak) Seni arsız çapkın!

— (Yumruğunu kaldırarak) Otur yerinde Acemoğlu! Şimdi beynini patlatırım.

Artık bundan sonra Jüpiter'le Hürmüz karşı karşıya oturup birbirinin kabahatlerini, noksanlarını saymaya başladılar. Ben tam manasıyla hayretler içinde kalmıştım. Ne düşünceceğimi kestiremiyor, etrafıma alık alık bakıyordum. İşte bu sırada canlı cenaze ayağa kalktı ve:

— Susun ve dinleyin, dedi.

Jüpiter'le Hürmüz ses gelen tarafa baktı ve her ikisi bir hayret sesi salıverdi:

— Buda!

Canlı cenaze (ki meğer Buda'ymış) kalınca bir sopaya takılmış iki değneği andıran kolunu kaldırmış, kader oku gibi soğuk parmaklarıyla belirsiz bir yönü gösteriyor ve diyordu ki:

— Susun ve dinleyin. İşitmiyor musunuz?

Bu son cümleyi söylerken Buda pek korkunç bir hale girmişti. Yüzündeki buruşuklarda sanki bıkkınlık ve tiksinti selleri akıyordu. Bakışı hiçliklerden oluşmuş bir donukluk saçıyordu. Düşman başına saldırılmış birer satırı hatırlatan keskin dudakları sanki bir idam hükmü söylemeye hazırlanmıştı. Ben korkumdan donmuş, bir taş parçasına dönmüştüm. Jüpiter ve Hürmüz de yarı korkuyla, birer kolları üzerine dayanmak suretiyle vücutlarını kaldırmış, Buda'nın işaret ettiği noktaya bakıyordu. Buda, tekrarladı:

— İşitiyor musunuz? Geliyor!

Buda titriyordu. Kemikleri birbirine çarpıyor, ölüm nağmeleri çıkarıyordu. Hep beraber titremeye başladık. Jüpiter ve Hürmüz kendilerini istila eden korku ve dehşeti yenemiyorlardı. Alaycı Jüpiter'in dişleri birbirine çarparak sordu:

— Lakin kim geliyor? Hepimizi kudretiyle âciz bırakan kaza ve kader mi?

Hürmüz — Yoksa nur ile karanlıkları kendinde toplayan İzed mi?

Buda, boğazlanmış gibi titrek bir sesle tekrarladı:

— Nirvana... Yokluk!

Her şey batmaya başlamıştı. En son gördüğüm şey, varlıkla alay eden kuşkulu bir hayal gibi eriyen Buda oldu. Her şey, hep battı. Gözümü açtığım vakit Aynalı terennüm ediyordu:

Ne güzel hırka olur dervişe kâlâ-yı adem![1]

---

1 Yokluk kumaşı derviş için ne güzel hırka olur!

Emek ve Mükâfat

Emek ve mükâfat; işte beşeriyetin ebediyen halledemediği meselelerden biri de budur.

Gecelemekte olduğum kulübede henüz uykudan uyanmamış ve hasretini çektiğim sabah kahvesini hayalimde içmiştim.

Bu sırada sokakları dolaşan bir tellal ilan ediyordu:

— Felek cenapları bu memleketin bölünmüş rızkını fertler arasında bölüştürecek! Herkes bir sene evvel ne yaptığını ve bir sene sonra ne yapacağını bildiren belgeleriyle büyük meydana gelsin.

Ben, hayal bu ya, sosyoloji âlimlerinden ve sosyalist erkânındanmışım. Bir senelik geçimimin yüzde altmışını feda ederek "Sosyoloji Hakkında Mülahaza" unvanlı bir eser bastırmış, masrafının ancak yüzde onunu çıkarabilmiştim. Bununla birlikte garip bir tutku sebebiyle veyahut da daha yararlı ve verimli bir iş bilmemek neticesi olacak ki henüz giren sene için de "Kamu Menfaati" ve "Ticarette Fazilet" adıyla iki eser daha hazırlamıştım.

Bütün bu belgeleri toplayarak hayli uzakta bulunan meydana doğru gitmeye başladım. Ahali yollara dökülmüştü. Lakin ne tezat!

Gerçi çeşitli sınıflara mensup ahalinin sokaklarda gezişi daima bir çelişki ve farklılık manzarası oluşturur. Ancak bugünkü tezat başka bir mahiyetteydi. Evvela, çeşitli toplumsal görevlerde bulunanların hepsi nadiren bir araya gelir.

Sonra bugünkü toplantıda herkes çalışma belgelerini ve elde ettiği ürünleri taşıyordu. Müellif sınıfı en ziyade dikkat çekiyor ve bunlar, çalışmalarının mutabakatı sebebiyle olacak, toplu olarak yürüyorlardı. Ben de neşredilen eserim ve çıkacak eserlerimin müsveddelerini içeren torbamla onlara katıldım.

Bu memlekette yazar ve müellifler mühimce bir kalabalık meydana getiriyordu. Uzun boylu, asabi çehreli bir âlim sepete doldurduğu müsveddeleriyle yanımda duruyordu. Şu hayal âleminde birkaç dakika için yaşadığım küredeki telaffuzu imkânsız isimlerle okuyucularımı yormamak için eserlerinden bahsedeceğim yazarlara takma isimler vermek mecburiyetindeyim. Sepetli müellifin ismi Pa idi. Bu zatın yeni yazdığı eserin ismi şöyleydi: "İnsanlığın Sefaletinin Giderilme Çareleri"

Bu yüksek konu hakkında bir eser yazmış olan muhterem Pa'ya karşı bir cezbe hissederek kendisini hararetle tebrik ettim. İzahata başladı:

— Efendim, diyordu Pa, sefaletin esasları, insanların pratik akıl tatbikatında eşit bir melekeye sahip ve aynı seviyede olmamalarıdır. Bunun neticesi olarak çoğunluk sıkıntılar altında, boğaz tokluğuna ve hatta yarı aç uğraşıyor. Şimdiye kadar meydana gelen sosyalist nazariyatıyla bu halin giderilmesi mümkün değil. Mazlum çoğunluğun avukatı olmak iddiasında bulunanlar yeni bir palaçkacılık[1] icadından başka bir şey yapmadılar. Öyle ya, onlar da eleştirdikleri ikbal sahiplerinden farklı değiller. Mükemmel konaklarda, rahat ve saadet içinde oturup da sefil çoğunluk hakkında mersiyeler yazmak ve bu sayede mevki tutmak sefillerle iğrenç bir alaydır. Benim usulüm gayet basit. İlkokuldan itibaren özenle "hile ve şeytanlık" dersleri okutmak. Bu usule uyulursa, birkaç nesil sonra tam manasıyla kurnaz ve hilekâr bir insanlık meydana geleceğinden kimse kimseyi aldatmaya muktedir olamaz. Gerçi beceriksiz bir azınlık

---

1 Çapulculuk, yağma.

aptallıkta kalacaksa da bunlar beka vasıtalarının yokluğu yüzünden bir süre sonra aradan çıkar.

Ben bu garip nazariyeden şaşırmış kalmışken Pat adındaki diğer bir âlim şöyle söze başladı:

— Ben Pa Efendi kardeşimizin toplumumuzun fenalığı hakkındaki fikirlerine tamamen taraftarım. Ancak onun ıslah çarelerini asla doğru bulmadım. Ben de bu konuda bir eser yazdım. Benim fikrime göre ilk ve ortaokul tahsili parasız ve mecburi olmalı. Her ikisinde ayrıntılı ve mükemmel şekilde tertip edilmiş "aptallık ilmi" ve "ahmaklık sanatı" okutulmalı. İnsanların çoğunda ahmaklık yeteneği diğer yeteneklere baskın olduğundan böyle bir eğitim ve öğretim sayesinde memleketteki çocukların yüzde doksanı ideal bir "eblehler ve ahmaklar sınıfı" meydana getirir. Yeteneği ahmaklığa müsait olmayan geri kalan yüzde ona gelince... İşte bunlar da mesutlar, akıllılar, müdürler velhasıl efendiler sınıfını meydana getirir. İş olur biter.

Pa:

— Lakin efendim bu neticenin şimdiki halle pek de farkı yok.

Pat:

— İşte burada yanılıyorsunuz. Evvela, istenilen ahmaklık derecesine ulaştırılan insanlığın ezici çoğunluğu toplumu dengesiz bırakmaya başlayan iddialar ve türlü ihtirasları aklına bile getirmez. İkincisi, makbuller sınıfına hak etmeden birtakım avanakların girmesine ve aralarında anlamsız rekabet ve mücadelelere meydan kalmaz. İşte en büyük fayda bu iki neticededir.

Söz buraya gelince Pata adlı âlim de söze girişti:

— Bu iki fikir de boş. Bana kalırsa ıslah çarelerinin daha basiti var. Memleketimizde on beş sene evvel teşekkül eden Hayvanları Koruma Cemiyeti'nin bugün topladığı neticeler büyüktür. Hiç kimse hayvanları eskisi gibi gücünün üstünde kullanamıyor. Dayak da kalktı. Halbuki insanların çoğu hâlâ gücünün üstünde bir suretle çalışmaya mecbur. Dayak da caba. Hele kadınlar... Hâlâ kadınlar, inekler kadar

hakka sahip değil. Keza yirmi sene evvel teşekkül eden Atları Islah Cemiyeti'nin çalışması sayesinde bugün atlarımız gürbüz bir cins halini aldı. Ne olurdu bir de İnsanları Islah Cemiyeti yapılsa.

Eserlerini kirli bir zembile doldurmuş olan Doktor Patapat söze girişti:

— Ne kadar yanlış görüş! Bana paralı müşteri müracaat etmezse de bedava baktığım adamların hepsi kuvvetli gıdalara muhtaç olmayacak derecede çöküşteydi. Bununla beraber muhtaç olduğu cüzi gıdayı da bulamamak yüzünden hastalanıyorlardı. Eğer bunlar ıslah olmuş, gürbüz insanlar olsa, neyle karınlarını doyururlardı? Mesela evvela ben telef olur giderdim.

Gıdasız kalmış doktorun bu görüşü iskelet gibi zayıf ve sırtında büyük bir çuval dolusu müsvedde olan Çat isminde bir âlimin dikkatini çekti ve şöyle dedi:

— Geçen sene ahlakiyata dair yüz yetmiş eser hazırlamış ve mide fesadı sayesinde biriktirebildiğim parayla ancak bir tanesini yayımlayabilmiştim. Bu sene faziletin üstünlüğüne, hemcinsine yardımın lüzumuna, hamiyet ve fedakârlığa dair dört yüz yirmi risale daha kaleme aldım. Eğer hastalığım şu halde kalırsa, şüphesiz yine bir tanesini yayımlayabileceğim. Eğer hastalık biraz daha ilerlerse, iki tanesini de bastırmak mümkün. Şimdi Allah saklasın ben ıslah olmuş bir insan olsaydım, bu zavallı eserler ne olurdu? Bir tanesi bile basılmazdı.

Ben:

— Lakin yakın bir gelecekte böyle yüksek eserler rağbet bulur.

Çat:

— Nerede azizim, nerede... Günden güne insanlığı istila eden felsefi nazariyeler, ahlakiyatı kurt masalı derecesine indirdi. Birkaç vakit sonra böyle eserleri basmak ve satmak mümkün olamayacak.

Söze meşhur ediplerden Çata Bey karıştı:

— Azizim ahlakçı! İşte burada yanılıyor ve topluma iftira ediyorsunuz. Sizi yeminle temin ederim ki determinizm,

pozitivizm, immoralizm vesaire gibi ideolojilerin gelişmesi sayesinde değerli eserlerimiz yüzlerce defa basılacak ve sahneye konulacak.

Şairin pek ciddiyetle ortaya atılan şu sözlerini hepimiz hayretle karşıladık. Şair devam etti:

— Evet azizim, düşününüz ki bugün trajedi, dram ve hele komedya yazmak için hiçbir mevzu kalmamıştır. Ne yazılsa, evvelce tuhaf sayılan şeyler şimdiki zihniyetlere göre artık tuhaf sayılamıyor. Bilakis ciddi şeylerin sonucu şimdi birer komedi demektir. Bununla birlikte önemli eserleriniz az zaman sonra en parlak komedyaları meydana getirecek. Düşününüz ki hayatı bir makineden, ruhu bir hayaletten, vicdanı adi bir irsiyetten ibaret gören o yaşamanın manasını anlayan olgun insanlar yanında fazilet, fedakârlık, vazife gibi kelimelerin iddia ettiği maksattan daha gülünç ne olabilir? Emin olunuz ki zatıâliniz bir gün en meşhur komedi yazarları arasında sayılacaksınız.

Şairin bu müjdelemesinin tesiri mi yoksa sırtındaki beş yüz risalenin ağırlığının tesiri mi, bilinemez, ahlak âlimi düşüp bayıldı. Doktor Patapat muhterem fazıl adamı muayene etti.

— Midesinde hazmedilecek bir şey yok. Midenin kendi kendini hazmından ileri gelme bir şey! dedi.

Müellifler arasında geçen bu tartışmaları dinlemeye takatim kalmadığından diğer bir takıma karıştım. İki kişi şöylece konuşuyordu:

— Hava teneffüsünde eşitlik yok. Her şeyden bir vergi alındığı halde hâlâ hava üzerine bir vergi konulmaması çok garip. Böyle bir vergi teklif edeceğim, en aşağı otuz kırk milyon frank getirir.

Oradan da ayrıldım. Elbise giyinmiş bir zatın yanına geldim. Meğer bu da yazarmış. Biraz konuştuk. Yararlı eserler yazmaya vakit ayırmadığımız için bize pek çok sitem etti. Son eserinin ismini sordum. Güldü ve dedi ki:

— Bu isimden bir şey anlaşılmaz. Yalnız şu kadarını unutmamalı ki ilim bizatihi kıymetli bir şey olmayıp iş

bilen adamların işlerini kolaylaştırmak bakımından önemi vardır. Bu hakikate vâkıf olmayan âlimler, züğürtlerin takdirine mazhar olsa da kendileri de züğürtlükten kurtulamaz. Parasız ve faydasız takdirler ise züğürt tesellisinden başka bir şey değildir.

Nihayet meydana ulaştık. Meydana gelen halk, sınıflar itibarıyla[1] birçok grup oluşturmuştu. Meydanın ortasında yüksek bir yer yapılmış, ortasına da büyük bir macuncu fırıldağı asılmıştı. Acaba bu nedir diye merakla bakarken biraz sonra dehşetli bir kambur geldi, fırıldağın bir ucuna oturdu. Bunun hem önünde hem de arkasında kamburları vardı. Ömrümde hiç böyle çift kambur görmemiştim. Garibi neresi? Bunun ön kamburu şeffaf olduğundan içerisi görünüyor, adeta bir tüccar mağazasıydı. İçinde sayısız ve çeşitli maddeler vardı. Görüşüm tuhaflaşmış, kamburun içini adeta Mescid-i Aksa avlusundan büyük, birçok gözlü bir mağaza gibi görmekteydim. Hayretime son yoktu. O aralık elinden tutarak yürüttükleri bir şahsı getirdiler. Baktım, bu bir kördü. Fırıldağın yanına oturttular. Bu esnada daha önce görüştüğüm ahlakçı, edebiyatçı takımı ve Doktor Patapat[2] da gelmişti. Yanımda birisi fısıldıyordu:

— Bu kambur, felek; bu kör de talihtir.

Hepimiz fırıldağın etrafına dizilerek halka oluşturmuştuk. Kör fırıldağı çeviriyor, fırıldakta oturup dönen kamburun ön kamburundan çıkardığı, attığı çeşitli maddeleri etraftakiler kapışıyordu. Tuhafı şu ki herkesin nasibi olan nesne başına düşüyordu. Sıra müelliflere, ediplere geldiği zaman bunlar da bir halka oluşturdu. Ben memurlar ile müellifler arasında bir yerdeydim. Memurların çokluğu beni tamahkârlığa düşürdü. Müellifler safına sokuldum. Tuhaf tesadüf,

---

1 *Hikmet* gazetesindeki tefrika burada tamamlanmaktadır. Bundan sonraki tefrika nüshalarına ulaşılamadığından 1341/1926 baskısının 147. sayfasının ortalarından itibaren çevrimyazı ve ardından sadeleştirme çalışması yapılmıştır.

2 1341/1926 baskısında "Doktor Pan" olarak geçmekteyse de *Hikmet* tefrikasına göre bahsedilenin "Doktor Patapat" olması gerekir.

bir çuval basılmamış eseri sırtında ahlak muallimi, benim sol tarafıma düşmüştü. Müthiş kambur herkese bir şey atıyordu. Sıra bize gelince başıma isabet eden ağır bir şey beni yere yuvarladı. Esasen pek cılız olan ahlak muallimi Çat cenapları da benimle beraber yuvarlanmıştı. Sersemlikten kurtulunca ilk işim nasibime düşen, beni yerlere yuvarlayan şeyin ne olduğunu incelemek oldu. Aman Yarabbi! Bu bir küfe çürük domatesti. Domateslerin bir kısmı başıma, yüzüme, gözüme bulaşmıştı. Talihime düşen bu garip salçalanmadan dolayı etrafıma bakarken, arkadaşların nasiplerini seyrederken hayretle bakan gözlerime benimkinden daha tuhaf bir manzara iliști. Ahlak muallimi Çat cenaplarını yere yuvarlayanın benim düşmemin etkisi değil, bu faziletli zatın başına isabet eden bir sepet yumurta olduğu görülüyordu. Bizim faziletli esasen pek zayıf olduğundan başına isabet eden yumurtaların hemen tümü kırılmış, her tarafını yapışkan bir cila kaplamış ve kendisi tavada kızartılmak üzere hazırlanmış yumurtalı dilbalığı şeklini almıştı. Pek mütevekkil olan Çat cenapları olanca ciddiyetle yüzündeki, başındaki yumurta tabakasını parmaklayarak tıkınmaya çalışıyordu. Çürük domatese bulandığımı unutarak kahkahayı bastım. Ahlak muallimi ciddi ciddi söyleniyordu:

— Bine yakın yumurta. Bari kırılmasalardı. Bir sene onlarla beslenir, şu sırtımda senelerce taşıdığım basılmamış eserlerimin hiç olmazsa üçünü beşini bastırabilirdim.

Bu sırada evvelce temiz elbiseli ve eserinin isminden bir şey anlaşılmaz diyen ve birtakım felsefeden bahseden zat elinde bir kese altınla geldi. Ahlak yazarının yumurta kalıntılarını parmakladığını, benim de kahkahalarımı görünce dedi ki:

— Yahu adamlar! Siz ne kadar budala şeylersiniz! Dünyada her şeyden istifade etmenin yolu varken siz aksini yapıyorsunuz. Eminim ki elimdeki bir kese altını size versem, bunun da tasarrufunu bilmeyeceksiniz. Haydi birbirinizin yüzünü yalayın, domatesli yumurta yemiş olursunuz. Haydi durmayın, vakit geçirmeyin!

Bu sözlerin bitmesinin ardından ahlak yazarı muhterem faziletli hemen kucağıma atıldı, kollarını boğazıma doladı. Zayıflıktan, gıdasızlıktan Güney Amerika'nın karıncayiyen hayvanının hortumu şeklini alan yarım karış ince ve sert diliyle yüzümü yalamaya başladı. Kedi dili kadar tırtıllı olan bu dil yüzüme dokundukça o kadar gıdıklandım ki değil karşılık olarak yumurtalarını yalamak, deli gibi gülmekten katılıyor, bir taraftan da faziletli aç ahlakçının demir kadar sağlam, ince, kenetlenmiş kollarından kendimi kurtarmaya çalışıyordum. Gırtlak gırtlağa yuvarlandık. Bir aralık kendimi kurtarabilmiştim. Gözümü açtım. Koca Aynalı elinde bir tabakla mezarlık kapısı tarafından geliyor, gülümseyerek söyleniyordu:

— Âlem bir deniz, sen bir gemi; aklın yelkeni, fikrin dümeni; kurtar kendini, ha göreyim seni!

Tabağı önüme koydu, oturdu. Zembilinden biraz ekmek çıkardı, verdi. Tabakta domates salatası üzerinde hazır lop yumurta vardı. Berzah âlemi[1] ve gördüklerim aklıma geldi. Aynalı tekrar gülümsedi.

— Bir farkla öyledir. Lakin farkı atınca öyle midir? Hele çok düşünme. En sonunda başına atılan domateslerden ezilmeyen birkaç tanesiyle, faziletli ahlakçı yazarın başına isabet eden yumurtalardan kırılmayan birkaç tanesinden yapılmış salatadır. Kaşıkla. Nasibinde ne varsa kaşığında o çıkar. Buyurunuz, yiyelim. Âlem yine o âlem, devran yine o devrandır, dedi.

1 Ölenlerin ruhlarının kıyamet gününe kadar beklediği, dünyayla ahiret arasında olduğu varsayılan yer.

Mücevherden Zincir, Âlemin Nasibi

Ve da' kaydehu'l-aklî fe'l-akl-ı radi[1]
Gavs-ı Cîlî

Latif bir hava... Aynalı ile oturmuştuk. Her zamanki gibi cezveyi ateşe sürdük. Şekeri bol kahvemizi henüz bitirmeden evvel seyrana başlamıştım. Bugünkü seyranım uçmayla başlamıştı. Âciz olduğum için rüyada bile uçmaya dayanamazken bu hayali uçuş beni çok yoruyor, sersemletiyordu. Garibi şu ki düz bir hat üstünde değil, daima yükselmek suretiyle uçmaktaydım. Gözümden küreler, güneşler tümüyle kaybolmuştu. Bir yere geldim. Orada artık irademi elime alabilmiş ve uçmaktan feragat ederek yükseliş sınırını bulmuş bir balon gibi uzayda durabiliyordum.

Bir süre dinlendikten sonra sağ tarafa doğru uçmaya başladım. Benim gibi serserice uçmakta olan bir zata tesadüf ettim. Selam verdim. Durdu, bana kim olduğumu sordu. Cevap verdikten sonra buralara yükselmekte irade ve malumatım olmadığını da ekledim. Cevaben:

— Burası berzah âlemidir. Ben Fisagoras'ım.[2]

— Fisagoras mı? Hani şu meşhur Fisagoras. Feylesof Fisagoras ha!

---

1 Abdülkadir Geylani'nin (Gavs-ı Cîlî/Gavs-ı Azam) "Ayniyye Kasidesi"nden. Beyitin tamamı: "Ve lâ teku min İblîse fî şibhi seyrihi / Ve da' kaydehu'l-akli fe'l-aklu râdi'" Anlamı: İblisin gittiği yoldan gitme / Ve aklına musallat olmasına izin verme, çünkü akıl alıkoyandır.

2 Pythagoras (MÖ 570-MÖ 495). Eski Yunanlı filozof, matematikçi. Pisagor olarak da zikredilmektedir. Özünde dinsel nitelikli bir birlik kurarak Platon ve Aristoteles'in düşünce sistemlerini etkileyen ilkeleri biçimlendirmiş, matematik ve felsefenin gelişimine katkıda bulunmuştur.

— Evet.

— Ey büyük üstat! Ne kadar sevindim, bilseniz ne şeref! Benim gibi bin tane müşkülü olan bir öğrencinin sizin gibi büyük bir üstada tesadüfü tasavvur olunmaz bir saadettir.

— Oğlum, burası dünya değil. Bu yüzden yalana hacet yok. Bana büyük üstat deyip durma. Dünyada çabalayıp gece ve gündüz kafa patlattığım yetmemiş gibi asırlardan beri şu berzah âleminde de aynı muammayı düşünüyorum. Biliyorum ki olayların esası birliktir. Çünkü sayıların esası birdir. Diğer bir bakışla kâinat da ahenk demek. Lakin halledemediğim taraflar var. Yazmak ve düşünmek istiyorum. Ne çare ki bu garip boşlukta ne yazı yazacak levha, ne de kalem var. Üzerinde biraz kâğıtla bir kalem var mı?

Üstadın bu izahatı bana tuhaf geldi. Hatta berzah âleminde bile düşünmekten azade olamayan üstattan ayrıldım. Bir müddet sonra diğer bir gölgeye rastladım. Ona da selam verdim. Selamımı almadan önce:

— Çırağım Eflatun'u[1] ve onun çırağı Aristo'yu[2] gördün mü? diye sordu.

Bu soruya şaşırmakla beraber bu iki dâhi filozofu neden ve niçin sorduğunu anlamak istedim. Dedim ki:

— Bunlardan ne istersiniz?

Dedi ki:

— Burada alay edip kendilerini tuzağa düşürecek sofistâiyye[3] milleti yok. Canım çok sıkılıyor. Bizim Eflatun'la çırağı Aristo'yu bulsam birbirine takıştırarak onların çene kavgasıyla eğlenecektim.

---

1 Platon (MÖ 427-MÖ 347) İslam dünyasında Eflatun olarak bilinen Antik Yunan filozofu, matematikçi ve Atina Akademisi'nin kurucusu. Pisagor ve Sokrates'ten etkilendi.

2 Aristoteles (MÖ 384-MÖ 322) Antik Yunan filozofu. Platon'la birlikte Batı düşüncesinin iki önemli filozofu. Fizik, astronomi, felsefe, zooloji, mantık, siyaset, biyoloji alanlarında eserler verdi. Eserlerinin çoğu Türkçeye çevrildi.

3 Milattan önce beşinci yüzyılda Yunanistan'da ortaya çıkan, her şeyde şüpheye dayanan, eşyanın gerçeğini inkâr eden felsefi akım.

Bu zatın konuşma tarzından eşsiz filozof Sokrat[1] olduğu anlaşıldı. Bu da uçtu gitti. Ben o yalnızlık sahasında sıkıldığımdan savuştuğum zaman gayet sevimli, yakışıklı bir gölge yolumu kesti. Pek latif bir telaffuzla şiir denilmeye layık bazı kelimeler kullanmaya başladı:

— Evet, diyordu, dünyada görüp bildiğimiz her şey yüce ve yüksek âlemde ruhlarımızın gördüğü gerçeklerin sönük birer hayal ve hatırasıydı.

Ben:

— Kimsiniz efendim?

— Eflatun'um.

— Bendeniz burada hiçbir hakikat göremiyorum. Aksine her ne biliyor ve görüyorsam, dünyada görüp bildiklerimin hatırasından ibaret.

— Çünkü burası yüce âlem değil, berzah âlemidir. Gerçi burada dünyada olduğumuz gibi bağlı değilsek de yine saf ruh olmadığımız ortada. Dünyada cismimiz vardı. Burada da maddi cisim değil, ruhi cisimdir. Dolayısıyla bu berzah âleminde görüp bildiklerimiz hatırasının hatırasıdır.

— Ancak bu berzah âlemi denilen şu boşlukta niye saplanıp kalıyoruz? Neden o yüce âlem dediğiniz yerlere gitmiyoruz?

— İki bin senedir benim de düşünüp düşünüp kafa patlattığım muamma budur. Neden bu berzahta ikamete zorunluyuz? Şayet burasını keşfedebilirsen, rica ederim, gel beni de haberdar et. Öğrencilerim bekliyor, ben onlara ders vermeye gidiyorum. Hoşça kal, Allaha ısmarladık, dedi.

— Ey ilahi filozof! Durun! Bu berzah âleminde de ders vermek, ders almak gibi şart var mı?

— Bu gibi eğlenceler de olmasa, burada insan sıkıntıdan çatlar. Hem neden saklayalım? Öğrencim Aristo'nun bana karşı söylediği bir söze, itiraz ve tenkitlere cevap vermekten hazzederim.

---

1 Sokrates (MÖ 469- MÖ 399) Antik Yunan filozofu ve Yunan felsefesinin kurucularından.

Eflatun da gitti. Ben belalardan, bağlardan, ihtiraslardan ve etkilerden berzah âleminde bile kurtulunmadığına hayretler içindeyken gözümü açtım. Koca Aynalı:

— Ne kuş var, ne uçuş; bir zevkle o da var, o da var. Mamafih evlat safralıcasın; safran kabarmıştır. Sana bir kahve pişireyim, diyordu.

“A’MÂK-I HAYAL”E
–HAYALİN DERİNLİKLERİ’NE– EK

İnsanın yegâne marifeti bir şey bilmediğini itiraf ve tasdikidir.

Aynalı ile bir hayli müddet birleşememiştim. İlk fırsatta namazgâh mezarlığındaki uzlethanesine koşmuştum. İlk sözü:

— Evlat neredeydin? Gözümüzü yollarda bıraktın, olmuştu.

— Varlık âlemi bazı böyle olur. Yoksa yakınınızda olma şerefinden uzak oluş benim için cidden dayanılmazdı, cevabını verdim.

Biraz havadan sudan sohbetten sonra "Eee erenler, artık birer kahve içsek" diyerek her zamanki gibi cezvesini ispirtoluğuna koydu. Bol şekerli kahveleri içmeye başlamıştık.

Kendimi karıncalar arasında ve binlerce sokaklı bir karınca yuvasında, karınca şeklinde buldum. Etrafı şaşkın şaşkın seyretmeye ve incelemeye başladım. Karıncalar da çeşitli toplumsal sınıflardaki insanlar gibi kısımlara bölünmüştü. Şu kadar diyebilirim ki oradaki sınıflar, insanlar arasındaki sınıflara benzer değildi. Aristokrasi ve demokrasi kısımlarını içeren bu sınıflar arasında mevki farkı yoktu. En yüksek ve en aşağı gibi farklar görünmüyordu. Yuvadaki karıncalar en az birkaç yüz bin kadar olsa gerekti. Bunlar beyler ve işçi sınıflarına bölünmüştü. En ilginç olanı maddi ve manevi her türlü ihtiyacı karşılayıp anlatacak mükemmel bir de lisana sahip olmalarıydı. Yuvamızda mükemmel okullar, erzak ambarları, yatakhane, hapishane, teneffüs ve yemek salonları, toplanma yerleri, kısaca çok gelişmiş bir

toplum için gerekli bir meskenin, bir şehrin bütün debdebe ve gösterişi mevcuttu. Daha garibi şurası ki karınca toplumu insanoğluna nispetle çok ilerlemişti. Evvela karıncalardaki geçim düzeni ve çalışma usulü insanlardakine nispetle pek gelişmişti. İktisat ve ev ekonomisi hususunda ise insanlara göre anlatılmaz bir gelişme farkı vardı. Ancak karıncaların insanlardan kat kat üstün olduğu taraf "terbiye meselesi"dir. Karıncalar bu işte insanları çok geride bırakmıştır. Adaletin dağıtılması meselesinde de aynı görüş tereddütsüz yürütülebilir. Bu sebeplere dayanarak karınca yuvalarında okul olarak kullanılan daireler yuvanın en mutena ve en büyük kısmını işgal ettiği halde, hapishaneler –sağlığa uygun olmakla beraber– pek küçüktür. Çünkü burada hapis cezasına çarptırılan hemen hemen yok gibidir. Bir karıncada en birinci özellik vazife hissidir ve bu his diğer her hisse baskındır. Kişisel ihtiraslar ve ihtiyaçlar uğruna vazife feda edilmez ve tembellik eden karınca hemen hiç bulunmaz.

Ben karınca beylerinden birisinin oğluymuşum. Eğitimim için işçi sınıfından yedi yaşlı üstat, yedi ünlü bilgin babam tarafından danışmayla seçilmişti. Bu yedi bilgin, yalnız yuvamız halkı arasında değil, belki diğer yuvalar ahalisi arasında da ilim ve faziletiyle parmakla gösteriliyordu. Artık hayat merdiveninin son basamaklarına ulaşan bu yaşlı üstatlar beni hemcinsimize yararlı bir üye olmak, bir son hayırlı evlat ve öğrenci yetiştirmek emeliyle çalışmaktaydılar. İyi bir öğretim usulüyle bana az zamanda karınca cinsine nasip olan ilim ve fenlerin hemen tümünü öğretmiş bulunuyorlardı. Şimdi sık sık seyahatler ediyor, okuduklarım ve bildiklerimin tatbikatıyla uğraşıyorduk.

Uykudan uyandığım hizmetçilerim tarafından hissedildiğinde semiz bir karafatma buduyla yarım buğdaydan ibaret sabah kahvaltısını getirdiler. Henüz yemeği bitirmemiştim ki yedi bilgin öğretmenimden birisi yanıma geldi ve şöyle konuşmaya başladı:

— Şehzadem, senenin neredeyse yarısında şehrimizin kuzeyine düşen sert ve çorak arazide ne kadar doğal garipli-

ğin ortaya çıktığını bilirsiniz. İki numaralı lise talebesine bu sene yaptırdığımız fenni gezintilere dair aldığımız son raporlarda şimdiye kadar âlimleri ihtilafa düşüren hava durumunun yine başladığı ve her gün düzenli olarak meydana geldiği bildiriliyor. Bilmeniz gerekir ki günün bir kısmında güneş hayat veren ışık kaynağını kuvvetle yaymaya başladığı zamanlarda berrak semanın birçok tarafı birdenbire birtakım yoğun ve düzensiz bulutlarla örtülüyor. Bu bulut parçaları muhtelif zamanlarda yine yok oluyor. Acaba bu hava durumunun sebebi nedir? Bildiğiniz gibi bu gibi doğal olaylar mantıkla, akıl denklemiyle bilinemez ve bulunamaz. Her halde tecrübe ve incelemeye muhtaçtır. Uzun süreden beri birçok mesele hakkında sayısız tecrübe ve gözlem yapıldığını bilirsiniz. Nice tabiat muamması çözüldü. Öyle ki bugün onlara yüzde seksen, doksan hakikat nazarıyla bakmak mümkündür. Lakin bu garip hava olayını hâlâ doğruca halleden olmadı. Öğretmenlerinizden bir zat bu konuda derin incelemelerini açıklayan konferans verecektir. Münasip görürseniz buyurun, bize gidelim. Konferans arazi üzerinde verilecektir ve bunda bütün yüksek ve orta dereceli okulların talebesi bulunacaktır.

Büyük bir kalabalıkla tuhaf oluşumlu araziye doğru seyahate başladık. İşin garibi şu ki ben hem insan his ve marifetiyle, hem de karınca idrakiyle donatılmıştım. Nihayet tuhaf araziye girmiştik. Bu yerlere karınca gözleriyle baktığım zaman hakikaten düşünülecek ve konferanslar verilecek kadar acayip, tuhaf oluşumlara sahip olduğunu anlıyordum. Oysa insan gözüyle baktığım zaman iki tarafı muntazam mağazalarla süslü, düz ve iri Napoli taşlarıyla döşenmiş geniş bir caddede bulunduğumuzu görüyordum. Bu iki his arasındaki büyük farkı en büyük hayretlerle muhakemeye koyulduğum zaman doğa bilimcilerden birisi bu garip arazi hakkında konferans vermeye başladı.

— Efendiler! diyordu, En çok dikkat çeken bu büyük hücrelerin şekliyle aralarındaki kanalların intizamıdır. Hücreler hemen hemen düz, çatlaklar ise hemen hemen

bütünüyle denilecek intizamda düz hatlarla doludur. Bu intizamın sebebini âlimlerimiz bir türlü keşfedemiyor. Halbuki böyle suni şeyler tabiatta yoktur ve olamaz.

Konferansın en tatlı yerine gelinmişti ki birdenbire yüz binleri geçen dinleyici arasında bir çığlıktır koptu. Sema açık, yağmur düşmesiyle kıyaslanamayan müthiş bir sel ve sıcak bir tufan bir anda binlerce karıncayı sürüklüyor, boğuyordu. Gökten inen bu tufandan oluşan deli akıntılı nehir veya nehirler binlerce karıncayı perişan edip götürüyordu. Herkes bir tarafa kaçıyordu. Ben bir dakika korkuya mağlup olduktan sonra bu garip tufanın sebebini anlamak hevesine düştüm. Yukardan hâlâ aralıklı sağanaklarla seller akmaktaydı. Bu müthiş hadiseye insan gözüyle baktığım zaman gülümsemekten ve hayret etmekten kendimi alamadım. Tuhaf arazi adı verilen caddede bir kaldırım kenarında yer almıştık. Bulunduğumuz yerde bir kira arabası durmuş, arabacı keyifle uyuklamakta, hayvanlar ise başlarına asılan torbalardan yem yemekteydi. Hayvanların her ikisi sözleşmiş gibi işemeye koyulmuştu. İşte zavallı karıncaları helak eden sıcak tufan bu hayvanların idrarından başka bir şey değildi. Yuvalarda bütün ahali umutsuzluk ve ıstırap içinde vefatımla meşguldü. Zira ben de orada vefat edenler arasındaydım. Âlimler ise tuhaf arazide meydana gelen tufanın sebeplerini aramakla meşguldü.

Nihayet en büyük doğa bilimi hocalarından birisi kütüphanesinde bulunan meşhur bir eserde bu sebebi keşfetti. Bu eserde deniliyordu ki: "Tuhaf arazide öyle kuvvetli bir manyetiklik ve elektriklenme var ki ara sıra birdenbire şiddetlenerek havayı yoğunlaştırıyor. En küçük arızayla o bulutlardan tufan gibi seller boşanıyor."

Ben beyanatı işittiğim zaman gözümün önüne yem yiyen yorgun beygirlerin işemesi geldi, uzun bir kahkaha salıverdim ve ardından uyandım.

Aynalı hem gülümsüyor, hem görülmemiş bir oyun oynuyor, hem de mırıldanıyordu:

Güneş yanar, âlem döner
Bir gün gelir, hepsi söner
Ey sahib-i ilm ü hüner[1]
Bilir misin, sebebi kim?

Ne gelen var ne giden var
Ne solan var ne biten var
Ne gülü var ne diken var
Bilir misin, sebebi kim?

Her zerre ferd, yoktur eşi
Aceb bunlar kimin işi?
Ey kendini bilmez kişi
Bilir misin, sebebi kim?

Hak'tır desen, manası ne?
Sebebi midir bir kelime?
Soruyorum sana yine
Bilir misin, sebebi kim?

---

1 İlim ve sanat sahibi.

Leylalı Mecnun

Günlük uğraşılardan kurtulunca kendimi Aynalı'nın sohbet sığınağına atmaktan geri duramıyordum. Bu bende adeta tiryakilik halini almıştı. Yine bir gün işlerimi bitirdikten sonra ikindiye doğru ziyaretine koştum. Oturmak için asırlık bir çınar altını seçen Aynalı Baba:

— Evlat, bugün biraz coşkunum. Sana ney çalayım, dedi.

Başladı. Buna ney demek hataydı. Yer ve gök hep birlikte terennüm ediyor sanıyordum, kendimden geçmiştim.

Görüyordum ki Emel şehrinin eşraf ve tanınmış zenginlerinden birinin oğluymuşum. Anamın, babamın bir tanesi olduğum için beni taparcasına seviyorlardı. Emel şehri ahalisi de benim güzelliğim, terbiye ve olgunluğumla iftihar etmekteydi. Artık yaşım on sekizi bulmuş, dört kaşlı[1] bir yiğit halini almış olduğumdan her sabah atıma biner, şehrin gül bahçelerini kıskandıran civarını dolaşır, ara sıra avlanırdım.

Ben sokaklardan geçerken halk "Fetebarekallah, ahsenü'l-hâlikîn"[2] diyerek güzelliğimi övdükleri gibi şehirlerin en güzel ve mümtaz kızları da gözlerime hedef olabilmek ümidiyle kendilerini bana göstermeyi adeta âdet edinmişti.

---

1 Bıyığı yeni terlemiş delikanlı.

2 Müminun Suresi'nde geçer. Anlamı: Yaratanların en güzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir.

Fakat ben avcılıkta kullandığım ve kolumda gezdirdiğim şahinim kadar mağrur ve büyüklük düşkünü bir tavırla bu zavallı umut besleyenleri görmezlikten geliyor, atımı oynatarak geçiyordum. Ah, velakin yüreğimde bir tuhaf ateş hissetmekteydim. Bu ateşin mahiyetini tayin edemediğim halde beni hararetle yakması tuhaftı. Bir gün geldi ki artık uzun bir hüzün ve düşünceden kendimi alamaz olmuştum. Elime dütâremi,[1] rebabımı alıp okuyor, ağlıyordum. Yavaş yavaş bu inleyişi alışkanlık edindiğim gibi benzim de ziyadece sararmış, her şeye rağbetim kesilmişti. Bu hal, haliyle ebeveynimin gözünden uzak kalmıyordu. Garip bir hastalığa yakalandığım bütün şehir halkına destan olmuştu. Herkes üzgün ve adeta matemler içindeydi. Şehrin en tanınmış doktorları türlü türlü ilaçlar, macunlar tertip ediyor, falcılar, üfürükçüler okuyor ama benim hastalığım günden güne şiddetleniyordu.

Nihayet uzakça bir köyde oturan, ilim ve kehanetle tanınmış bir münzeviyi getirdiler. Bu asırlık bilge, doktorların yaptığı ilaçları kontrol etti. Başını salladı, usturlaba[2] baktı, yıldızlarla konuştu. Cin devşirdi, bir hayli müddet şaşkın şaşkın kendinden geçti, nihayet:

— Ey efendi! Oğlumuz seviyor, aşk hastasıdır, cevabında bulundu.

Zavallı babam sordu:

— Muhterem efendim, kimi seviyor?

Bilge:

— Hiç kimseyi. İşte aşkın en tehlikeli şekli budur.

— Ey bilge! Bize yol göster, ne yapalım? Ne çare bulalım? Eğer dermanı canımız ise esirgemeyiz, feda edelim. Tek, ciğerparemiz kurtulsun.

— Efendi oğlumuzun bağrını yakan aşk mutlak aşktır. Bu aşka bir hedef bulmalı; ondan sonra aşk ateşini vusla-

1 Dütâre: İki telli saz.
2 Yıldızların yüksekliğini ölçmek için kullanılan eski bir alet.

tın âb-ı hayatıyla söndürmenin yolunu düşünmeli. Böyle olmazsa ölmesi kesindir. Artık ebeveynimin sevincine sınır yoktu. Onların fikrine göre iş basit bir evlilik meselesi demekti. Şehirdeki en seçkin ve güzel kızlar birer birer bana gösteriliyordu. Hatta şehrimizde şiddetle uygulanan denklik meselesi bile aranılmayarak en fukara, en pespayeler arasındaki güzeller dahi gösterilmişti. Ah, fakat bunların hiçbirisini sevememiştim. Nihayet yatağa düştüm. Günden güne sararıp soluyordum. Zavallı babam ve annem çıldıracak hale gelmişti.

Ben artık şarkı söyleyecek, dütâremi, şeştâremi[1] ele alacak, çalacak bir halde değildim. Bu sebepten belki elemimi azaltır diye babam en mahir hanende ve sazendelerden mürekkep bir heyet tayin etmiş, vaktiyle hazlandığım en mutena ve hazin parçaları çalmakla görevlendirmişti.

Bir gün hazin bir fasıl henüz tamamlanmıştı ki sokakta dolaşan bir tellal gür sesiyle:

— Kapalı bir sandık satıyorum. Değeri bin altındır. Lakin içinde ne var bilmiyorum. Kimse de bilmiyor. Bu sandığı alan da pişman, almayan da.

Tellalın bu feryadını ebeveynim de duymuş olduklarından belki içinde beni eğlendirecek bir şey çıkar diye derhal satın almışlardı.

Ben insanın hiçbir vakit azade kalamadığı araştırma ve merak hissiyle sandığın içinde ne olduğunu anlamak istedim. Aylardır ilk defa bir arzu gösterdiğim için ebeveynim haddinden fazla sevindi ve sandığı yanıma koydu.

Sayısız anahtar getirildi. İki gün uğraştım, uyan olmuyordu. Sandık pek ustaca yapıldığından kırmak istemiyordum. Nihayet ikinci gün güç bela sandığı açabilmiştim. Sandığın içinde yalnız bir resim ve bir kâğıt vardı. Evvela kâğıdı okudum. Kâğıtta şunlar yazılıydı:

---

1 Şeştâre: Altı telli saz.

Bu sandıktaki resim Maksut şehri padişahı Sultan Keramet'in kızı Ayine-yi Aşk[1] Banu'nun resmidir. Bu kızın yüzünün nuru yanında Züleyhalar birer değersiz yıldızdır. Onun konuşmasının tatlılığına tatlı dilli papağan hayran kalır, onun akıl ve zekâsının olgunluğu önünde allameler titrer ve avare olur. Banu henüz on beş yaşında olup Maksut şehri gençleri ve Cablisa iklimi sakinleri onun biçare âşığıdır. Ey bu resmi görecek olan zavallı! Sen onun sahibine âşık olmakla başını belalara uğratacaksın. Lakin iyi bil ki Ayine-yi Aşk cihan afetidir. On iki yaşından beri binlerce bahadır ve hayatının baharındaki genci hayatından mahrum etti. Binlerce genç intihar etti. Binlerce genç verem olup göçtü gitti. Sen de ey zavallı şahit! O şehitler zümresine katılacaksın. Sen de Ayine-yi Aşk'ın vuslatından mahrum kalmaya dayanamayarak göçeceksin.

Ben bu müthiş cümleleri okuduktan sonra düşünmeye bile lüzum görmeyerek resmi elime alıp baktım. Öyle ya, ölüm denilen şey iki defa olmaz ki! Ben zaten uzun ve elemli bir can çekişmesiyle ölmek üzere değil miyim? Resme baktığımda boğuk bir feryat ve çığlık çıkarıp bayılmışım. Kendime geldiğim sıralarda ebeveynimi başucumda hüzünle ağlar gördüm. Çünkü uzun süren baygınlığımı vefatıma vermişlerdi. Bense sonu gelmez bir ağlamaya tutulmuştum. Gözyaşlarım aktıkça bana bir ilaç gibi iyi tesir ediyor, üzerimdeki hüzün ve kasvet kâbusu eksiliyordu.

O gece ilk defa olarak yemek istedim. Yemekten sonra ümitlerle aydınlanmış, tatlı ve çoktan beri mahrum olduğum güzel bir uykuya daldım. Artık aşkıma bir hedef bulmuş, bütün kudretiyle ve bütün yakıcı aşkımla Ayine-yi Aşk Banu'yu sevmiştim.

Çok kısa bir sürede kendimi topladım. Adeta hiç hasta olmamış gibiydim. Cananımın resmi elimden, hayali kalbimin levhasından düşmüyordu. Geceleri bütün düşüncem

---

1 Aşkın aynası.

canan, rüyalarımın aşk getiren sermayesi yine canandı. Nihayet önemli bir karar verdim. Babamın, annemin odasına gidip ellerini öptüm, dedim ki:

— Ey benim hayatımın sebebi, sevgili ebeveynim! Gidip cananımı bulmak isterim. Onun vuslatına nail olmalıyım. Bu olmazsa mutlaka ölürüm. Ben mutlak Maksut şehrine, Cablisa iklimine gideceğim. Bu kararım kesin ve değişmez.

Zavallı babam ve annem bu sözlerim üzerine hayretler ve yürek daralmaları içinde kaldı. Ancak kısa bir tartışmadan sonra beni kararımdan çevirmenin imkânsızlığını anladılar. Derhal bu önemli meseleyi görüşmek üzere şehrin tecrübeli âlimlerini ve akıllı kişilerini davetle toplantı düzenlediler. Ebeveynim benim azim ve kararımı ve meseleyi olduğu gibi anlatarak görüşlerini sordular.

İçlerinden muhterem bir âlim söz alarak dedi ki:

— Bu konuda bir fikir beyan etmek için Cablisa iklimi, Maksut şehrini bilmek ve nerede olduğunu anlamak gerekir. Ben böyle bir iklim ve şehir olduğunu şimdi duyduğum gibi, mecliste bulunan saygıdeğer kişiler de ihtimal ki benim gibi yeni işitiyorlar.

Meclisi teşkil eden kişiler hep birden onayladılar ve böyle bir iklim ve şehir işitmediklerini söylediler. Nihayet önceden aşkımı teşhis eden ve herkesin katında en âlim sayılan münzevi kâhine müracaat edilmesine karar verildi. Tekrar çağrılarak mesele anlatıldığında biraz düşündükten sonra:

— Maksut şehri Cablisa ikliminde ve uzak batıdadır. Ondan daha batıda hiçbir vadi ve şehir yoktur. Tıpkı bizim şehrimiz olan Emel'in uzak doğuda olduğu gibi. Süratle gidilirse bir senede ulaşmak mümkündür.

Ebeveynim tekrar şehrin âlimlerini topladı. Yaşlı kâhinin açıklamaları tartışılıp görüşüldü. Sonunda kararımdan vazgeçmeyeceğime kanaat getirildi ve gitmem için oybirliği sağlandı. En sadık hizmetçilerimizden on beş kişi bana eşlik edecekti.

Babamın yanık istirhamlarına dayanamayarak benzersiz kâhin de bana eşlik etmeye razı olmuştu. Yirmi gün kadar Sultan Keramet'le eşine münasip görülen hediyelerin seçimiyle uğraştık. Muhterem kâhine de bir tahtırevan hazırlattık.

Nihayet müneccimlerin uygun gün ve saat dedikleri bir gün seher vakti ebeveynimle pek acıklı bir vedadan sonra yola çıktık. Akrabalarım ve şehir halkı "Sağlıkla, esenlikle" dualarıyla bizi şehir dışına kadar uğurladı. Ermişlerden bir zat hayırlı başarılarımız adına etkileyici bir dua okudu. Yola koyulmuştuk.

Nihayet bir sene kadar anlatılması baş ağrısına sebep olacak zorluklar ve meşakkatlere maruz kalarak Cablisa iklimine, Maksut şehrine ulaşmak mümkün oldu.

Şehirde büyük bir kervansaraya misafir olduk. Şehrin haberleşme vasıtaları pek mükemmel olduğundan ta uzak doğudan geldiğimiz pek çabuk yayılarak hayli kalabalık halk ziyaretimize koşmuştu.

Ziyaret sebebimizi anlayanlar ise hararetle başlarını sallıyor, teessüfler ediyordu.

On gün kadar kısa bir müddet istirahatten sonra kâhinle beraber sultanın sarayına gittik. Huzura kabulümüze izin çıktı. Hediyelerimizi âdet olduğu üzere takdimden sonra bu uzun seyahate katlanmamız sebebini sordular. Sebep ve maksadımız arz edilince çehreleri karıştı. Derhal vekiller meclisinin toplanmasını emrettiler.

Vezirlere de maksadımızı izah ettik. Tümünün çehresinde acıma ve üzüntü emareleri görünüyordu ve sultan dedi ki:

— Oğlum, kızım Ayine-yi Aşk Banu'nun hayatı bana bir şartla bağışlanmıştır. Evlilik hususunda ben katiyen kendisine karışamam. Yalnız şu kadar söyleyeyim ki şimdiye kadar binlerce yeniyetme genç, bu kızın uğrunda heder ve mahvoldu. Her talibe bir şeyler soruyor. Cevap veremeyen ölümle yüz yüze kalıyor. Ancak cevap verenle evlenecektir. Halbuki bu ana kadar o binlerce gencin arasında sorularına cevap

veren olmadı. Rica ederim senin gibi bir gencin ölümünü arzu etmem. Gel bu uğursuz aşktan vazgeç.

Sultanın ardından vekiller ve vezirler söz alarak bu işten vazgeçmemi temenni etti.

Israr ediyordum. Nihayet bir an evvel imtihana hevesimi kesin bir lisanla söyleyerek emelime nail olmak veya bu uğurda ölümü kendimce nimet bilmek hususunu çok muhakeme ettiğimi açıkladım.

Vezirler ufak bir müzakereden sonra bir gün sonra saraya gelmemi beyan ettiler. Ertesi sabaha kadar uyuyamayarak bekler halde kaldım. Sabah oldu. Kâhinle birlikte saraya gittik. Bizi son derece süslü bir salona aldılar. Ortadaki büyük perde salonu ikiye ayırmaktaydı.

Ben perdenin ortası hizasındaki sedire oturtuldum. İhtiyar kâhin yanımda yer almıştı. Diğer sedirler ve kürsüler vekiller, vezirler ve memleketin ileri gelenleri tarafından işgal edildiği gibi büyük bir kalabalık da salon ve avluyu doldurmaktaydı.

İpek elbiselerin hışırtısı, insana sarhoşluk veren güzel kokular Ayine-yi Aşk'ın ve maiyetinin salona girdiğini anlatıyordu.

Bir müddet sonra perde kaldırıldı. Yüksek bir sedir üstünde oturmuş olan Ayine-yi Aşk'ın yüzü peçeliydi. Etrafında yüzlerce melek yüzlü cariye yer almış, eller göğüste olanca saygıyla ayakta duruyordu.

Kız uzun süre dikkatle beni süzdü. Sanki söz söylemeye cesaret edemiyordu. Nihayet hiçbir musiki veya sesle kıyas edilemeyecek kulak okşayıcı ve latif bir sesle şöyle konuşmaya başladı:

— Delikanlı, gel bu sevdadan geç! Sorularıma cevap veren olmadı, cevap verecek kudreti olanlarsa benim vuslatımdan müstağnidir. Beni arzu edenlerse bu cevabı asla veremez.

— Ey Banu, ben vatanımdan ayrılırken ya canan ya ölüm diye ahdetmiştim. Ey Ayine-yi Aşk! Ben sensiz yaşayamam.

— Delikanlı! Yazık. Eğer mümkün olsa ben sana kayıtsız şartsız varırdım. Heyhat ki bu mümkün değil. Zira vuslata karşılık her ikimiz ölürüz.

— Ey Banu! Beni üzme, merhamet et. Sorularını sor.

Ayine-yi Aşk bir ah çekerek:

— Peki, iyi dinle delikanlı! Evvela elif mi noktadan, yoksa nokta mı eliften çıktı? İkincisi, ne vakit oldu? Üçüncüsü, elifle noktanın birliğini bilfiil ispat edebilir misin?

Bu soruların ardından yüzündeki peçeyi kaldırdı. Ben o eşsiz güzelliği görünce göz kamaştırıcı zevke dayanamayarak "Allahüekber!" feryadıyla düşüp bayıldım.

Gözümü açtığım zaman Aynalı Baba komik bir tavırla söylüyordu:

— Elif üstün e, elif esre i, elif ötre ü, işte bir alay sual daha. Elif nasıl olur da hareke kabul eder? Elife hemze demekle iş halledilir mi? Yarabbi bu elifba meselesi de amma çetin şey! Kıraat muallimi çok, lakin içlerinde elifba bileni yok! diyordu.

Biraz daha sohbetten sonra ertesi gün birleşilmek söz ve kararıyla vedalaştık. Aynalı'dan ayrılmıştım.

Leylasız Mecnunlar

Dünkü sözümüz uyarınca bugün yine ikindiye doğru birleşmiştik. Aynalı cezvesini ispirtoluğa koydu. Şuradan buradan konuşuyor, kahvelerimizi içiyorduk.

Bugünkü hayalim dün kesildiği yerden başlamıştı. Ben bayılmıştım. Ayine-yi Aşk da benim ardımdan bir ah çekerek bayılmış olduğundan onu saraya, beni meskenime getirmişler. Kendime geldiğim zaman arkadaşım faziletli kâhin yüzüme üzgün üzgün bakıyordu. Ben karar vermiştim. Eğer sorulara cevap vermezsem intihar edecektim.

Kâhine soruları tekrar ettim ve bunların cevaplarını nasıl vereceğimizi sordum. Dedi ki:

— Oğlum bu suallerin cevaplarını ancak Vadi-yi Cünun[1] sakinleri bilir.

Ben:

— Ee güzel, bu memleket ne taraftadır?

Kâhin:

— Her tarafta.

Ben:

— Anlayamadım.

Kâhin:

— Oğlum, Vadi-yi Cünun adında mutlak bir yer yoktur. Dünyanın her tarafında Vadi-yi Cünun bulunur.

Ben:

---

1 Cinnet vadisi.

— Peki, bu vadileri nasıl bulacağız?

Kâhin:

— Bundan kolay bir şey yok. Hazırlanınız, yarın yola çıkar ve ararız.

Ertesi gün yola çıkmıştık. Üç ay birçok şehir ve kasabayı boşu boşuna dolaştık. Vadi-yi Cünun denilmeye layık bir yer bulamadık. Artık umutsuzlanmaya başlamıştım.

Bir gün yine dışardan azameti görünen büyük bir şehre ulaştık. Lakin vakit çok geç olduğu için kale kapıları kapalı olduğundan sura bitişik mezarlık yanında çadır kurduk. Seferin verdiği yorgunlukla erkence uyumuş ve pek erken uyanmıştım. Şafak başlamıştı. Kâhinle kahvelerimizi içerken mezarlıktan bir kahkaha işitiliyordu. Ardından diyordu ki:

Mekânsız olan iki yer var ki biri meskenîdir
Biri Vadi-yi Hayret, birisi Şehr-i Cünun[1]

Kâhin sevinçle:

— Evladım, işte Şehr-i Cünun'u bulduk. Kalk haydi, sakinlerine danışalım ve görüşelim, dedi.

Kalktık, mezarlığa girdik. Yedi kişi birer mezar üzerine halka şeklinde oturmuştu. Bunlardan birisi bizim de işittiğimiz kahkaha ve şiirden uyanmış gibi görünerek "Hey ne var? Ezan mı okunuyor?" dedi. Kâhin bunun bir mütehayyir[2] olduğunu söyledi.

Diğer birisiyse birinciye karşılık olarak:

Giremez beldemize dağdağa-yı reyb ü gümân
Ne biliş var ne akıl var ne fünûn[3]

Bunu işiten diğer bir tanesi "İmam, Gul yâ Eyyuhe'l-kâfirun suresini mi okuyor?"[4] demesi üzerine diğer birisi:

---

1 Mekânsız olan iki yer var mesken olmaya layık
Biri Hayret Vadisi, birisi Cinnet Şehri.

2 Hayrete dalmış, şaşkın kişi.

3 Beldemize kuşku denilen şey giremez. / Ne biliş var ne akıl ne bilim.

4 Kafirun Suresi'nin ilk ayeti.

Ne garip! Âkile divane denilir âlemde
Akla cinnet ne güzâf ne vehm bu ne füsûn[1]

Diğer birisi:
— Sanırım bülbül ötüyor.
Başka birisi:
— Hayır, çorba tenceresi kaynıyor.
Bir diğeri:
— Ne buyurdunuz? Kahve cezvesi mi taşmış?
Diğeri:
— Dalga sesi olmalı.
Sonuncusu:
— Helvacı bağırıyor galiba, biraz alsak.

Ah cümle hâlette yine kendini zevk ederek
"Küllü hizbun" remzini hatemine çekmiş "ferihûn"[2]

Birisi bağırıyordu:
— Ne odur, ne budur, ne de şudur!
Hepsi sustu. Biz kâhinle beraber birinin huzuruna vardık. Edeple elini öpmek istedik. Güldü ve:

Hacer-i Esved'i var öp ger öpmekse muradın
Hîçi pûs etmek için hâlet-i bîşan gerek
Can derâguş olunur mu mütenâhî sözlerle
Leb değil öpmek için, âh-ı cân gerek[3]

Diğer birisine yaklaştık. Ben "Ey bilgili hakîm! Maruzatımızı..." der demez, uzun bir kahkaha kopardı ve:

---

1 Ne tuhaf! Akıllıya deli denilir âlemde / Akla cinnet derler. Bu ne saçma bir söz, bir kuruntu ve efsundur.

2 "Küllü hizbun bimâ yedeyhim ferihûn": Ki onlardan her bir grup kendi katındaki dini anlayışıyla sevinip böbürlenmektedir. (Kuran-ı Kerim, Rûm Suresi, 30/32).

3 Öpmekse maksadın, git Hacer-i Esved'i öp
Hiç olanı öpmek için ad sandan uzak olmak gerek
Sınırlı sözlerle can kucaklanır mı?
Öpmek için dudak değil, candan gelen ah gerek

Körün unvanını arif koyarak
Görenin ismine divane denildi
Nice efsaneleri saydırmış ilim
İlm ü irfanına efsane denildi

Bir üçüncüye müracaat ettik. Ziyaret sebebimizi arzla aracı olmalarını temenni ettik. Boyuna istirham ediyordum. O dinler gibi görünüyordu. Sözü keserek cevabı bekledim. O vakit:

— Yağmur mu yağıyor? A, fakat isteyen var, istemeyen var. İsteyen ve istemeyen var, ne isteyen ne istemeyen var. Acaba var ne demek?

Biz bunlarla konuşamayacağımızı anladık, bir köşeye çekildik. Kâhin "Sabır, dur bakalım" diyordu. Bir tanesi bize doğru yaklaşınca "Hah işte şimdi görüşebileceğiz" diye yanaştım ve gelen zata:

— Beyefendim, hoş ve safa geldiniz.

Gelen — Aaa, safa gelemedim.

Ben — Efendim, isminiz?

Gelen — Her dakika değişir.

Ben — Şu halde kimsiniz efendim?

Gelen — Ben ne bileyim? Eğer bilsem, burada aşçılık mı ederdim?

Ben büsbütün umutsuz olmuştum. Lakin kâhin sabır tavsiye ediyor ve "Bunlara emel ve maksadımız anlatılmıştır. Dur bakalım. Birkaç gün burada kalır, riyazete gireriz.[1] Feleğin aynası ne gösterir" dediğinden gerekeni yaptık. Ben esasen iştah zevkinden kesilmiş olduğum için yirmi dört saatte birkaç zeytinle yetiniyordum. Bu halde otuz dokuz gün geçti. Tam kırkıncı gün mecnunlardan birisi diğerini çağırdı. Bu bir mütehayyirdi... Hepsi yarım hilal şeklinde bir halka oldu. Mecnun ortaya oturmuş, mütehayyir tam karşısına tesadüf ediyordu. Cümlesi bir süre kendilerini dinledi. Sonra mecnun ve mütehayyir arasında konuşma başladı.

---

1 Nefis terbiyesi.

Mecnun — Ey mütehayyir! Okudun, yazdın ve manasını da anladın. Manayı nasıl anladın?

Mütehayyir — Elifba ile.

Mecnun — Mana ne demektir?

Mütehayyir — Birin iki, ikinin bir olmasıdır.

Mecnun — Bunun ismi nedir?

Mütehayyir — Kelime-yi tevhit.

Mecnun — Bir nasıl tevhit edilir? Bir bölünebilir mi, birleşebilir mi?

Mütehayyir — Hayır, bir basit ve bölünemezdir.

Mecnun — Öyleyse bir nasıl iki olur ve tevhitte neden iki taraf var?

Mütehayyir — İki tarafın birisi ikrar, diğeri inkârdır. İnkârın varlığı ikrarın gölgesidir. Bu sebebe dayanarak iki tarafın hakikati birdir. Eğer bir taraf olsa, o vakit ikilik olabilirdi.

Mecnun — Ya buna ne derler?

Mütehayyir — Üç ismi var: Sanat-ı hilkat[1], cilve-yi zuhur[2], mel'abe-yi vahdet.[3]

Mecnun — Bu ne zaman olmuştur?

Mütehayyir — Zaman inkâr tarafıdır. Varlıkta zaman olmaz ki, an olur.

Mecnun — Pekâlâ, an dediğin nedir?

Mütehayyir — Sırf inkârdır. Yokluk sırf ikrarda, zamansızlık farkta, mutlak zaman.

Mecnun — Elifba ne demek?

Mütehayyir — Evrendeki olaylar.

Mecnun — Hangi harf asıldır?

Mütehayyir — Elif.

Mecnun — Neyin aslı? Varlığın mı, olayların mı?

Mütehayyir — Varlığın olamaz; olayların.

Mecnun — Elifin aslı ne?

Mütehayyir — Nokta.

---

1 Yaratma sanatı.

2 Ortaya çıkış cilvesi.

3 Birlik oyunu.

Mecnun — Varlık dediğin elif mi nokta mı?

Mütehayyir — Nokta sessiz varlık, elifle konuşur.

Mecnun — Ya demek varlık iki türlü mü?

Mütehayyir — Hayır elif ve nokta birdir.

Mecnun — Öyleyse elif nasıl ortaya çıktı?

Mütehayyir — Bu bir meseledir. Anlatmaya sığmaz ki.

Mecnun — Örnek göster.

Mütehayyir — Örnek ve benzeri olamaz.

Mecnun — Öyleyse misal göster.

Mütehayyir — Misali zaman ve mekân kaydından kurtulmuş olanlar anlar.

Mecnun — Misalin sermayesi nedir?

Mütehayyir — Arı.

Mecnun — Arı ne yapar?

Mütehayyir — Balı, sevdirmek için.

Mecnun — Ya başka ne yapar?

Mütehayyir — Balmumu yapar, bildirmek için.

Mecnun haddinden fazla sevinerek:

— Allah mübarek etsin ey ariflerin tacı! Vadi-yi Hayret de senin, Vadi-yi Cünun da senin. Son bir sorum var, misal göster.

Ben hayretten hayrete düşüyordum. Çünkü Ayine-yi Aşk Banu'nun sualleri tamamen bu soru ve cevaplarla çözülmüştü. Velakin kalbimin sahasında ne Ayine-yi Aşk, ne de bir suret kalmıştı. Ayine-yi Aşk artık benim gönlüm olmuştu. Evvelce bâtınım zahirken şimdi zahirim bâtın olmuştu. Ben şimdi tam manasıyla seviyordum. Ben benimle vuslattaydım.

Ben bu ruh halleri içindeyken Mütehayyir cebinden bir balmumu parçası çıkardı ve orada bulunanlara göstererek:

— Hey millet, işte nokta! dedi. (Sonra nefesiyle ısıta ısıta uzattı ve) İşte elif! dedi.

O vakit Mecnun ayağa kalktı ve:

— Elifin başka ismi varsa söyle, dedi.

Mütehayyir:

— Vardır, lakin kulağına söyleyeyim... dedi.

Yaklaştı, bir şeyler fısıldadı. Kucaklaştılar.

Sonra bana hitapla:

— Delikanlı! İşte şimdi Leylasız Mecnun oldun. Çünkü Mecnun, Leyla oldu. Aradan Leyla da çıkarsa, o vakit elifin kulağıma söylenen diğer ismini öğrenebilirsin, dedi.

Ben aşırı haz içinde gözümü açtım. Koca Aynalı da o yanık davudi sesiyle okuyordu:

Ona Mecnun mu denilir ki onun Leylası
Yeni bir cilve-yi şevket[1] ile Mevla olmuş

---

1 Kudretin tecellisi.

Aynalı'nın Ebedi Uzleti

Ruhumda tuhaf bir acı ve keder hissediyordum. İşlerimi bitirmezden evvel Aynalı Baba'ya uğradım. Beni görünce gülümseyen ve fakat değişmiş bir simayla:

— Ee evladım, ben artık buradan göçüyorum. Görünüşte ayrılmamız lazım geldi. Cenabıhak yardımcın ve rehberin olsun. Sen yarın sabah da zahmet eyle, uğra; sana bir dağarcıkla içindekileri beni hatırlatacak bir yadigâr olarak bırakıyorum. Beni gönülden çıkarma, ki her an seninle beraberim. deyince meseleyi kavradım ve elimde olmadan ağlamaya başladım.

O da ağlayarak beni bağrına bastı.

— Ne yapalım evladım, gidiş geliş âlemidir. Görünüşüne niye bakmalı? Küllü yevmin hüve fî şe'nin.[1] Biz âdetullahtan[2] hariç olamayız ki.

Geç vakte kadar yanında kaldım. Lakin saatler ne kadar çabuk geçmişti. Görünmez şimşek miydi bilmem, pek acıklı bir vedayla ayrıldık. Bütün gece uyku uyumadım. Seher vakti mezarlığa gittim. Latif bir seher yeli esiyor, en kasvetli gönülleri bile vahdet ve ruhaniyet sesleriyle dolduruyordu. Ben pek korkuyordum ve mustariptim. Koca Aynalı, o saf nur, bir ağaç dibinde, o daima sevdiği asırlık çitlembik altında kollar göğüste çapraz kavuşturulmuş, sanki latif bir rüya görüyormuş gibi mütebessim ve tatlı tatlı uzanmıştı.

---

1 Rahman Suresi'nde geçer. Anlamı: O her an yaratma halindedir.
2 Allah'ın âdetinden.

Yaklaştım. Hasret ve sevgi gözyaşlarıyla mübarek ellerini ıslattım. Ağladım, ağladım... Ne kadar geçtiğini fark etmiyordum. Gönül son insanlık vazifesini yapmak için bir türlü ayrılmaya ve hazırlıklara razı olamıyordu. Bir vecd ve kendinden geçiş halinde kalktım. Sevdiklerimden oluşan küçük bir cemaatle döndüm ve sevdiği ağaç altına defnettik. Akşama kadar fena bir iç sıkıntısı ruhumu kemirdiği halde maksatsız ve gayesiz rastgele dolaştım.

Gecem birçok düşüncelerle ve geçmişi anarak geçti. Ertesi sabah Baba'nın bıraktığı yadigârı hatırladım. Külbeyi ahzânımıza[1] girdim. Hurç ufak bir şeydi. Açtığım zaman yadigâr olarak bana kalan eşya bir büyük, iki küçük cezve, dört beş fincan, yüz dirhem kadar şeker ve kahve, bir tane el yazması Kuran-ı Kerim ve ufak bir cep defterinden ibaretti. Kulübeyi tamir ettirdim. Artık dünya uğraşılarından uzak kaldığım zamanları burada geçiriyordum.

Defterdeki yazıya bakılırsa, merhum Baba'nın yazısının pek hoş ve inci gibi olduğu ve yazısının da kendisi gibi gözü okşadığı görülüyordu. Birçok arifane şiir ve bilgece makale bulunan defterin birkaç fıkrasına insanların duymasında sakınca olmayan ve aksine istifadeyi gerektiren şeyler olduğundan aşağıda yer veriyorum.

---

1 Külbe-yi ahzân: Hüzünler kulübesi. İçinde sevgililer için elem çekilen yerdir. Yakup peygamberin, kaybolan oğlu Yusuf'un hasretiyle ağladığı kulübeye verilen isim olarak da geçmektedir.

Saadet

Her insan, her izan ve vicdan sahibi hatta en önemsiz bir hayvan bile bu fark[1] ve yaratılış âleminde ihtiyaçları hissettiği andan itibaren saadet aramaya başlar. Bu öyle değişmez bir kuraldır ki tabiat kanunları içinde her kanun sapmış olsa bile bu kural her şekilde bu sapma kanunundan uzaktır. Hayvanlar yaratılışlarındaki kanaat etme duygusuyla çoğunlukla göreceli bir saadet bulur. Zira talepleri, zevki, düşüncesi sınırlıdır. Lakin insan –insanıkâmil müstesna olmak şartıyla– aradığı, istediği ve özlediği saadetin mahiyetini pek de bilmediği halde yine bilmediği bu meseleye bir had ve hudut tasavvur etmez ve tayin eylemez. Nice mesutlar vardır ki bu hırs ve tutku yüzünden mesut olmadığı zannında bulunur. Kendi kendine fani hayatını cehennemî bir hale getirir. Zaten en basit ve ilkel bir insanın, bir insan yavrusunun bile bitmez tükenmez bir emeli vardır. İnsan, işte şu devirde her şey oldukça anlaşılmışken, anlaşılmayan bir muamma. Nedense insan yaradılışça tuhaftır; birçok şeye sahip olur, oldukça hırsı artar.

Acaba saadet nedir? İşte bunu bilen yoktur. En doğru tabirle dünyanın telaşesinden habersiz mecnunlar mesut sayılabilir.

---

1 Âlem-i fark tasavvufta dünya için kullanılmaktadır. Her şey bir olandan meydana geldiği halde birbirinden farklı şekillere büründüğü için çok olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan dolayı dünya hayatına bu isim de verilmektedir.

Dikkat edin. Bir şehri tiyatroya ve halkını aktöre benzetmek çok mümkündür. K. şehrindeydim. Zamanın gereklerine göre herkesle temas ediyordum. Pek çok insanı inceleme süzgecinden geçirdim. Bunlar manalı ve manasız birçok eksiklikle illetli olduğundan mesut değildiler. Bu koca memlekette dikkatimi en çok üç şahsiyet çekti.

Birisi oturduğum mahallenin imamıydı. Diğeri de .... Tekkesi şeyhi olan zattı. Her ikisi de cidden turfanda şeylerdi. İmam Efendi oldukça ders görmüş, Ezher'e[1] kadar gitmiş, bununla birlikte hali vakti yerinde, çeneli ve eşraf bozması, muteber ve oldukça nüfuzlu, aynı zamanda çok atak ve fazlasıyla mutaassıp bir şahıstı. Şeyh Efendi'ye gelince, babadan miras aldığı tekkenin düzenli geliriyle bolluk içinde, bütün İsrailiyattan[2] başka evliya ve enbiya hikâyelerine vâkıf, birçok safsata ve hurafeyi, bütün sema ve ayin usullerini bilir, sürekli rüya görür, cin devşirir, şeytan toplar, bağlar bir adamdı. İmam Efendi herkese itiraz eder, ahir zaman geldiğinden, iman ve akidenin zayıflığından, kıyametin kopmasına az bir şey kaldığından dem vurur. Herkeste bir ayıp ve kusur görür. Kimsenin kıldığı namazı, aldığı abdesti beğenmez, kendinden başka şeriata sıkı sarılmış, takva sahibi adam göremez. Oysa bu imam mevcut durumla pek mesut olabilirken yukardaki halleri dolayısıyla kendini mahrum etmekle beraber bu mahrumiyetini bir de köylülere gizlice faizle para vererek tefecilik yapmak, bulunca domuzu bile kuyruğuyla yutmak ve daima kaza ve kadere aşırı derece teslim oluşundan bahsederken gök gürlese kulaklarını kefiye[3] ile tıkayarak duymamak ve vaktinin büyük kısmını gizli ve gayr-i meşru

---

1 Kahire'de 972 yılında Fatımiler tarafından kurulmuş olup günümüzde de faaliyetini devam ettirmektedir. Burası bir cami ve çeşitli revaklardan oluşmaktadır. Türk Revakı, Şam Revakı, Mağrib Revakı bunlardan bazılarıdır. İslam dünyasının birçok yerinden dini ilimler öğrenmek maksadıyla buraya öğrenci gitmektedir.

2 Yahudilerin dini kitaplarında yer alan hurafe türünden hikâye ve menkıbelerdir.

3 Arap erkeklerin kullandığı ipek başörtüsü.

eğlencelerle geçirmek ve lüzumsuz acılara maruz kalarak kötü huyuyla göreceli saadetini bütün bütün iki kat azaltmakla tanınmıştı.

Şeyhe gelince, cin devşirmek bir tarafa, cin korkusundan geceleri tuvalete bile ailesi beraber olmadıkça gidememek, evinde kızının hallerini kâh görür kâh görmez, basit, aptal ve tam manasıyla miskin bir adam olduğundan bu da kendini bilenlere göre biraz tedbirle tam saadete sahip olabilirken bu halleriyle her defasında mustariptir.

Asıl konumuzu teşkil eden üçüncü şahsiyettir. Bu üçüncü şahıs incelemelerimin sonucuna göre memnuniyete ve aynı zamanda göreceli bir saadete sahip tek bir aile teşkil etmektedir. Şehirde dolaşmam esnasında bulunduğum yere beş on adım mesafede Hamdun isimli bir marangoz dikkatimi çekmişti. Bu adam otuzla kırk arasında görünüyor, sağlıklı ve afiyette olduğu da yüzünden ve halinden belli oluyordu. Daima şen şakrak olan bu zatla gelip geçtikçe selamlaşırdım. Bir gün meczuplara mahsus bir imtiyazla selamdan sonra dükkânın bir köşesindeki iskemleye çöktüm. Beni memnuniyet ve hürmetle karşıladı. Derhal en küçük çırağını kahve ısmarlamaya gönderdi. Hamdun Ağa, bir tahtayı rendelerken konuşmamız devam ediyordu. Diyordu ki:

— Baba, bir marangoz boş durmak ve çene çalmakla vaktini kaybetmemelidir. Kusura bakma, bir de gördüğün şu üç kalfa ve çırak oğullarımdır. Beni işten uzak, boşboğazlık eder bir halde görürlerse kötü örnek olur. Marangozluk hafızlık değil ya. Bizim işlerimiz kol kuvvetiyledir. Bir taraftan çalışır, bir taraftan da seninle görüşebilirim. Çalıştığım için kusura bakma.

Diğer tezgâhlar önünde birisi yirmi, diğeri on beş on altı yaşlarında gürbüz, çalışmaya örnek iki genç, pehlivan pazılarını andıran kollarını sıvamışlar, işleriyle meşguldüler. Dükkânın daha içinde bana kahve ısmarlamaya giden sekiz on yaşlarındaki tombul bir çocuk da talaş ve yongaları ayırıyor, çuvallara koymaya çalışıyordu. Ben bir taraftan kahvemi içiyor, bir taraftan da konuşuyordum:

— Hamdun Ağa maşallah, Allah bağışlasın. Bunlar senin oğulların öyle mi?

Hamdun Ağa, iftihar eder bir tavırla:

— Evet, oğullarım. Büyüğü ilk çocuğumdur. Şimdi yirmi yaşına girmek üzere. Memleketin en mahir, en çalışkan marangoz ustalarından oldu. Hatta kendi kendine benim bilmediğim zeytin işlerini, kabartma ve oymacılık gibi şeyleri öğrendi. Yakında bu sanatı benimseyen süknacı[1] Yahudilerine üstün gelecek. Halen kendisine bir mecidiye gündelik veriyorum.

Ben:

— Ya gündeliği kimden alıyor?

Hamdun Ağa:

— Kimden olacak ya, benden. Farz et ki oğlum yok. Dükkânımda bir usta kullanacağım. Mahir bir usta bir mecidiye gündelik almayacak mı? Ben hariçten adam alacağıma kendi oğullarımı istihdam etmekteyim.

Ben hayretle:

— Bir baba oğluna gündelik verir mi?

Hamdun:

— Elbette. Bir çocuk babasının yanında gündelik almazsa ne iş öğrenir ne de iş çıkarır. Angarya çalışır. Zira babası kendi babası olduğu için değil, belki elinin emeği için kendisini besliyor hislerini alır da ahlaksız olur. Bir de para kazanmayı ve kıymetini öğrenmek gibi faydalı halleri öğrenir. İşte bu sebebe dayanarak ben de oğullarıma gündelik veriyorum. Ortanca oğlum on kuruş alıyor. Lakin üç gün sonra cumartesi hafta başıdır. Artık mahir kalfa olduğundan on beş kuruşa çıkaracağım. Küçük oğlan hâlâ benim rahmetli ustamdan ilk aldığım gündelik kadar yani yirmi para alıyor. Çok çalışkan ve girişkendir. Hatta büyük kardeşlerine üstün gelecek gibi görünüyor. Bir kuruş hakkı ise de iki defadır acelesinden ve dikkatsizliğinden elini kesiyor. Onun için artırmıyorum. Eğer bir daha kesmezse, kuruşu hak edecek. Ben dikkatsizleri sevmem.

---

1 Ev ve konak benzeri yerleri yapan, inşa eden.

Ben:

— Demek ev masrafını da ortaklaşa yapıyorsunuz öyle mi?

Hamdun Ağa:

— Aaa, öyle şey mi olur? Farz et ki oğlum yok. O vakit masrafıma kalfa ve çıraklarım mı katılacak? Yahut birçok kimsenin olduğu gibi evlatlarım kendilerini idare edecek para kazanmaktan âcizdir, şu halde masrafa nasıl katılırlar? Oğullarım kazandıklarını biriktiriyor. Büyük oğlumun bedelini verdikten başka kendisine kalacak bir hayli sermayesi var. Biraz daha artarsa, benim sermayeme yetişecek. Kendisine münasip bir dükkân açacağım yahut ortak edip evlendireceğim. Torunlarımla da ev şenlensin. Sonra murat ile ikinci ve üçüncü.

Ben:

— Demek ağam sen hayli zenginsin öyle mi?

Hamdun çocuklarına hitaben:

— Kollarınızı kaldırın.

Çocuklar kollarını kaldırdı. O vakit bana:

— Bak Aynalı Dede, bu sekiz kol az zenginlik mi zannedersin?

Çocuklara tekrar hitapla:

— Haydi oğullarım, işinize devam edin.

Bana da:

— Ben çoktan oğlumun bedelini bizzat hazırlamıştım. Ortancanınkisini de tamamlamak üzereyim. Bilir misin Dede, ben yirmi yaşında evlendim. O vakit gündeliğim yedi kuruştu. Bir sene sonra büyük oğlum dünyaya geldi. Ustam rahmetli Hacı Murtaza gündeliğimi on beş kuruşa çıkardı. Bana yol gösterdi. O günden itibaren gündeliğimden altmış para oğlumun bedeli için, üç kuruş hastalık halinde çalışamayacağım zaman sarfı için, on para bayramlarda fukara evlatlarına elbise yapmak için, on para sadaka vermek için, üç kuruş sermaye biriktirmek, iki kuruş da ev kirası ve elbise vesaire için ayırmaya başladım. Beş kuruş bize bol bol yetiyordu.

Ben bu tertiplere şaşıyordum.

— Demek ki senin ustan Hacı Murtaza iyi bir adamdı.

Marangozun gözlerinden yaş gelerek:

— Allah rahmet etsin. Neyim varsa onun sayesindedir.

Marangoza:

— Allah saadetini artırsın. Allah karına ve çocuklarına sıhhat ve uzun ömür ihsan eylesin! dedim.

Bu duam marangozu pek memnun etti. Önde küçük çocuk olduğu halde oğulları elimi öptü. Mesut ailenin halinden o kadar memnun oldum ki çoktandır gözyaşı dökmeye acı ve tatlı bir vesile bulamayan gözlerim sulandı. Marangoza:

— Şimdi bana nasıl ömür geçirdiğinizi de anlat, dedim.

— Sabahleyin gayet erken kalkarız. Yaz kış yüzümüzü soğuk suyla yıkar, küçük büyük hepimiz birer kahve içeriz. Ailece biraz konuştuktan sonra erkence karım tarafından ateşe konulan tencereyi odamıza alarak bir çorba içeriz. Kalkar dükkâna geliriz. İçimizden birisi eve lazım malzemeyi alır, eve götürür. O günün işlerini kendilerine veririm, çalışmaya başlarız. Öğleye yakın karnımız acıkınca küçük eve gider, yemeğimizi getirir. Güzelce karnımızı doyururuz. Gazete okumak için komşu kahveye bir kahve ısmarlar, bir gazete alırız. Büyük oğlum göz gezdirir, bana önemli yerlerini söyler.

— Vay, evlatların okuma biliyor ha?

— Hem okur hem yazarlar.

— Demek onları mektebe gönderdin öyle mi?

— Hayır, mahalle mektebine çocuk senelerce devam ediyor. Hem ahlaksız oluyor hem de bir şey öğrenemiyor. Ben fakir bir hoca buldum. Kalfa olduğu mektebe gitmezden evvel her sabah bu kahve ve iki metelik karşılığında dükkânıma gelir, çocuklara yarım saat ders verir. Bir senede oğullarım Kuran ve gazete okuyabildi. Ve bize lazım olan kadar da yazmayı öğrendiler. Ondan sonra her sene hocanın uygun gördüğü kitapları aldım. Öğle tatillerinde bazen de geceleri okurlar. Gelelim nasıl yaşadığımıza... Öğle vakti bir buçuk saat tatildir. Gazete dinlemek zorunlu değildir. İsteyen bir saat uyuyabilir. Akşamları ezandan bir

buçuk saat önce dükkânı kaparız. Bak Dede ben kahve taraftarıyım. Hepimiz günde beşer fincan kahve içeriz. Akşamüzerleri şehrin uygun yerlerinde küçük bir gezinti yaparız. Geceleri evimize kış günleri esnaf komşulardan erkekler, kadınlar gelir. Ha bizim karıyı komşu kadınlar çok sever. Zira hiç dedikodu etmez. Her cuma karım ve çocuklarımla bahçemize gideriz. Bir kır âlemi yaparız. İşte günümüz böyle geçer. Elhamdülillah bizim eve hastalık girmez. Ömrümde ben iki, bacı da üç kere hasta olduk. Çünkü muntazam yer, yatar, kalkarız. Abur cubur yenmez. Hülasa bin kere elhamdülillah ve teşekkür.

Bir Kahve Âlemi

.... senesinde Filistin'in .... şehrinde bulunuyordum. Sıcak bir günün akşamı biraz hava almak üzere havadarlığıyla halkın rağbetini kazanan .... mevkiine doğru zeytinler arasından yol almaya başladım. .... mevkiinde birçok mükemmel gazinonun hemen tümü benim gibi sıcaktan bunalanlarla doluydu.

İnsanlar her nedense zararsız delileri çok sevdiğinden kahvelerde oturan kişilerin bazısı beni kahve, nargile içmeye davet ediyordu. Fakat ben umum rağbet ettikçe nazlanmayı artıran kahpelerde görülen bir cilveyle taliplerime rağbet etmiyor, kendi keyfime geziniyordum.

En büyük ve şık kahvelerden birisinin önünden geçerken bir garson koşarak geldi. Her nedense kahve garsonluğu Rum milletine has bir sanattır. Suriye ve Filistin'de her sanat ve iş yerlilerin elindeyken, kahve ve gazinolarda garsonlar, meyhaneciler her yerdeki gibi Rumlardandı. İşte koşup gelen garsonun da Rum milletinden olduğu kendilerine mahsus garip şiveyle konuşmasından anlaşılıyordu. Garson garip bir Arapça karışımı Türkçeyle:

— Aynalı Baba, seni beyler istiyor, buyrun! dedi.

Ben "Hangi beyler?" deyince "Diyavolo![1] Ben bilir miyim kimlerdir. İşte şu ağaçlar altına doğru oturanlar" dedi.

---

1 "Hay şeytan!"

Yürüyerek geze geze haylice yorulmuştum. Beyleri eğlendirmek, daha doğru deyişle biraz dinlenmek ve gönlümü oyalamak üzere kabul ettim.

Ben şehir halkı arasında aynalarım ve yabancılığımla tanındığım gibi hemen hemen birçok ileri geleni ve memuru da ben bir bir tanıyordum. Köşedeki beylerin tahrirat mümeyyizi[1], şimendifer komiseri, lise müdürü, bayındırlık başmühendisi ile üç lise öğretmeni olduğunu tanımıştım. Hepsi beni görünce alaylı alaylı ayağa kalkarak "Vay hemşerimiz Aynalı Sultan, vay Aynalı Baba, Hacı Aynalı buyurun" sesleriyle karşıladılar. Ben de rolüme uygun şekilde cevaplar vererek kanepeye oturdum. Garson geldi. Mümeyyiz Bey "Hazreti Aynalı, ne içeceksin?" diye sordu. Bir nargile istedim. Nargileyi getiren garson başka ne içeceğimi sordu. "Beyler ne içerse ondan getir" dedim. Garson "Beyler vermut içiyor. Size de ondan demek" deyince "Evet on bir palamut" dedim. Beyler ve çevredeki masalarda Türkçe bilenler kahkahayı kopardı. Türkçe bilmeyenler de kahkahanın sebebini sorup mealini anlayınca kahkahalar umumileşti.

Beni bilenler bilmeyenlere masa aşırı kim olduğumu anlatıyordu. Söyledikleri "Zararsız, tuhaf bir deli" cümlesiyle özetlenebilirdi.

Özellikle orada bulunanlar arasındaki tatlı ve acı su frengi[2] kadınların en çok dikkatini çeken, süslerim olan aynalarla beraber tesadüfi olarak üçünü bir onluğa aldığım horoz şekerleriydi.

Vermutu içtim. Karşımdaki masada serbestliğinden İngiliz veya Amerikalı olduğu anlaşılan şuh ve pek sevimli bir kız bana dondurma ısmarladı. Ben de hemen sarığımdaki şekerlerden birisini garson aracılığıyla kendisine gönderdim.

Bu halim her nedense herkesin hoşuna gitmiş olacak ki neşe umumileşti. Kahvenin yüzden fazla müşterisi tarafın-

---

1 Yazı işleri müdürü.

2 "Tatlısu frengi" Osmanlı'da abartılı şekilde Batı taklitçiliği yapanlar için kullanılan bir tabirdir.

dan alkışlandım. Madamlar bana pasta çörek vesaire şeyler göndermekte adeta yarışa başladı. İlk parti ikram edenlere ben de karşılığında sarığımda kalan şekerleri takdim ettim. Lakin çörek ve benzeri ikramın nihayetinde ayağa kalktım, uzun uzun horoz gibi öttüm ve ilaveten:

— Madamlar, beyler, efendiler! Buraya geleceğimi, bu kadar ikram göreceğimi, evvelden bileydim, bir küfe horoz şekeriyle gelirdim. Maalesef şimdi horozlarım bitti. Bundan yüzden ikramda bulunup da karşılığında bir şey alamayanlara ve bundan sonra ikram edeceklere nazik bir karşılık olmak üzere horoz gibi öttüm. İşte bir kere daha ötüyorum. Hisseniz budur, dedim.

Bu sözlerim etrafa derhal tercüme edildi. Kahkahalar göğü tuttu. Bulaşıcı ve genel bir şen şakraklık ve neşe hüküm sürüyordu. Herkes deli Aynalı'nın bugünkü deliliğine gülüyordu. Bense her şekilde seviyece altımda olan bu gafil halkın kıt görüşlülüğüne, ahmaklığına gülmekten bayılıyordum. O aralık kahveye âmâ bir kadın geldi. Mini mini bir kız tarafından yürütülen bu zavallının, ömründe dilenmediği ve yakınlarda bu sefalete düştüğü eski fakat ağır kumaştan yapılma elbiseleri ile hal ve tavırlarından anlaşılıyordu. İhtimal bir vakitler neşeyle geldiği ve dondurma yediği bu yere bu defa dilenci şeklinde gelmesi kendisine fazlaca tesir etmiş olacak ki dizleri tutmuyor, adeta yerinde mıhlanmış kalmış, donuk bir halde bulunuyordu.

Bir adım daha atmak cesaretini gösteremeyen bu zavallı kadının sefalet manzarası bende tuhaf bir izlenim uyandırdı. Deli rolümü unutarak, daha doğrusu diğer bir rol takınarak ayağa kalktım. Sarıktan çıkardığım külahı keşkül şekline sokarak ilkin Türkçe ve sonra Arapça, Fransız ve Alman lisanlarıyla:

— Hanımlar, beyler! Şu fakir kadına sadaka ihsan buyurun, dedim.

Herkes şaşırarak külahıma kuruşluk, çeyrek vesaire paralardan attı. Masaları dolaşıyor ve tamamen durumu gizlemeye lüzum görmüyordum. Konuşmamın tesiri netice-

sinde zavallı kadına kaşla göz arası denecek az bir müddette birkaç yüz kuruş topladım, eline verdim.

Bundan sonra beyler evvelki alaycılığı bırakarak bana saygıyla muameleye başladı. Oysa bu benim işime gelmezdi. Israrlarına rağmen kahveyi terkle serbestçe ve kendi âlemimde dolaşmaya niyetlendim. Lakin o kadar ısrar ettiler ki beraber yemeğe kalmaya razı oldum. Eh, haydi anılar defterinde bir de böyle âlem bulunsun dedim.

Yemek yerken yanıma denk gelen mektep müdürü kulağıma eğilerek diyor ki:

— Azizim, bu pejmürde ve maskara kıyafet altında tam tahsil görmüş olgun bir insan, büyük ve cömert bir yürek olduğunu görmemek için insanın hakiki kör olması gerekir. Zavallı kadının o korkak vaziyetini görüp de ayağa kalktığınız zaman maskara kıyafetinize rağmen çehrenizdeki saflık, yücelik ve hatta hâkimiyet hepimizi itaatkâr, büyülenmiş ve kederli yaptı. Birkaç dakika zarfında yüzlerce kuruş sadaka toplamak için mutlaka sadaka verenlerin ruhuna işlemek gerekir. Bunu siz yaptınız. Tekrar ediyorum. Azizim, siz insanoğluna hizmetten vazgeçerek bu yaşantıyı ve garip kıyafeti niye tercih ettiniz?

Genç müdürün hal ve sözünde haddinden fazla saygı ve tam anlamıyla saflık vardı. Cevaben:

— Azizim, bu soruyu bana başka birisi sorsa, delice bir cevapla geçiştirirdim. Ancak sizde gördüğüm saflık ve içtenliğe dayanarak kısaca gerçeği söyleyeyim. Ben insanlardan o kadar çok ihanet gördüm ki onlara fenalık etmemek şartıyla şu huzur veren şekilde ömrümü geçirmeyi daha uygun buldum. Sözlerimi muhakeme edin. Çıkaracağınız hisse size ait bir yarardır, dedim.

Hepsiyle vedalaşarak ayrıldım. Oturduğum Bâbı .... civarında inziva yerime gelmiştim.

Gençlik İksiri

Suriye'nin .... şehrinde .... mahallesinde ikamet edenlerden .... isimli asil bir zat vardı. Bu adam gayet cömert, aşırı savurgan olduğundan bin senelik aile servetini birer birer eritmiş ve bununla beraber pek çok insana göre refah sayılacak orta derecede bir serveti kalmıştı. Yaşı altmış beşe yaklaşan, zevk ve sefayla vücudu kuvvetli bünyesine rağmen yıpranmış olan bu zat hayatı boyunca evlenmediği halde altmışından sonra evlenmeye kalkışmıştı. Acaba niçin? Acaba hayatının son günlerinde aile saadetini idrak etmek, vefatından sonra hayırla yâd edeceği umulan bir evlat yetiştirmek için mi? Bunu hiç zannetmemeli. Çünkü altmışından sonra her ikisi de düsturumuza göre imkânsız meselelerden sayılır.

Altı ay önce bütün memlekette bir facia duyulmuştu. O bölgenin ve zamanın zenginlerinden tuhaf tavırlı bir kişi esaslı bir terbiye almadığından, ailesine karşı borçlu olduğu vazifeyi idraksizliğinin sonucu olarak, oğlu o muhite göre benzeri görülmemiş bir çapkın, bir afacan olduğu gibi kızı da daha on üç yaşındayken önüne gelenle sevişmeye pek erken başlamış, nihayet bütün âşıklarına tercih ve takdim ettiği .... isimli emsalsiz bir güzelliğe sahip fakir bir gence kendini teslim ederek vuslatını sunmuştu.

Kızın babası er geç vakayı haber almış ve telafi çaresi dînen ve aklen pek mümkün bulunmuşken haddinden fazla kibirli, son derece paraya düşkün bir pinti olduğundan kızını bu fakir delikanlıya vermeye kesinlikle yanaşmayıp çekindiği

için insanlar arasında yüz türlü dedikodu, rezalet çıkmıştı. Bir gün fakir delikanlı ansızın ortadan kaybolmuştu. Bir hafta sonra boş arsalardan birinde kuyu içinde cesedi bulundu. Kimisi kasten öldürülerek kuyuya atıldığını, kimisi aşk ve umutsuzluk yüzünden intihar ettiğini rivayet etti. Usulen işe emniyet el koymuştu. Ne var ki bütün Suriye ve Arabistan'da olduğu gibi iş zengin tarafı ilgilendirince kapandı gitti.

Aradan dört beş ay geçtikten sonra bu yosma kızı .... Bey'e nikâhlamaya karar vermişler. Kızın babası, ... Bey gibi asil ve herkesin alenen dil uzatmaktan çekindiği bir zata kızını vererek geçen olayları unutturmak ve şimdi mühimce bir tutar teşkil eden Bey'in emlakini elde etmek istiyordu. Çünkü kızın babası bu yaştaki ihtiyarlara on üç on beş yaşında kızların öldürücü zehir gibi etkili olduğunu bilenlerdendi. .... Bey ise ahir ömründe eski debdebesini iade etmek ve pintilik derecesini dışarıdan anlayamadığı müstakbel kayınpederinin servetinden pay sahibi olmak amacındaydı.

Bununla birlikte enikonu tartıldığında bu pek de meşru sayılamayan evlilik meselesinde bütün kazancın kayınpedere dönük olduğunu anlamamak mümkün değildi.

Her zarar biçare .... Bey'in üstüne düşüyordu ki bu yosma kızın onun başını süsleyeceği birçok uzun boynuz da zararların özünü, kaymağını teşkil edecekti.

Ben o günlerde bir Fatiha makamında[1] tıraş olduğum Hâretü'l...'da berber .... Ağa'nın dükkânına uğramıştım. Beni görünce "Ehlen[2], merhaba Baba Aynalı" samimi sesiyle karşıladı ve daveti üzerine sandalyeye oturduktan sonra .... Ağa'yla konuşmaya başladık. Berber Ağa meslektaşları gibi müşterileri ve civar halkının işleriyle ilgilenir pek geveze bir adamdı. Dedi ki:

— Haberin var mı ya Aynalı Baba? .... Bey'in nişanlısı .... Hanım kendisini görmeyi arzu etmiş. Bugün ikindiden sonra buraya gelecek. Niçin gelecek? "Sana ne?" diyeceksin değil

1 Çok kısa sürede.
2 (Ar.) Hoş geldin, selam.

mi? Bugün uzun işim var. .... Bey'in saçını, sakalını, bıyığını boyayacağım, yüzüne, kulaklarına ibrişim tutacağım. Sonra şaplı, latronlu[1] suyla yüzünü yıkayacağım. Buruşukları tamir edeceğim. Aynalı Baba latronlu ve şaplı su tertibim çok kuvvetlidir. Nasıl senin de buruşuklarını tamir için biraz yüzüne süreyim mi? Alimallah yüzün asker trampetesine döner. Öyle gerilir ki ne buruşuk kalır ne de bir şey. Hele içindeki latron ayrıca ruhaniyetli bir parlaklık verir. Ha istemiyorsun; başını sallama, bir tarafını kestireceksin. Ben .... Bey'in tuvaletini bitirdikten sonra elde baston tin tin kızın penceresi altından geçecek. Ha, bak senden sır çıkmaz. Yanımızdaki attar da Bey'e şeytan bokundan kuvvet hapları hazırlıyor. Anlarsın ya... Herifte barut mafiş! Şeytan boku çok kuvvetliymiş. İhtiyarlığımda lazım olursa ben de kullanacağım, tertibini aldım. Ha Aynalı Baba, sen ömründe hiç şeytan boku hap yuttun mu? Kokusu biraz fenacaymış. Neyse Baba, sen bu işe ne dersin? Bizim Bey yetmişe yakın. Böyle on beş yaşında bir afeti almak ne demek? Bana kalsa, insan yetmişini bulduktan sonra şeytan boku değil ya, kaz boku yutsa, beş para etmez. Bey'in evlendikten sonra pek çabuk cartayı çekeceği şüphesizdir. Mezarcı ...., mezarı iki üç arşın derin kazmalıdır. Hatta beklentimiz gibi birkaç haftada ölmez de beş on ay dayanırsa, mezarı kırk arşın kazmalı.

Ben:

— Ağa, hepsi hoş, lakin bu kadar derin mezara ne lüzum var? dedim.

Berber:

— Aaa, ne lüzum mu var! Nasıl lazım değil? Beyin cesedinin bir kısmı hariçte mi kalacak? Boynuzları dışarda mı bırakılacak? Ha ha ha, eğer bir sene yaşarsa, Ezher Camii minareleri kadar boynuz uzatacağına emin ol. Sen kızı bilsen, ne yaman şeydir!

Artık tıraş bitmişti. Geveze berberle vedalaşarak yerime döndüm.

---

1 Natron olarak bilinen suyla birleşmiş ve billurlaşmış sodyum karbonat.

Önceden de söylemiştim, Bey gayet iyi bir adamdı. Zira zararı yalnız kendine ait olmak üzere birkaç yüz bin liralık dehşetli israfının mühim kısmını yoksulların durumunu iyileştirmeye sarf etmiş, takdire şayan bir adamdı. Bu adamcağız bana bile çok güler yüzlü davranır, asilzadelere has bir yüce gönüllülükle her defasında gönlümü alırdı. Bu evlilik sonunda gerçekleşmesi muhakkak rezaletlere dayanamayarak feci ve elemli bir şekilde dünyaya veda edeceği bence muhakkaktı. Dolayısıyla kendisine bir hizmet yapmaya karar verdim. Biraz düşünerek çarşıya çıktım. Bir ufak teneke içinde kurşuniye dönük vernikli boya yaptırdım. Beyin hanesine yakın meydanlığın sonundaki yerime bıraktım. Şehrin kenarında Ayn-ı... bostanlarında gezinmeyi çok severdim. Dolaşırken oralarda esirlik yularını bırakmış, canından bezmiş, başıboş gezer ve geçende yorgun gözlerini süzer yaşlı bir eşek görmekteydim. Onu arıyordum. Bir hayli dolaştıktan sonra suluca bir hendek kenarında tesadüf ettim. Hemen hazırladığım ipi boynuna geçirerek çekmeye başladım. Nice vakitlerdir derin düşüncelere dalarak pek filozof kesilen ve hayatın fani ve boş bir şey olduğunu düşünmeye alışmış olan bu eşekzade boynuna yine sahiplenme yularının geçtiğini hissedince biraz aksileşerek özgürlük iddiasına, haklarını korumaya kalkışmış ve gençliği hatırına gelerek ön ayaklarını gerip inatla yürütmemek istemişse de biçare eşek yaşlılık zaafına adeta timsal olduğundan direnmenin faydası olmadığını görünce işi filozofluğa boğarak herkese karşı bu gibi mecburiyetlerde teslimiyetin zorunlu olduğunu gösterircesine cılız adımlarını ağırbaşlılıkla atarak beni takibe başlamıştı.

Bir eşekle döndüğümü gören haylaz çocuklar, bana velveleli ve pek saltanatlı bir maiyet alayı teşkil ederek "Aynalı Baba odun satacak!" diye bağırmaktaydı.

Yerime yaklaştığım zaman beni izleyen çocukların sayısı elliyi geçtikten başka, en adi manzaraları bile opera seyreder gibi hayretlerle temaşaya alışık birçok ahmak da peşime takılmıştı.

.... Bey'in konağı önünden geçerken çocukların şamatası merakını çekmiş, pencereden bakıyordu.

Meydanlığa ulaştığım zaman merkebi ufak bir taşa bağlayarak harabeme seğirttim. Yerimden su ve sabun alarak döndüm. Evvela eşeği güzelce yıkamaya başladım. .... Bey hâlâ pencereden seyrediyordu. Yıkama işlemi bitince kuruladım. Sonra cebimdeki büyük şapla tüylerini ovmaya başladım. Nihayetinde biraz da güneşe karşı tutarak kulak diplerinde ve ayaklarındaki uzunca ve bakımsızlıktan oluşan kılları temizledim. Sayıları gittikçe artan seyircilerin garipseyen ve hayret eden bakışları önünde kurşuni boyayı sürmeye başladım. Yarım saat sonra vernikli boyayı yiyen eşek Venedik aynası gibi parlıyordu.

.... Bey'in baş ağası geldi, davet etti. Ben zaten adeta bunu bekliyordum. .... Beyefendi pek neşeliydi. Beni görünce "Aynalı Baba ne yapıyorsun? Gerçi senin işlerinde bir düzen aranmazsa da bu ne iştir? Bu eşek kimin ve ne sebebe dayanarak boyattın?" sorularını sorunca cevaben:

— ... Beyefendi, bu biçare hayvan yirmi dört yaşını bulmuş gibidir ki aşağı yukarı insanların altmış, yetmişliği demektir. Nasılsa elime geçti. Benim bir de beş yaşında genç bir dişi eşeğim var, döl yetiştireceğim. Söylemeye gerek yok, dünya değişti. Zamanenin her şeyinde bir başkalık olduğu gibi dişi eşekler bile cilveli. Şu zavallı merkebin tüyleri dökülmüş, kemikleri meydana çıkmış, kalan tüylerinde bir parlaklık kalmamıştır. Tecrübelerim sonucu buna hiçbir genç dişi eşeğin rağbet göstermeyeceğini iyi bilirim. Bugün vernikli boyayla boyadım. Bir buçuk senelik sıpa gibi parlaklandı. Yarın attar .... Ağa'nın şeytan boklu macunundan alarak karıştıracağım. Tabii at gibi kişnemeye, harekete başlayacak. Boyamadan önce bir kere şaplı ve latronlu uygulama yaptım. Bir kere daha şaplı suyla yıkar, biraz da içirtirsem, her tarafı davul gibi gerilecek, cılızlığını kaybedecek ve dişi eşeğin iştahlı bakışını çekecektir.

.... Bey yüzüme hayretle bakıyordu. Dedi ki:

— Aynalı Sultan mazursun, şu yaptığın akıllı işi değil.

Ben cevap verdim:

— Efendim, neden öyle olsun? Birçok ihtiyar insan bile benim şu eşeğime yaptığım işlemi kendine yapıyor. Eşek idrak sahibi olmadığından boyadan bir çırpıda aldanır, vuslat malını arz eder. Oysa idrak sahibi olan insanların dişisi bu gibi şeylere aldanmayacağından bu çeşit işlemi yapanlar dişileri değil, kendilerini aldatıyor. Şu halde insanlar benden daha akıllı değil. Gençlik iksirine gelince, insanın hayatı devrelere bölünmüştür. Gençlik çağında iksir çok işe yarar fakat olgun birine, bir ihtiyara verilen gençlik iksiri şahsın doğal ömrünü kaza eceline uğratır. Bu açık bir hakikat iken birçok ihtiyar gençlik iksiri kullanıyor. Şu halde benim eşeğimin gençlik iksiri kullanmasında bir fevkaladelik olmasa gerek. Bu yüzden ben bu işi yapmış bulundum. Mesela genç eşek bu ihtiyar eşeği uzaktan görüp süslerine belki aldanacak ve vuslat malını sunacaktır. Lakin birbirlerine yaklaştıkları zaman foyanın meydana çıkacağı tabiidir. Sonra ne olacak? Dişi eşek bu zavallıyı bırakıp kaçacak, kendine uygun genç ve dinç bir erkek eş arayacak değil mi? Oysa bu zavallı eşeğim eşek olmakla beraber ömrünün son günlerini hayvani belaların en acısı olan kıskançlık ve hayıflanmayla geçirecektir...

Ben sözüme devam ettikçe Bey'in yüzü renkten renge giriyordu. Pek düşünceli ve dalgın bir halde zili çalarak uşağı istedi:

— Çabuk bize iki kahve yapın. Aynalı Baba'yla içeceğiz! dedi.

Kahveler geldi. Bir taraftan kahveleri içiyoruz, bir taraftan da Bey konsülden bir kâğıt kalem alarak bir şeyler yazmaya çalışıyordu. Bitiminde elimi tutarak:

— Aynalı Baba ilacın gerçekten de kaba ve acı oldu. Ancak tamamıyla tesir etti. Beni tam manasıyla umutsuzluğa düşmekten, ömrümün sonunda fena bir iş yapmaktan korumakla deli değil, veli olduğunu ispatladın. Ver şu elini öpeyim. Yaşça senin baban olsam da zararı yok. Al şu kâğıdı da oku! dedi.

Kâğıdı üzüle üzüle aldım. Bey sağlık sebeplerini ileri sürerek düşünülen evlilikten vazgeçmeye mecbur olduğunu gelinin babasına bildiriyordu. Kalktım, vedalaşmadan önce Bey her gün istediğim saatte yanına uğramamı samimi bir şekilde birçok yeminler vererek rica etti.

.... Bey'e sıkça gidiyordum. Altı ay kadar pek hoş ve faydalı sohbetler ettik. Cidden haliyle ve sözüyle olgun bir zat olduğunu anladım. Bir müddet sonra hastalandı. Kısa devam eden son günlerinde son sözleri:

— Azizim Aynalı, beni rezaletten kurtardığın için dünyamı, ahiretimi sana borçluyum. Eğer sen olmasan bıraktığım servet her an hatıramla alay edecek şirret bir mahlûkun sefahat aleti olacak, ben de kabrimde azaptan kurtulmayacaktım. Senin örneğin ve sohbetin eseridir ki âlemde insanların hususi ailelerinden başka bir de umumi ailesi ve bunun insanlık âlemi olduğunu anlamakla bahtiyarım. Kimsem olmadığı için epey külliyetli olan emlak ve servetimi bir yetimhane tesisi için vasiyet ettim. Şimdi rahat rahat ölebilirim.

Gerçekten de vefatından sonra bıraktığı servetle bir yetimhane açıldı. Her cuma akşamı yetimler tarafından kabrinin ziyaretiyle o masum ağızların hediye okuduğu Fatihalar tabii ki ruhunu şad etmektedir. Allahu yerhamuhu.[1]

---

1 Allah rahmet eylesin.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ DİZİSİ

1. KUYRUKLUYILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

2. MÜREBBİYE
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

3. EFSUNCU BABA
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

4. İNTİBAH
   Namık Kemal

5. ŞAİR EVLENMESİ
   Şinasi

6. VATAN YAHUT SİLİSTRE
   Namık Kemal

7. KÜÇÜK ŞEYLER
   Samipaşazade Sezai

8. FELÂTUN BEY İLE RÂKIM EFENDİ
   Ahmet Mithat Efendi

9. TAAŞŞUK-I TALAT VE FİTNAT –TALAT VE FİTNAT'IN AŞKI–
   Şemsettin Sami

10. MAİ VE SİYAH
    Halit Ziya Uşaklıgil

11. REFET
    Fatma Aliye

12. TURFANDA MI YOKSA TURFA MI?
    Mizancı Murat

13. ÖMER'İN ÇOCUKLUĞU
Muallim Naci

14. DOLAPTAN TEMAŞA
Ahmet Mithat Efendi

15. GULYABANİ
Hüseyin Rahmi Gürpınar

16. SALON KÖŞELERİNDE
Safveti Ziya

17. FALAKA
Ahmet Rasim

18. A'MÂK-I HAYAL –HAYALİN DERİNLİKLERİ–
Filibeli Ahmet Hilmi

19. ŞEYTANKAYA TILSIMI
Ahmet Mithat Efendi

20. ÇİNGENE
Ahmet Mithat Efendi

21. SERGÜZEŞT
Samipaşazade Sezai

22. ZEHRA
Nabizade Nâzım

23. GENÇ KIZ KALBİ
Mehmet Rauf

24. BİZE GÖRE -VE BİR SEYAHATİN NOTLARI-
Ahmet Haşim

25. SEYAHAT JURNALİ
Âli Bey

26. GÖNÜL BİR YEL DEĞİRMENİDİR SEVDA ÖĞÜTÜR
Hüseyin Rahmi Gürpınar

27. HAZAN BÜLBÜLÜ
Hüseyin Rahmi Gürpınar

28. AŞK-I MEMNU
Halit Ziya Uşaklıgil

29. KÜRK MANTOLU MADONNA
Sabahattin Ali

30. LEVAYİH-İ HAYAT -HAYATTAN SAHNELER-
Fatma Aliye

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ -18

Türk edebiyatının ilk felsefi ve gerçeküstü romanı kabul edilen *A'mâk-ı Hayal*, Filibeli Ahmet Hilmi'nin felsefi ve tasavvufi görüşlerini içermektedir. Romanın kahramanı Raci, içindeki şüphe ejderhasını susturmak ve mutlak hakikate ulaşmak için mezarlıkta karşılaştığı Aynalı Baba'nın yardımıyla manevi seyahatlere çıkar. Raci bu seyahatlerinde hedefine ulaşmak için Buda'yla Hiçlik Zirvesi'ne, Yunan tanrılarının bulunduğu Olimpos Dağı'na, Hürmüz ile Ehrimen'in savaş meydanına, Simurg'un sırtında Merih gezegenine, Kaf Dağı'na ve daha birçok yere gider.

Raci hakikatin peşinde nice âlemde, boyut ve mekânda dolaşırken biz okurlara Ahmet Hilmi'nin Doğu ve Batı felsefesi, tasavvuf, mitoloji, dinler tarihi üzerine kurduğu bu gerçeküstü romanı izlemek düşüyor -şaşkınlıkla, merakla ve zevkle...

Filibeli Ahmet Hilmi (Şehbenderzade, 1865-1914)

Filibeli Ahmet Hilmi, Hacı Süleyman Bey ve Şevkiye Hanım'ın en büyük çocukları olarak Filibe'de (Bulgaristan) dünyaya geldi. Ailesi, Osmanlı'nın 93 Harbi yenilgisinden sonra, 1878 yılında yaşanan büyük göçle İstanbul'a yerleşince Filibe'de başladığı eğitim hayatına burada devam etti. Galatasaray Mekteb-i Sultanisi'ni bitirip ilk olarak Posta ve Telgraf Nezareti'nde çalışmaya başladı. Sonra Duyun-ı Umumiye Nezareti'nde görev yaptı. Ardından Beyrut'a gönderildi. Beyrut'ta Jön Türklerle iletişim kurup oradan Mısır'a kaçtı. Mısır'da Çaylak adında bir mizah dergisi çıkardı. Bir süre sonra İstanbul'a döndü ve 1901 yılında Fizan'a (Libya) sürüldü. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul'a gelerek Darulfünun'da felsefe hocalığı yaptı. *İkdam, Şehbal, Yeni Tasvir-i Efkâr, Sırat-ı Müstakim* gibi gazete ve dergilerde siyasi, felsefi yazılar kaleme aldı. Kendisi ayrıca *İttihad-ı İslam, Hikmet, Coşkun Kalender, Millet ile Muhasebe, Münakaşa, Kanat* ve *Nimet* adlı gazeteleri çıkardı. İttihat ve Terakki Fırkası, Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Siyonizm ve Masonluk eleştirileri nedeniyle gazeteleri sık sık kapatıldı ve sürgüne gönderildi.

II. Meşrutiyet döneminin önemli fikir adamlarından biri olan Ahmet Hilmi tiyatro, roman ve şiirin yanı sıra siyaset, felsefe, tasavvuf ve tarih gibi alanlarda da yazılar ve eserler kaleme almıştır. Yazarın seçme eserlerine Türk Edebiyatı Klasikleri Dizimizde yer vermeyi sürdüreceğiz.

9 786052 958612

13 TL